

**

*

*0: EK

*1: 2008-2009

*2: 3

*3: WordXP

*4: 3de vergadering

*5: Dinsdag 7 oktober 2008

*6: 13.30 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 73 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Biermans, Van Bijsterveld, De Boer, Böhler, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Franken, Goyert, De Graaf, Haubrich-Gooskens, Hendriks, Hermans, Hillen, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Klein Breteler, Kneppers-Heijner, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsmä, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Rosenthal, Russell, Schaap, Schouw, Schuurman, Slager, Smaling, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld, Willems en Yildirim,

en de heer Hirsch Ballin, minister van Justitie, en de heer De Jager, staatssecretaris van Financiën.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Slagter-Roukema en Rehwinkel, wegens verblijf buitenslands.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Zoals zojuist besproken in het College van Senioren stel ik de Kamer voor, een advies van de Tijdelijke Gemengde Commissie

Subsidiariteitstoets aan de agenda van vandaag toe te voegen.

**

Daartoe wordt besloten.

*B

!Commissie Subsidiariteitsfonds!

Aan de orde is de behandeling van:

- **de brief van de voorzitter van de Tijdelijke Gemengde Commissie Subsidiariteitstoets van 3 oktober 2008 met het advies inzake het richtlijnvoorstel betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid (COM(2008)426) (31544, EK letter D) (TK nr. 4)).**

De **voorzitter**: Ik stel voor, in te stemmen met het advies van de commissie.

**

Daartoe wordt besloten.

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Bepalingen over de zorg voor de publieke gezondheid (Wet publieke gezondheid) (31316);**

- **het wetsvoorstel Aanpassing van de wet van 11 december 1980, houdende uitvoering van het op 18 maart 1970 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag inzake de verkrijging van bewijs in het buitenland in burgerlijke en handelszaken (Stb. 653), de wet van 24 december 1958, houdende uitvoering van het op 1 maart 1954 te 's-Gravenhage ondertekende verdrag betreffende de burgerlijke rechtsvordering (Stb. 677) en de wet van 12 juni 1909 tot uitvoering van het op 17 juli 1905 te 's-Gravenhage gesloten verdrag betreffende de burgerlijke rechtsvordering (Stb. 141) aan de Uitvoeringswet EG-bewijsverordening (31286).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Verzoekschriften!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het verslag van de commissie voor de Verzoekschriften over het verzoekschrift van E.H. te T. betreffende toepassing van hardheidsclausule met betrekking tot heffing van overdrachtsbelasting bij de overdracht van aandelen (EK LXXII, A);**

- **het verslag van de commissie voor de Verzoekschriften over het verzoekschrift van**

A.S. te R. betreffende belasting herbeleggingsreserve na verlies regime fiscale beleggingsinstelling (EK LXXIII, A);
- het verslag van de commissie voor de Verzoekschriften over het verzoekschrift van **S.Z. te A. betreffende hardheidsclausule met betrekking tot heffing van overdrachtsbelasting (EK LXXIV, A);**
- het verslag van de commissie voor de Verzoekschriften over het verzoekschrift van **L.M. te V. betreffende inbeslagneming van auto (EK LXXV, A).**

De **voorzitter**: Ik stel voor, conform de voorstellen van de commissie te besluiten.

**

Daartoe wordt besloten.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Regels strekkende tot het opleggen van een tijdelijk huisverbod aan personen van wie een ernstige dreiging van huiselijk geweld uitgaat (Wet tijdelijk huisverbod) (30657)**,
en over:

- de motie-Engels c.s. inzake het voorhands niet indienen van wetsvoorstellen voor een uitbreiding van de bevoegdheden van de burgemeester (30657, letter G).

(Zie vergadering van 30 september 2008.)

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Justitie van harte welkom in dit huis, en geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Wij hebben vorige week het debat over het wetsvoorstel gevoerd, waarbij vele argumenten zijn uitgewisseld. Ik heb namens een aantal fracties buitengewoon kritische geluiden laten horen. Ik heb ook aangegeven dat wij desondanks open staan voor wat in het debat passeert en voor de uitwisseling van argumenten die heeft plaatsgevonden. Ik heb beide ministers opmerkingen horen maken in reactie op een aantal vraagpunten. Ik moet eerlijk zeggen dat in ieder geval mijn fractie niet op alle punten overtuigd is of wij echt de goede weg inslaan, maar gelet op het verloop van het debat kan ik aangeven dat mijn fractie vóór dit wetsvoorstel zal stemmen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. Wij hadden aangekondigd, in tweede instantie te zullen terugkomen op de motie; dat is nu deze stemverklaring geworden. Wij hebben tijdens het debat al gezegd dat de motie wat ons betreft in een zeer ver verwijderd verband stond tot het eigenlijke onderwerp, namelijk de terugdringing van huiselijk geweld. Wij hebben ook gemeend dat wat de motie vroeg eigenlijk materieel overbodig was, en in zekere zin de positie van de Eerste Kamer overstijgt, daar waar de motie een uitspraak doet over het gedrag dat de regering dient te vertonen ten aanzien van de Tweede Kamer waar het gaat om het indienen van wetsvoorstellen. Het is om die reden dat wij de motie niet zullen steunen. Wel hadden en hebben wij sympathie voor de gedachte dat wij geen extra taken aan de burgemeester moeten opdragen, zonder dat daarover een fundamentele discussie plaatsvindt.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Hoewel de motie tot niet meer dan een formele uitspraak van de Kamer ter zake kan leiden, spreken onze fracties vrouwen uit in de toezegging van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dat zij geen andere wetsvoorstellen dan welke in de tweede termijn van het debat vorige week zijn genoemd met betrekking tot de bevoegdheid van de burgemeester op het gebied van openbare orde en veiligheid zal indienen, alvorens de aangekondigde visie van de regering op dat punt is verschenen. Materieel bezien is de motie daarom niet echt noodzakelijk. Daarom zullen wij er onze steun aan onthouden.

*N

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. De minister van BZK heeft vorige week inderdaad toegezegd dat zij in november een visiedocument aan deze Kamer zal voorleggen. Dat is al volgende maand. Mijn fractie acht de motie-Engels daarmee overbodig en zal dan ook geen steun verlenen aan de motie.

*N

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Voorzitter. Onze fractie heeft gemeend dat vorige week door de minister van BZK materieel is voldaan aan de motie, doordat zij heeft toegezegd dat half november de kabinetsreactie op het COT-rapport aan de Kamer zal worden voorgelegd. Daarmee achten wij de motie overbodig.

In stemming komt de motie-Engels c.s. (30657, letter G).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van D66, GroenLinks, de OSF, de SP en de Fractie-Yildirim voor deze motie

hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.
**

*B
!Adoptie!

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met verkorting van de adoptieprocedure en wijziging van de Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie in verband met adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht tezamen (30551).**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Mevrouw de voorzitter. De leden van de VVD-fractie zijn verheugd dat vanmiddag in deze Kamer het wetsvoorstel verkorting adoptieprocedure voor paren van gelijk geslacht wordt behandeld. Verheugd, omdat met dit wetsvoorstel het onderscheid tussen lesbische, homo- en heteroseksuele paren op het gebied van de adoptie wordt opgeheven. Dat past bij de liberale beginselen van de VVD, meer in het bijzonder bij het gelijkheidsbeginsel, dat beschermd wordt door artikel 1 van de Grondwet.

Nu in Nederland het sluiten van een huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht wettelijk mogelijk is, moeten aan deze echtparen dezelfde rechten en plichten toekomen als aan andere echtparen. Daartoe behoort ook het recht tot gezinsvorming en het gebruik kunnen maken van wettelijke adoptiemogelijkheden. Adoptie door paren van gelijk geslacht is op dit moment ook al mogelijk via een u-bocht van twee achtereenvolgende eenouderadopties. Daar gaan echter lange en kostbare procedures aan vooraf. Dit wetsvoorstel versoepelt de procedure.

De adoptieprocedure door paren van gelijk geslacht is echter nog niet ideaal. Ik verwijs naar het advies van de commissie-Kalsbeek en de reactie van het kabinet daarop. In een brief van 12 augustus jongstleden heeft de minister aangegeven dat het kabinet de hoofdlijnen van het advies van de commissie-Kalsbeek zal volgen, en daartoe een nieuw wetsvoorstel zal uitbrengen. Het kabinet wenst de behandeling van onderhavig wetsvoorstel echter met voortvarendheid voort te zetten. Wat betekent "voortvarendheid" in dit verband? Het advies van de commissie-Kalsbeek dateert van 31 oktober 2007, de reactie van het kabinet van 12 augustus 2008. Wat is de reden dat het kabinet zo lang heeft gewacht met het uitbrengen van een reactie op dit rapport? Wanneer kunnen we een nieuw wetsvoorstel verwachten? Heeft de brief van 12 augustus jongstleden nog consequenties voor de uitleg van dit wetsvoorstel?

Een van de veranderingen in het nieuwe wetsvoorstel zal zijn dat het volgen van een adoptieprocedure door duomoeders of meemoeders

straks niet meer noodzakelijk zal zijn. Een afstammingsrelatie zal ontstaan door het erkennen van het kind door de duomoeder of meemoeder. Hoe zit het met de duovader? Waarom zal de meemoeder straks wel het kind kunnen erkennen en de meevader niet, even aangenomen dat zijn partner al juridisch vader is? De meevader blijft aangewezen op een tijdrovende en kostbare adoptieprocedure. Moet deze ongelijkheid in een volgend wetsvoorstel niet gelijk worden getrokken? In de genoemde brief van 12 augustus jongstleden schrijft de minister dat bij de vormgeving van juridisch ouderschap zonder tussenkomst van de rechter, er uitdrukkelijk aandacht zal zijn voor de positie van de biologische vader met family life zoals bedoeld in artikel 8 van het EVRM. De minister zal daartoe advies inwinnen bij deskundigen op het gebied van het EVRM. Is er een speciale reden dat de minister het family life niet noemt van de duomoeder, de biologische moeder en het kind dat binnen hun relatie wordt geboren? Is de minister bereid om het family life van de duomoeder en de biologische moeder in het advies te betrekken?

De leden van de VVD-fractie kunnen zich vinden in het doel van het overnemen van de adviezen van de commissie-Kalsbeek, namelijk het vestigen van een afstammingsrelatie door erkenning van de duomoeder in plaats van door adoptie. Uitdrukkelijk wensen deze leden op te merken dat dit niet betekent dat zij zich op voorhand kunnen vinden in de wijze waarop de minister voornemens is een nieuw wetsvoorstel in te richten. Aanvaarding van onderhavig wetsvoorstel brengt dus niet een stilzwijgende aanvaarding van de uitgangspunten van de brief van 12 augustus met zich. Als het nieuwe wetsvoorstel in deze Kamer aan de orde is, dan zal mijn fractie dat opnieuw integraal beoordelen. Op dit moment achten de leden van de VVD-fractie het van belang dat het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen zo spoedig mogelijk in werking treedt. Wel zien deze leden uit naar een nieuw wetsvoorstel waarin de voorstellen van de commissie-Kalsbeek zijn verwerkt en dat met voortvarendheid aan het parlement wordt aangeboden. Met belangstelling zien zij uit naar een antwoord op de door hen gestelde vragen.

*N

De heer **Engels** (D66): De fractie van D66 is erover verheugd dat dit voorstel vandaag eindelijk kan worden behandeld. De minister heeft willen wachten op de uitkomsten van het rapport van de commissie-Kalsbeek. Nu het kabinet blijkens een brief van 12 augustus jongstleden het advies op hoofdlijnen wil uitvoeren maar het voorbereiden van nieuwe wetgeving veel tijd zal vergen, kiest ook de minister voor het doorzetten van het voorliggend wetsvoorstel. Uiteraard wil mijn fractie hieraan meewerken. Ook danken wij de minister voor de beantwoording van onze vragen in de schriftelijke voorbereiding.

Met de nu beoogde verruiming van de bestaande wetgeving wordt het ook voor paren van

gelijk geslacht mogelijk kinderen te adopteren. Dit is een belangrijke stap in het proces van gelijkberechtiging van partners van hetzelfde geslacht. Met dit voorstel komt de wetgever bovendien tegemoet aan een belangrijke taak, namelijk het codificeren van een rechtsontwikkeling. Als het rechtsbewustzijn van de rechtsgenoten zich in een samenleving onder invloed van rechtsbeginselen als gerechtigheid en gelijkheid verder ontwikkelt, is het van belang dat wetgever en rechter in hun vaststellingen zo veel en zo snel mogelijk bij die dynamiek aansluiten. Ook in dat licht staan wij positief ten opzichte van dit voorstel.

Het is goed dat gezinnen niet worden beoordeeld op basis van hun samenstelling. En het is goed dat ouders niet worden beoordeeld op grond van hun seksuele voorkeur maar, zoals alle ouders, op hetgeen zij hun kinderen te bieden hebben. Heel nadrukkelijk menen wij om die reden niet dat het familierecht zich de laatste jaren in een onwenselijke richting ontwikkelt of zelfs in ontbinding zou verkeren. De maatschappelijke functie van het recht is niet het beschermen van de subjectieve moraal van een minderheid. Recht en staat behoren in een democratische rechtsstaat de uitdrukking te zijn van een algemene en geobjectiveerde maatschappelijke normativiteit.

Met dit wetsvoorstel is het eindpunt van de ontwikkelingen op dit terrein nog niet bereikt. Open ligt nog de vraag hoe men, anders dan via adoptie, ouder kan worden van een kind dat is geboren binnen de relatie van de moeder en de vrouwelijke partner. Het juridisch ouderschap wordt in de huidige maatschappelijke verhoudingen niet meer gezien als een strikt op biologische verhoudingen gerichte rechtsfiguur. Nieuwe figuren zoals het van rechtswege erkennen van het kind of ouderschap zijn maatschappelijk geaccepteerde grondslagen voor juridisch ouderschap. Er is behoefte aan nadere regelgeving die het mogelijk maakt zonder tussenkomst van de rechter een familierechtelijke betrekking tot stand te brengen tussen een kind en de vrouwelijke partner van de moeder.

Intussen heeft de Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie, de commissie-Kalsbeek, in haar rapport aangegeven dat voor de zogeheten duomoeder het ouderschap van rechtswege kan worden gerealiseerd. De vraag naar de rechtspolitieke uitvoering van dit advies ligt uiteraard bij de wetgever. In de eerder genoemde brief van 12 augustus schrijft de minister dat de uitkomsten van het advies op hoofdlijnen zullen worden uitgevoerd. Vooruitkijkend naar de aangekondigde nieuwe wetgeving is het goed om te bezien wat de minister nu precies heeft bedoeld met de kabinetsreactie die hij in die brief heeft neergelegd. Voor lesbische paren die gebruik hebben gemaakt van een donor wordt het juridisch ouderschap van rechtswege geïntroduceerd. Vervolgens zegt de minister dat in andere gevallen weliswaar het juridisch ouderschap zonder rechterlijke tussenkomst mogelijk zal worden gemaakt, maar dat uitdrukkelijk aandacht zal worden besteed aan de positie van de biologische vader met family life zoals bedoeld in artikel 8 van

het EVRM. Dit laatste gebeurt blijkbaar in relatie tot het terecht vooropstaande belang van het kind. Voor dat doel zal nader advies worden gevraagd om tot een zo evenwichtig mogelijke bescherming van de rechten van alle betrokkenen te komen.

Mijn fractie vraagt zich af wat de minister nu precies heeft beoogd met het gebruik van de term hoofdlijnen. Om die reden stellen wij de volgende vragen.

1. Zijn de uitkomsten van het rapport van de commissie-Kalsbeek toch niet op alle punten acceptabel voor het kabinet?
2. Waarom wordt een onderscheid gemaakt tussen paren die een donor gebruiken en paren die dat niet doen?
3. Wat is de relatie tussen het niet toestaan van het ouderschap van rechtswege voor de duomoeder en de positie van de biologische vader?
4. Wat is er onduidelijk in het advies van de commissie-Kalsbeek over de positie van de biologische vader, waardoor nog nader advies moet worden gevraagd?
5. Waarom overweegt het kabinet geen nader advies over het recht op family life van de biologische moeder, de duomoeder en het kind dat binnen hun relatie geboren wordt?
6. Wat is de reden om, kijkend naar het donorschap in een heteroseksuele relatie, bij een heteroseksueel paar anders aan te kijken tegen de positie van de biologische vader dan bij een lesbisch ouderpaar?

Met deze vragen beoogt de D66-fractie te illustreren waarom zij de indruk heeft dat het kabinet in onvoldoende mate tegemoetkomt aan het advies van de commissie-Kalsbeek. Het kabinet wekt de schijn dat het niet op alle onderdelen de uitkomsten van het rapport onderschrijft en dat het zoekt naar wegen om het verkrijgen van het juridisch ouderschap voor lesbische paren niet royaal en eenduidig in de wet vast te leggen. Het accent dat nu opeens wordt gelegd op de positie van de biologische vader, is zonder nadere onderbouwing moeilijk te begrijpen.

Mijn fractie vraagt het kabinet een meer slagvaardige en eenduidige weg te bewandelen. De discussie over lesbisch ouderschap loopt al sinds de openstelling van het huwelijk voor partners van gelijk geslacht. De in de Tweede Kamer met een ruime meerderheid aangenomen motie-Pechtold en het rapport van de commissie-Kalsbeek geven de richting in alle helderheid aan. Daarom vragen wij het kabinet op korte termijn met wetgeving te komen waarin erkenning en ouderschap van rechtswege voor de duomoeder wordt geregeld. De D66-fractie meent dat door de juridische band met beide ouders goed te regelen, het belang van het kind daadwerkelijk voorop wordt gesteld. De reactie van de minister wachten wij met veel belangstelling af.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Voor ons ligt een wetsvoorstel waar door velen met smart op is gewacht. Met de aanneming van dit wetsvoorstel zullen de belangen van kinderen die opgroeien bij

paren van gelijk geslacht beter geborgd worden. Hun feitelijke opvoedingssituatie zal in een veel vroeger stadium dan nu de noodzakelijke juridische status krijgen en daardoor zal hun rechtszekerheid enorm toenemen.

Met de aanneming van deze wet is ook de gelijke behandeling van homoseksuelen en heteroseksuelen weer een stukje dichterbij gekomen en ook daarin verheugt onze fractie zich.

Voor interlandelijke adoptie door homoparen is uiteraard draagvlak en toestemming van het herkomstland nodig. Dit valt uiteraard niet met Nederlandse wetgeving te realiseren, maar met de onderhavige wetswijziging geeft de regering wel het signaal af dat paren van gelijk geslacht recht hebben op een gelijke behandeling en even goede opvoeders kunnen zijn als heteroparen. Onze fractie vindt dat deze boodschap aan de wereld thuishoort bij ons denken in Nederland over gelijke rechten en onze openheid ten aanzien van verschillende samenlevingsvormen.

De regering verwacht gelukkig niet dat met de verruiming van de Wobka de bereidheid van landen voor adoptie in Nederland afneemt. Niettemin is en blijft het van belang dat de regering haar invloed op de ontvankelijkheid en het draagvlak in andere landen voor adoptie door homoparen maximaal benut, bijvoorbeeld via actieve diplomatie en voorlichting. De minister heeft in dit verband aangegeven, mogelijkheden te zien voor bijvoorbeeld meer bilaterale overeenkomsten als die daarvoor nodig zijn. Zijn daar momenteel al stappen voor gezet? En zijn er landen waarbij mogelijk doorbraken zijn te verwachten en waar de regering ook op inzet?

Vanwege de gevoeligheid in een aantal herkomstlanden zijn twee verschillende adoptieprocedures mogelijk: de gezamenlijke adoptie en de eenouderadoptie. Door het amendement-Pechtold/Wolfsen is het wettelijk gevolg van dat onderscheid zo klein mogelijk geworden, want nu worden de twee eenouderadopties praktisch tegelijkertijd uitgesproken. Onze fractie is erg blij met deze pragmatische oplossing die door de Tweede Kamer is gecreëerd. Zo is de feitelijke situatie in het laatste geval zo veel mogelijk gelijkgesteld met gezamenlijke adoptie, zonder het herkomstland te bruuskeren. Overigens betekent dit nog wel dat wellicht extra diplomatieke inspanningen nodig zijn om mogelijke weerstand als gevolg van deze wetswijziging weg te nemen. Heeft de regering daar een strategie voor ontwikkeld?

Ook voor kinderen van lesbische paren zal de rechtszekerheid op tal van terreinen toenemen door het wegvallen van de samenwoontermin van drie jaar en de invoering van de mogelijkheid om al tijdens de zwangerschap om adoptie te kunnen verzoeken. Door de terugwerkende kracht van de adoptie is de rechtszekerheid gediend als het verzoek binnen zes maanden na de geboorte is ingediend. Het voorkomt onwenselijke gaten in de tijd, waardoor bijvoorbeeld een overlijden zeer onwenselijke consequenties zou kunnen hebben.

Kortom, wij zijn verheugd met deze wetswijziging en kunnen alleen constateren dat wij

hiertoe eerder hadden kunnen besluiten. De minister heeft het proces vertraagd om het rapport van de commissie-Kalsbeek hierbij te kunnen betrekken. Voor onze fractie had dat niet gehoeven, omdat de verruimde adoptiemogelijkheden een zelfstandige meerwaarde hebben voor een verruiming van het afstammingsrecht. Ik ben blij dat de minister uiteindelijk besloten heeft om het wel door te laten gaan. Ik hoop van harte dat wij vandaag instemmen met dit wetsvoorstel en dat wij onze instemming niet laten hangen van komende wetgeving op het terrein van het afstammingsrecht.

Echter, voor ons is met het voorliggende wetsvoorstel de juridische status van het sociale ouderschap nog niet afdoende geregeld. De duomoeder kan alleen door adoptie ouder worden van het kind van haar echtgenote of partner. Voor de vrouwelijke partner van de moeder is het daardoor minder eenvoudig om in een familierechtelijke betrekking te komen te staan dan voor de mannelijke partner, ook als deze niet de biologische vader is. De mogelijkheid van erkenning of van het ouderschap van rechtswege bij de geboorte binnen een huwelijk of een geregistreerd partnerschap is voor lesbische duomoeders nog niet weggelegd. Het ouderschap kan alleen maar via de belastende weg van de rechter geregeld worden en ook met het nieuwe voorstel zal het vaak niet voor de geboorte zijn geregeld. Misschien wel, maar er zit meer onzekerheid aan en er is altijd een rechtelijke toetsing nodig, wat het natuurlijk extra belast.

De commissie-Kalsbeek heeft een lovenswaardig rapport uitgebracht over deze kwestie. De minister heeft bijna een jaar de tijd genomen om dit rapport van een reactie te voorzien. Kan de minister uitleggen wat daarvan de reden is?

Onze fractie is blij met de positieve grondhouding van de minister in reactie op dit rapport en met de toezegging dat hij de aanbevelingen op hoofdlijnen zal uitvoeren. De minister wil zich over het van rechtswege ouderschap van duomoeders in het geval een biologische vader aanwijsbaar is, echter eerst laten adviseren over de verhouding tot artikel 8 EVRM. Uiteraard is zorgvuldigheid belangrijk, maar leidt zo'n extra onderzoek nu echt tot nieuwe informatie? De commissie-Kalsbeek heeft immers de belangen van de biologische vader en de verhouding tot artikel 8 EVRM betrokken bij haar advisering. En, zoals de vorige sprekers al hebben gezegd, het familieleven van de meemoeder moet hierbij betrokken worden.

Daarnaast betwijfelt onze fractie hoe dit extra onderzoek en deze zorg zich verhouden tot de situatie waarin heteroparen van rechtswege ouderschap verkrijgen, ook al is de partner van de moeder niet de biologische vader. Zouden de juridische mogelijkheden voor een biologische vader om ouderschap aan te vechten, groter moeten zijn bij een lesbisch paar dan bij een heteropaar? Mijn fractie is benieuwd naar de onderbouwing van de minister, want het extra onderzoek zal de invoering van juridisch ouderschap voor lesbische paren weer aanzienlijk

kunnen vertragen. Ik sluit mij dan ook graag aan bij de vragen die eerdere sprekers hierover hebben opgeworpen.

Ik wil wel graag inzicht van de minister over wanneer wij het wetsvoorstel hiervoor kunnen verwachten. Mijn fractie dringt met klem aan op een voortvarende behandeling van deze wetgeving, want pas dan zal het onderscheid tussen juridisch ouderschap tussen homo- en heteroparen hopelijk zijn opgeheven.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. In dit wetsvoorstel wordt vanuit een kind gezien twee heel verschillende wijzigingsvoorstellen behandeld. Het eerste betreft de positie van de duomoeder, ook wel "meemoeder" en zelfs ergens "bijmoeder" genoemd, en het tweede betreft de mogelijkheden tot adoptie van een buitenlands kind door twee mannen. De overeenkomst is dat beide voorstellen verbetering en zo veel mogelijk gelijkstelling van de mogelijkheden tot gezinsvorming van homoseksuele paren beogen. Mijn fractie ondersteunt deze doelstellingen.

In het licht van het advies van de commissie-Kalsbeek zou dit voorstel voor de duomoeders als een stapje in de goede richting kunnen worden gezien, want de commissie adviseert de duomoeder de mogelijkheid te geven het kind van haar partner te erkennen. Reden daarvoor is dat iedere man het kind van een vrouw kan erkennen; de erkenning is een constitutieve daad, zeg maar een fictie. Om die reden zou ook een vrouw een kind moeten kunnen erkennen.

Bij de behandeling van het wetsvoorstel dat hierna aan de orde komt, betoog ik dat er alle reden is om een staatscommissie te benoemen die zich gaat buigen over ons steeds onoverzichtelijkere familierecht. Misschien is de tijd ook aangebroken om de erkenning als fictie te heroverwegen. Ik weet dat die discussie eindeloos is gevoerd, maar tijden veranderen en destijds was de gedachte overheersend dat een kind een moeder en een vader moest hebben: liever de eerste de beste man die bereid is het kind te erkennen dan dat het kind zonder vader geregistreerd staat. Deze gedachte wordt echter steeds meer losgelaten. Een omvangrijke stroom jurisprudentie heeft er ook voor gezorgd dat de erkenning, ondanks wettelijke termijnen voor het ongedaan maken daarvan, steeds vaker plaats moet maken voor de mogelijkheid van de biologische vader om zijn kind alsnog als zodanig geregistreerd te krijgen.

Tegelijkertijd is steeds meer aandacht gekomen voor de werkelijke afstamming. In de adoptieprocedure stellen rechters tegenwoordig zo veel mogelijk de geboortegegevens vast conform de biologische werkelijkheid als in het land van herkomst de eerste geboorteakte is vervangen door een akte waarin de adoptiefouders als ouders genoemd worden. Het kind heeft het recht om te weten van wie hij afstamt.

Herkent de minister de maatschappelijke ontwikkeling waarin het belangrijk is om te weten van wie je afstamt en minder belangrijk om per se

een vader en een moeder te hebben en zo ja, is hij bereid om dit aspect te betrekken in toekomstige wetgeving? Ik denk daarbij aan het zo veel mogelijk conform de biologische werkelijkheid vaststellen van afstammingsgegevens, waarbij het uitgangspunt in stand blijft dat een kind dat uit een staand huwelijk is geboren, het kind is van de echtelieden of geregistreerde partners, tenzij anders wordt vastgesteld, zoals dat ook in de huidige wetgeving is geregeld. Daarnaast zou erkenning geacht worden een bevestiging van het biologische vaderschap te zijn, totdat wordt bewezen dat dit niet het geval is. Verder moeten regels ontwikkeld worden om het sociale ouderschap juridisch een sterkere positie te geven, waarbij onder andere gedacht kan worden aan een vorm van zwakke adoptie.

Dit wetsvoorstel heeft met deze hele ontwikkeling slechts in zoverre te maken, dat een stap gezet wordt in de richting van gelijkstelling van mannen en vrouwen met betrekking tot een kind dat niet door hen verwekt is, maar dat zij wel als zodanig zouden willen zien en dat zij ook daadwerkelijk verzorgen en opvoeden. Mijn fractie heeft voor de korte termijn geen enkel bezwaar tegen dit wetsvoorstel. De vraag blijft wel of toekomstige wetgeving zich in deze richting zou moeten ontwikkelen. Zou het niet zuiverder zijn de afstamming zo veel mogelijk overeenkomstig de biologische werkelijkheid te regelen en daarnaast via een kindbeschermingsmaatregel als adoptie of wat dan ook het sociale ouderschap juridisch een stevige basis te geven? Op die manier blijven de banden met de biologische ouder bestaan, maar worden daarnaast familiebanden met de sociale ouder gevestigd. Het is maar een vraag die ik het kabinet met het oog op toekomstige wetgeving wil meegeven.

Wel blijft mijn fractie bij haar in het voorlopig verslag geuite bezwaren tegen het invoeren van verschillende criteria, al naar gelang de donor anoniem of bekend is. Dit wetsvoorstel voert als het ware een voorkeursbehandeling in voor de duomoeder die een met behulp van een anonieme donor verwekt kind wil adopteren. De minister acht het neveneffect dat daardoor wellicht vaker voor een anonieme donor zal worden gekozen, niet waarschijnlijk. Ik acht dat wel waarschijnlijk. Ik word wel eens geconsulteerd door vrouwen die in hun relatie een kind willen grootbrengen. De angst dat de bekende donor problemen zou kunnen gaan maken, wordt dan afgewogen tegen het voordeel dat kinderen van een bekende donor op een ongedwongen manier te weten kunnen komen wie hun vader is. De minister weet niet of een bekende donor in het algemeen meer in het belang van het kind is. Ik durf dat wel te stellen. Opgroeien met vraagtekens over afstamming is niet altijd te vermijden, maar is wel altijd een complicerende factor in het groot groeien. Is de minister bereid om op termijn onderzoek te doen naar de effecten van anonieme donorinseminatie, wellicht in vergelijking met de effecten van inseminatie met zaad van een bekende donor?

Voorts wil ik nog enkele opmerkingen maken over de duovaders. Hier is sprake van symboolwetgeving. Dankzij het groeiend internationaal bewustzijn dat kinderen die niet bij de eigen ouders kunnen opgroeien in eigen land behoren te worden opgevangen, daalt het aanbod van te adopteren kinderen drastisch. Het ontbreken van evenwicht tussen vraag en aanbod brengt het risico mee van als mensenhandel te typeren praktijken. Afgezien van de bekende voorbeelden van handel in kinderen op grote schaal, is het ook bekend dat in individuele gevallen ouders onder druk worden gezet om hun kind af te staan. Zij krijgen dan geld om de kinderen die zij al hebben te kunnen voeden en hun wordt voorgespiegeld dat het afgestane kind een betere toekomst bij adoptieouders in een ver welvarend land tegemoet gaat. Dit gaat in tegen de geest en de letter van het Haags Adoptieverdrag en wordt gelukkig zowel door de opnemende landen als de landen van herkomst als onoorbaar bestempeld.

Het is daarom in de ogen van mijn fractie onbegrijpelijk dat de minister met dit wetsvoorstel beoogt de kring van aspirant-adoptiefouders te verbreden. Dat het doel van de wet de emancipatie van homoseksuele mannen is, doet daar niets aan af. Het gaat hier om een kinderbeschermingsmaatregel. Als de minister daar niet aan wil: het gaat hier om kinderen. Het belang van de te adopteren kinderen dient voorop te staan. Noch de verkorting van de verzorgingstermijn, noch de versoepeling van het leeftijdscriterium is ingegeven door het belang van het kind. Daar de vraag het aanbod verre overtreft, moeten wij ons afvragen in welke gevallen een homoseksueel paar van achter in de vijftig beter is voor een jong kind dan een man en vrouw van in de dertig. Bij zoveel vraag heeft het kind immers recht op het best beschikbare.

Met het voorgaande wil ik niet zeggen dat in een individueel geval het oudere mannenpaar niet affectief en pedagogisch meer te bieden zou hebben dan de jongere man en vrouw. Het probleem is dat dit niet te onderzoeken valt. De Raad voor de Kinderbescherming doet weliswaar een onderzoek - ik heb die onderzoeken zelf ook gedaan -- maar de vraag blijft of men kan onderzoeken wat mensen die nog geen kinderen hebben een eventueel kind te bieden zouden hebben. Men valt dan terug op objectieve criteria, zoals ook de commissie-Kalsbeek terecht doet: hoe ouder de adoptiefouders, hoe groter de kans dat het kind te jong één van zijn ouders verliest. Bovendien wijzen gedragswetenschappers erop, zo stelt de commissie-Kalsbeek, dat specifieke voorwaarden voor adoptie, zoals aanpassingsvaardigheden en psychologische flexibiliteit, afnemen naarmate men ouder wordt. Er zijn in deze Kamer vast mensen die dat zullen herkennen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Mevrouw Quik stelt een heteropaar van jongere leeftijd naast een homopaar van oudere leeftijd. Wat als beide paren dezelfde leeftijd hebben, dus allebei jong zijn?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Dan is er uiteraard wel enig verschil, want een kind wil altijd het liefst zo gewoon mogelijk zijn. Dat speelt in deze wet echter niet. Deze wet is speciaal bedoeld om de leeftijdsgrens met betrekking tot homoseksuele mannen op te rekken.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Mevrouw Quik gebruikte zojuist het argument dat het wetsvoorstel wellicht de druk op moeders zou kunnen verhogen om kinderen te krijgen en af te staan ten behoeve van adoptie. Speelt dat niet net zo goed ook bij heterostellen? Speelt dat niet bij alle interlandelijke adoptie?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Absoluut. Ik heb dat argument echter als volgt bedoeld. In het wetsvoorstel wordt de mogelijkheid om te adopteren verruimd, terwijl wij in een tijd zitten waarin de adoptie teruggedrongen moet worden, omdat alle landen die het Haags Adoptieverdrag hebben ondertekend er allemaal van overtuigd zijn dat de opvang van kinderen die niet bij de eigen ouders kunnen opgroeien dient plaats te vinden in het land van herkomst. Ik wil helemaal geen onderscheid maken tussen twee homoseksuele mannen, twee vrouwen of een heteroseksueel echtpaar. Het gaat erom dat in de Emancipatienota staat dat de leeftijd voor homoadoptie moet worden verruimd, omdat mannen vaak laat pas tot de conclusie komen dat zij wel een kind willen adopteren. Het verruimen van de leeftijdsgrens, om welke reden dan ook, vind ik onverantwoord, in het licht van de ontwikkelingen rond het Haags Adoptieverdrag. Dat geldt dan niet specifiek voor mannen, maar deze wet is daar wel voor bedoeld.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Er is op dit moment sprake van een soort inhaalslag om de gelijke behandeling voor bepaalde doelgroepen te bewerkstelligen. Die doelgroepen worden nu een beetje de dupe van het door mevrouw Quik genoemde voortschrijdend inzicht dat alle interlandelijke adoptie zou moeten worden beperkt.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik betwijfel dat, omdat het aanbod op dit moment praktisch nihil is. Er worden bijna geen adoptiekinderen meer aangeboden. Ik heb er geen inzicht in via welke vergunninghouder -- er zijn er meen ik zeven -- men het eerst aan een kind komt en welke criteria de vergunninghouders aanleggen. Dat weet ik niet. Al eerder echter heb ik dit wetsvoorstel symboolwetgeving genoemd. Ik denk niet dat het in de praktijk enig verschil zal maken. Voor alle duidelijkheid merk ik op dat mijn fractie zich niet tegen deze wetswijziging zal verzetten.

Wat ik hier zeg, staat eigenlijk allemaal te lezen in het uitstekende rapport van de door de minister ingestelde en buitengewoon deskundige commissie-Kalsbeek II. Deze commissie doet een groot aantal zeer concrete aanbevelingen ter verbetering van de procedure van interlandelijke adoptie. Wat gaat het kabinet hiermee doen?

Is het de minister bekend dat Wereldkinderen, voor zover ik weet de grootste

vergunninghouder, het roer omgooit en zich gaat richten op internationale pleegzorg in de zin van pleegzorg "zo dicht bij de oorspronkelijke familie als mogelijk", aldus de International Foster Care Organisation? Het gesleep met kinderen over de aardbol lijkt niet meer van deze tijd. Vindt de minister deze ontwikkeling niet in strijd met de strekking van dit wetsvoorstel?

Eigenlijk lijkt ook de sterke adoptie zoals wij die kennen, waarbij de banden met de oorspronkelijke familie geheel worden doorgesneden, niet meer van deze tijd. Ook dit is een aardig item voor de staatscommissie, voor de instelling waarvan ik straks nog wat uitgebreider zal pleiten.

Tegelijkertijd moet er ook meer aandacht komen voor duurzame pleegzorg, waarbij de banden met de familie van oorsprong blijven bestaan, maar tevens nieuwe banden worden gevestigd met de "sociale familie", ofwel het pleeggezin. Op verzoek van de minister heeft de commissie-Kalsbeek ook haar licht laten schijnen over de pleegzorg en over de vraag of de vraag naar adoptiekinderen door een betere voorlichting niet zou kunnen worden omgebogen naar een aanbod voor pleegzorg. Bij gelegenheid van het Jeugdebat in deze Kamer is minister Rouvoet niet ingegaan op ons verzoek om met het IPO in overleg te treden over het beleid ten aanzien van pleegzorg, welk beleid per Bureau Jeugdzorg verschillend is. Daarnaast is de gebrekkige rechtspositie van pleegouders zeker een rem op het aanbod. Ik weet dat hieraan iets wordt gedaan met het wetsvoorstel inzake de wijziging van de kinderbeschermingsmaatregelen, dat voor zover ik weet nu bij de Raad van State ligt. Ook in dat wetsvoorstel ligt de bal nog steeds bij de pleegouders. Zij moeten actie ondernemen, terwijl in mijn ogen en in die van de commissie-Kalsbeek het de verantwoordelijkheid van de overheid is om te regelen dat kinderen die niet bij hun ouders kunnen opgroeien, een veilig en duurzaam alternatief wordt geboden, conform artikel 20 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. Is de minister bereid om in dit licht nog eens naar dat wetsvoorstel te kijken? Voor zover nodig, verwijs ik ook naar het advies van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming van 12 december 2004, dat nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. Ik wacht met spanning het antwoord van de minister af.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Onze bijdrage aan de plenaire behandeling van dit wetsvoorstel wijkt af van wat onder onze fracties gebruikelijk is, zulks met excuses aan de minister en onder dankzegging voor de wijze waarop op onze opmerkingen en vragen in het voorlopig verslag in de memorie van antwoord is gereageerd. Onze bijdrage heeft min of meer het karakter van een stemverklaring.

Zowel uit de behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer als uit onze bijdrage aan het voorlopig verslag van deze Kamer

is het de minister zonder twijfel duidelijk geworden dat onze fracties fundamentele en onoverkomelijke bezwaren hebben tegen dit wetsvoorstel. Het zou in mijn ogen vruchteloos zijn, deze bezwaren opnieuw naar voren te brengen. Het moge eveneens duidelijk geworden zijn dat wij geen problemen hebben met die onderdelen van het wetsvoorstel waarin de verlengde duur van de beginseltoestemming wordt geregeld, en evenmin met de regeling van de beginseltoestemming waarmee meerdere kinderen kunnen worden geadopteerd. Daarentegen hebben wij grote moeite met het onderdeel waarin de mogelijkheid van interlandelijke adoptie door homoparen is voorzien. In dit verband geldt voor ons onverkort het belang van het kind, waarop wij ook bij de behandeling van het later vandaag te bespreken wetsvoorstel 29353 zo veel nadruk zullen leggen, en niet het subjectieve belang van de potentiële adoptiefouders. Wij achten het niet in het belang van het kind dat het in een dubbele uitzonderingspositie wordt geplaatst.

Bij ons staat voorts grote twijfel -- maar dat is van secundair belang -- of van de totstandkoming van de wet een positief effect zal uitgaan op de bereidheid van het buitenland om mee te werken aan het afstaan van kinderen ter adoptie. Uit de stukken kunnen wij slechts opmaken dat de minister van mening is dat het geen negatief effect zal hebben.

Daarbij wil ik het in eerste termijn bij laten.

*N

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Voorzitter. Het wetsvoorstel dat wij nu bespreken kende, om het voorzichtig uit te drukken, een wat hortende procesgang. De Eerste Kamer heeft op 2 oktober 2007 haar inbreng geleverd. Ondanks herhaalde verzoeken onzerzijds aan het ministerie kwam er maar geen reactie retour. De vrees nam toe dat het wetsvoorstel door de regering zou worden ingetrokken. Dat laatste was niet helemaal denkbeeldig, omdat in juni 2008 het tweede deel van het advies van de commissie-Kalsbeek verscheen, en beide delen van het advies nogal anders luiden dan hetgeen in het wetsvoorstel was neergelegd.

Ik heb in mijn eenjarige ervaring als Kamerlid over niet één wetsvoorstel zo veel noodkreten over de langzame behandeling van een wetsvoorstel gekregen van particuliere burgers als deze keer. Ik begrijp dat niet alleen onze fractie in die mate door individuele burgers, en niet alleen door organisaties, is benaderd. Dat maakte de onzekerheid over wat er met dit wetsvoorstel zou gaan gebeuren meer dan gemiddeld groot. Toen dan eindelijk de memorie van antwoord op 9 september binnenkwam, heeft onze fractie dan ook geen risico meer willen lopen met een verdere vertraging door schriftelijke behandeling en onmiddellijk mee dit plenaire debat gepland. Naar onze mening moet dit wetsvoorstel namelijk zo snel mogelijk worden aangenomen.

Ik zou de minister graag willen vragen waarom uitsluitel in de vorm van de memorie van

antwoord zo lang op zich heeft laten wachten, en tevens waarom een inhoudelijke kabinetsreactie op het eerste deel van het advies van de commissie-Kalsbeek, dat dateert van 30 oktober 2007, zo lang uitblijft. Naar mijn mening hebben wij nog steeds geen kabinetsreactie op het advies ontvangen. Zijn beide treuzeldossiers een indicatie voor het draagvlak -- of wellicht het gebrek daaraan -- dat voor dit onderwerp binnen het kabinet bestaat? En is dit een voorteken voor de termijn dat de door het kabinet aangekondigde wetswijziging nog op zich zal laten wachten? Graag een reactie daarop.

Met betrekking tot het wetsvoorstel wil ik op een zestal punten ingaan. Allereerst heb ik een vraag naar aanleiding van de wijziging van artikel 1 van de Wobka. Volgens de Nederlandse wet kunnen nu paren van gelijk geslacht gezamenlijk kinderen uit het buitenland te adopteren. Deze aanpassing is -- hoewel principieel belangrijk -- van weinig praktische betekenis. Behalve in een aantal staten in de Verenigde Staten is het tot op heden nergens mogelijk voor paren van gelijk geslacht om kinderen uit dat land te adopteren. De minister heeft echter tijdens de behandeling in de Tweede Kamer gesproken over een mogelijkheid, dat dit in Zuid-Afrika en Brazilië mogelijk zou kunnen worden. Inmiddels is deze uitspraak van de minister anderhalf jaar oud. Kan hij ons melden of in deze landen inmiddels vorderingen zijn gemaakt? Daarmee zou deze wijziging van artikel 1 van de Wobka van meer dan theoretische betekenis worden.

Een tweede kwestie betreft het mogelijke verschil in rechtsgevolgen voor adoptiefouders gedurende het verzorgingsjaar, afhankelijk van de vraag of zij een heteroseksueel paar zijn dan wel een paar van gelijk geslacht. Ik zal mijn vraag verduidelijken: de periode, gedurende welke een ouder bij eenouderadoptie het kind moet hebben verzorgd voordat de adoptie kan worden uitgesproken, wordt door dit wetsvoorstel verkort van drie naar één jaar. Daarmee is de termijn gelijkgetrokken met de termijn van verzorging door een gehuwd heteropaar. Wil de partner van een adoptiefouder echter het kind eveneens adopteren, dan kon volgens het oorspronkelijke wetsvoorstel diens verzorgingstermijn pas aanvangen op het moment dat de eerste eenouderadoptie was uitgesproken. Daardoor liep voor een ouderpaar van gelijk geslacht de adoptietermijn feitelijk toch weer op tot twee jaar. Door het amendement-Pechtold/Wolfson wordt deze verzorgingstermijn voor de partner van de adoptiefouder geacht niet pas aan te vangen op het moment dat de eenouderadoptie is uitgesproken, maar begint de termijn te lopen op het moment dat de partner met de feitelijke meeverzorging begint. In de praktijk kan dat dus betekenen, dat de verzorgingstermijn voor de tweede adoptant tot nul wordt teruggebracht. Er moeten dan weliswaar nog steeds twee adoptie-uitspraken volgtijdelijk worden uitgesproken, maar praktisch zijn paren van gelijk geslacht hierdoor gelijkgeschakeld met heteroparen. De juridische constructie is echter een andere. De partners van een gehuwd heteropaar zijn tegelijkertijd en op dezelfde juridische basis

aspirant-ouder gedurende de eenjarige verzorgingsperiode. Hoe is dat voor twee aspirant-ouders gedurende de verzorgingsperiode van een eenouderadoptie? Wat zijn in beide casus de rechtsgevolgen voor het geval een van beide aspirant-adoptiefouders overlijdt gedurende de verzorgingsperiode van één jaar? Ik denk dan aan erfrecht en de uitkering op grond van de Algemene Weduwen- en Wezenwet. Welke rechtsgevolgen zijn er als de partners besluiten te scheiden gedurende het verzorgingsjaar? Dan spreek ik over gezamenlijk gezag, gewone verblijfplaats en omgangsregeling. Kan de minister daar uitsluitsel over geven?

Ik noem een derde punt. Toen deze zomer berichten in de pers verschenen over de problemen die een lesbisch paar ondervond op Aruba om zich als gehuwd paar te kunnen inschrijven in de gemeentelijke basisadministratie en zich als gezin tegen ziektekosten te kunnen verzekeren, bedacht ik onmiddellijk dat ook adoptie door paren van gelijk geslacht in de Nederlandse Antillen en het erkennen dat hierdoor nieuwe gezinnen ontstaan, wel eens op tal van problemen zou kunnen stuiten. Dat geldt voor de straks zelfstandige landen Aruba, Sint Maarten en Curaçao, terwijl die toch zeggen dat zij graag deel van het Koninkrijk willen blijven uitmaken, maar mogelijk ontstaan die problemen zelfs op de BES-eilanden, die toch een soort Nederlandse gemeenten zouden worden.

Kan het zo zijn, dat deze kleine gemeenten een ander personen- en familierecht kunnen en mogen hanteren dan de rest van Nederland doet? Mag een gehuwd Nederlands paar van gelijk geslacht, dat zich heeft gevestigd op Sint Eustatius, zich laten inschrijven als zijnde gehuwd in de gemeentelijke basisadministratie aldaar? Mogen zij een Eustatiaans kind adopteren conform artikel 1 van de Wobka? Mag Saba verklaren dat het geen adoptiekinderen ter beschikking zal stellen ten behoeve van aspirant-adoptiefouders van gelijk geslacht? Ik ontvang hierop graag een antwoord van de minister.

Een vierde punt van aandacht -- ook de fractie van D66 heeft daarover al gesproken -- is de verschillende behandeling van de biologische vader indien een kind wordt geboren tijdens het huwelijk van een heteropaar, ten opzichte van de biologische vader van een kind dat wordt geboren tijdens het huwelijk van een lesbisch paar. In de memorie van antwoord geeft de minister aan dat, indien het kind niet door een anonieme donor is verwekt, er ten behoeve van een adoptie door de meemoeder eerst zal worden onderzocht of de biologische vader geen rechten kan doen gelden, bijvoorbeeld op grond van family life. Kan de minister aangeven of, en zo ja hoe, bij kinderen die tijdens een heterohuwelijk worden geboren via een niet-anonieme spermadonor, wordt onderzocht of de biologische vader enige rechten zou kunnen doen gelden? In het geval van een heterohuwelijk is bij mijn weten de huwelijkspartner van rechtswege ouder van het kind. Waarom deze verschillende behandeling?

Ik noem een vijfde punt. Door de heer Wolfson is een amendement ingebracht waardoor de leeftijdsgrenzen bij aanvragen van de adoptie en

feitelijke adoptie in individuele gevallen kunnen worden losgelaten. Juist dit onderdeel heeft de meeste emoties opgeroepen, omdat oudere aspirant-adoptanten door het amendement weer hoop hadden gekregen, die vervolgens door deze lange treuzeltermijn weer dreigde te vervliegen. Wij lezen in het advies van de commissie-Kalsbeek weerstand tegen het loslaten van leeftijdsgrenzen. De commissie meent dat er nooit meer dan veertig jaar leeftijdsverschil tussen het kind en adoptiefouders zou mogen liggen. Markant is in dit kader het overzicht dat de minister op grond van vragen van de fractie van het CDA in de memorie van antwoord heeft opgenomen. Uit dat overzicht blijkt immers dat de wettelijk of praktisch toegestane leeftijd van adoptiefouders in andere Europese landen meestal 45 tot 50 jaar is, met uitschieters ver daarbovenuit. In ieder geval is er niet één ander Europees land dat als criterium een maximaal leeftijdsverschil van veertig jaar hanteert. Onze fractie wil graag van de regering weten hoe in de aangekondigde wetsaanpassing met dit gegeven zal worden omgegaan. Misschien kan de minister ook een onduidelijkheid uit de weg ruimen. Ik meen mevrouw Quik te hebben horen zeggen dat dit amendement beperkt zou zijn tot paren van gelijk geslacht. Wij hebben begrepen dat het gaat om alle adoptiefouders. Ik vraag de minister daarop een antwoord te geven.

Ten zesde wil ik, enigszins buiten het kader van dit wetsvoorstel -- ook daarop is al eerder ingegaan -- graag nog een reactie van de regering op het advies van de commissie-Kalsbeek om eerder in te steken op pleegouderschap. De commissie betoogt dat dit gewenst is vanwege het teruglopende aantal aangeboden adoptiefkinderen en de criminele en corrumperende gevolgen daarvan, terwijl de behoefte aan pleegouders maar blijft toenemen. Het intrigeert onze fractie hoe het komt, dat aspirant-ouders, zelfs als het gaat om oudere kinderen van 6 tot 8 jaar, wel kiezen voor adoptie en niet voor pleegzorg. Als de minister die beweegredenen boven tafel kan halen, is daar dan iets aan te doen? Daarbij denk ik bijvoorbeeld aan het versterken van de rechtspositie van pleegouders ten opzichte van ouders. Mogelijk kan het sociaal ouderschap daarin een oplossing zijn. Kan de minister aangeven of de nadere studies die hij heeft aangekondigd naar aanleiding van het adviesrapport-Kalsbeek zich ook uitstrekken tot deze vraagpunten? Onze fractie ziet de beantwoording van de vragen door de minister met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Het voorliggende wetsvoorstel bevat in hoofdlijn twee onderwerpen. In de eerste plaats een aantal bepalingen tot versoepeling of verruiming van de adoptieprocedures, zoals een verkorting van de vereiste verzorgings- en opvoedingstermijn, een verlenging van de geldigheid van de beginseltoestemming en de mogelijkheid om in één adoptieprocedure twee kinderen uit hetzelfde gezin te adopteren. Belangrijk is ook de verlening in een

speciaal geval van de terugwerkende kracht van de adoptie. Daarnaast wordt het door een wijziging van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting mogelijk dat de in die wet bedoelde verklaring niet de persoonsidentificerende gegevens vermeldt, uiteraard onverlet de consequenties van de Valkenhorstjurisprudentie. Daarvan ga ik tenminste uit en de minister wil dit misschien nog wel even bevestigen. Met deze wijzigingen kan mijn fractie instemmen.

Moeilijker wordt het ten aanzien van het tweede onderwerp, waar het gaat om de positie van adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht tezamen. Wij hebben daarover nog dringende vragen. Wij zijn er nog niet uit. Wat gebeurt hier? Het instituut adoptie wordt verruimd omdat ook voor die categorie in het algemeen de genoemde versoepelingen van toepassing zullen zijn, terwijl juist voor duomoeders de thans geldende adoptievoorwaarde wordt uitgeschakeld dat op het tijdstip van het verzoek tot adoptie vaststaat en voor de toekomst redelijkerwijs is te voorzien dat het kind niets meer van zijn ouder of ouders in de hoedanigheid van ouder heeft te verwachten. Immers het voorgestelde artikel 1:227, lid 4, geeft aan dat het verzoek wordt toegewezen voor een kind dat is of wordt geboren binnen de relatie van de adoptant en de ouder, wanneer het door en ten gevolge van een officiële kunstmatige donorbevruchting is verwekt en wanneer de verklaring van de stichting die het genetisch materiaal beheert wordt overgelegd, tenzij de adoptie niet in het belang van het kind is of niet is voldaan aan de voorwaarden van artikel 228, waarin de leeftijdsverschillen, de verzorgingstermijn enzovoorts zijn vermeld. Bovendien wordt de Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie in verband met adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht tezamen gewijzigd, zodat voortaan zowel echtgenoten van verschillend geslacht als echtgenoten van gelijk geslacht een buitenlands kind kunnen adopteren.

Over de adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht is in deze Kamer in 2001 bij de behandeling van het voorstel tot het huwelijk door personen van gelijk geslacht een fundamentele discussie gevoerd. De woordvoerder van de CDA-fractie heeft daarbij een drietal uitgangspunten geformuleerd dat ook thans de basis vormt voor de behandeling van het huidige wetsvoorstel.

Ten eerste verschillen mensen weliswaar van elkaar in veel opzichten, zoals geslacht en seksuele geaardheid, maar zijn zij wezenlijk gelijkwaardig.

Ten tweede zijn relaties, levensverbintenissen, eveneens gelijkwaardig. Waar twee mensen elkaar trouw willen zijn, duurzame verantwoordelijkheid willen dragen voor elkaar en gezamenlijk voor de samenleving, hebben zij recht op publieke erkenning van die lotsverbondenheid. De gelijkwaardigheid van een homofiele relatie aan een man-vrouwrelatie betekent niet dat zij identiek zijn. Het samen krijgen van kinderen is slechts mogelijk in man-vrouwrelaties. Daarmee zijn homoparen in dat opzicht niet minder, zijn heteroparen in dat opzicht niet beter, maar zijn zij

anders, verschillend, niet gelijk. Ik citeer hier de behandeling van toen.

Ten derde is het voor het waarborgen van de warmte, liefde en geborgenheid van een kind nodig dat het opgroeit in een stabiele relatie. Dit kunnen zowel relaties zijn van de ouders uit wie het kind voortkomt, als andere stabiele relaties van personen van verschillend of gelijk geslacht. Voor de overheid dient daarbij leidraad te zijn dat niet de belangen van ouders of verzorgers prevaleren, maar de rechten en belangen van het kind tot gelding kunnen komen.

Kijken wij vanuit deze uitgangspunten naar de voorgestelde wetgeving, dan zien wij dat de figuur van adoptie wordt gehanteerd om voor de partner, die hetzelfde geslacht heeft als de natuurlijke of adoptiefouder, een familierechtelijke betrekking te vestigen, terwijl adoptie uitdrukkelijk een kindbeschermingsmaatregel is. Bij adoptie is immers het kennelijk belang van het kind bepalend, terwijl op het tijdstip van het verzoek tot adoptie vaststaat, en voor de toekomst redelijkerwijs te voorzien is, dat het kind niets meer van zijn ouder of ouders in de hoedanigheid van ouder heeft te verwachten. Het gaat dus primair niet om een wijze van gezinsvorming, hoezeer ook een in alle opzichten volstrekt te respecteren kinderwens tevens een rol speelt. Daarbij moet men in aanmerking nemen dat het verkrijgen van gezag door de partner van de biologische of adoptiefouder allang mogelijk is. Gezag houdt in dat de partner-verzorger mede alle rechtens afdwingbare rechten en plichten heeft ten opzichte van de aan hem of haar toevertrouwde minderjarige.

Kennelijk heeft de minister, die het onderhavige wetsvoorstel bij zijn aantreden in de boedel aantrof, zich deze vraag ook gesteld. Hij heeft immers in september 2007 de commissie-Kalsbeek ingesteld om te bezien op welke andere wijze dan door adoptie kan worden voorzien in een mogelijkheid voor de vrouwelijke partner van de moeder om op eenvoudige wijze ouder te worden van het kind dat is geboren binnen de relatie van deze vrouw en de moeder en om een beeld te schetsen van de juridische implicaties die erkenning, ouderschap van rechtswege of een nieuwe rechtsfiguur met zich meebrengen. Daarnaast zou de commissie moeten adviseren over de interlandelijke adoptie. De commissie-Kalsbeek heeft al spoedig over de eerste vragen advies uitgebracht en net voor de zomer ook over de interlandelijke adoptie haar rapport gepresenteerd.

Vandaag is het eerste rapport aan de orde, waarvan de minister in de brief van 12 augustus 2008 heeft aangegeven, de adviezen op hoofdlijnen uit te voeren. Daarover leven in de CDA-fractie vragen.

De commissie-Kalsbeek stelt voor om het afstammingsrecht aan te passen en een vrouw het kind van een andere vrouw te laten erkennen. Als de moeder weigert in te stemmen met de erkenning, zou vervangende toestemming van de rechter mogelijk moeten zijn. Een kind zou evenwel niet meer dan twee ouders moeten hebben. Heeft het kind twee moeders, dan kan de biologische vader niet in een familierechtelijke betrekking tot

het kind komen te staan. Of de echtgenote van de moeder van rechtswege de tweede moeder van het kind zou moeten zijn als dat kind binnen het huwelijk van beide vrouwen is geboren, laat de commissie open.

De commissie geeft voor haar voorstellen de volgende argumenten. Zij vindt ten eerste dat het kind gebaat is bij een stabiele opvoedingssituatie. Twee ouders bieden een kind meer houvast dan één ouder. De commissie erkent weliswaar dat twee met elkaar gehuwde vrouwen of twee vrouwen die met elkaar een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan van rechtswege het gezamenlijk gezag hebben over een kind dat tijdens hun relatie is geboren. Ook kan het gezamenlijk gezag worden verkregen als er geen huwelijk of geregistreerd partnerschap bestaat. Volgens de commissie steekt het belang van het juridische ouderschap daar echter boven uit. Het gaat vooral om de identiteit, om het gevoel bij elkaar te horen en om recht te doen aan een diepe emotie.

Ten tweede kan op grond van het beginsel van gelijke behandeling het sociale ouderschap naast het vermoeden van biologisch ouderschap een plaats krijgen in het afstammingsrecht. De tweede ouder mag dan geen biologische ouder zijn en is in dat opzicht niet gelijk aan de moeder en de biologische vader die het kind erkent, maar zij is wel een sociale ouder. Dat aspect prevaleert boven het haar ontbrekende biologische ouderschap. Dit staat op bladzijde 45 van het rapport.

Ten derde zou het kind moeten kunnen achterhalen uit welke moeder het is geboren.

Namens mijn fractie wil ik met alle waardering voor het snelle werk dat zij heeft gedaan toch wel kritische kanttekeningen plaatsen bij de onderbouwing van de conclusies van de commissie. In de eerste plaats komt de reeds bestaande mogelijkheid van gezamenlijk gezag volledig tegemoet aan het belang van het kind bij een stabiele opvoedingssituatie. Gezag houdt toch het recht en de plicht in om het kind te verzorgen en op te voeden, het te begeleiden in zijn ontwikkeling en zijn welzijn te bevorderen.

Voor wat betreft het tweede argument ben ik van mening dat de gelijke behandeling van het feitelijke of sociale ouderschap niet betekent dat het biologisch ouderschap daaraan moet worden achtergesteld. Op dat laatste immers is ons afstammingsrecht gebaseerd. Het afstammingsrecht betreft niet de primair sociale relatie die geen biologische relatie omvat, maar verbindt juist rechtsgevolgen aan de biologische situatie. Als binnen de relatie van twee vrouwen een kind wordt geboren, is voor de figuur van erkenning de niet-biologische relatie van de moeder aan de orde. Voor het afstammingsrecht is dat een andere situatie. In dat kader zijn de gevallen niet gelijk.

Ik verwijs hiervoor ook naar het advies van de Raad van State, die heeft aangegeven dat erkenning voor de regeling van het afstammingsrecht van de duomoeder om drie redenen niet in aanmerking komt:

a. Het afstammingsrecht is gebaseerd op het uitgangspunt dat het juridisch ouderschap het

biologische ouderschap volgt. Een erkenner wordt dan ook vermoed de biologische ouder van het kind te zijn. Bij een erkenning door een vrouw wordt dit uitgangspunt losgelaten.

b. Het risico bestaat dat een dergelijke erkenning wegens strijd met de openbare orde in het buitenland niet wordt geaccepteerd.

c. Er is bij een geboorte binnen een homoseksuele relatie steeds een derde betrokken. Indien deze derde bekend is, is er reden om deze bij de totstandkoming van de familierechtelijke betrekking met de partner van de moeder te betrekken.

De Raad van State concludeert vervolgens dat deze overwegingen een overtuigende motivering vormen om in het wetsvoorstel geen erkenning door een vrouw te introduceren. Deze conclusie wordt in het nader rapport door de regering herhaald en niet weersproken. Het bevreemdt mijn fractie daarom dat de minister in zijn brief van 12 augustus jongstleden aangeeft het advies van de commissie-Kalsbeek te volgen door de rechtsfiguur erkenning voor de duomoeder juist wel van toepassing te verklaren. Graag vragen wij hieromtrent een uitleg van de minister.

Hierbij speelt nog het volgende. Als wat de commissie noemt "de identiteit, het gevoel voor altijd bij elkaar te horen om recht te doen aan een diepe emotie" het ontbrekende element is dat aanvulling behoeft om de leemte tussen gezag en volledig ouderschap te overbruggen, bevreemdt het dat de biologische vader geheel buiten beeld blijft. Als men dan al een vorm van erkenning wil introduceren, is het -- zo komt het mijn fractie voor -- van belang dat steeds kan worden nagegaan wie de biologische vader is in het geval dat een vrouw in rechte als tweede moeder wordt beschouwd. Dat betekent dat het voor de hand had gelegen dat de commissie-Kalsbeek zich niet had beperkt tot het poneren van de mogelijkheid van erkenning door de duomoeder, maar in haar voorstellen de positie van alle betrokkenen, in de eerste plaats het kind, maar ook de moeder, de vrouw die het kind wil erkennen en de biologische vader, zou hebben verkend. Allen zijn immers rechtstreeks belanghebbenden.

Waarom zijn vormen van geclausuleerde erkenning waarbij wel rekening is gehouden met alle belanghebbenden niet onderzocht? In verschillende landen buiten Nederland zijn voorbeelden te vinden. Ik noem Zweden en Canada, waar in ieder geval de biologische vader niet volstrekt wordt veronachtzaamd.

Verder leg ik de minister de vraag voor hoe het afstammingsrecht moet worden gezien als het biologisch ouderschap daarvan niet meer de basis vormt. In zijn brief van 12 augustus jongstleden schrijft de minister dat "het denken over het juridisch ouderschap zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld van een strikt op biologische verhoudingen gerichte rechtsfiguur (...) tot een meer omvattende regeling waarin ook plaats is voor anderen dan de biologische ouders die bereid zijn het juridisch ouderschap te aanvaarden." Er zou volgens de brief zelfs totaal kunnen worden geabstraheerd van het biologisch ouderschap.

Wij hebben daar moeite mee. Als dit principiële vertrekpunt wordt verlaten, is de vraag:

waar komen wij dan uit? Als iedere affectieve band voldoende is om familierechtelijke betrekkingen te vestigen, dus een afstammingsrecht vast te stellen, kunnen dan alle groepen van twee of misschien zelfs meer personen daar een beroep op gaan doen? Er is dan immers geen principieel verschil meer met een meer dan tweoudersituatie.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik begrijp dat u de redenering van de Raad van State onderschrijft dat het juridisch ouderschap het biologisch ouderschap volgt bij de erkenning en dat het daarom niet mogelijk zou moeten zijn voor degenen die nooit de biologische ouder kunnen zijn om daar erkenning voor te krijgen. In de praktijk zijn er veel heteroparen bij wie een kind wordt geboren, waarbij het duidelijk is dat de biologische vader buiten die relatie staat. Dat doet zich voor als de ouders bijvoorbeeld geen kinderen kunnen krijgen en er iemand is die zich als donor beschikbaar stelt. Vindt u dat voor die situatie ook iets geregeld zou moeten worden of dat ten minste onderzocht zou moeten worden of die biologische vader iets van family life of op welke manier dan ook in relatie tot het kind wil komen?

De heer **Franken** (CDA): Dat lijkt mij wel. Ik kan geen pakkende oplossing geven. Wij hebben bezwaren tegen de nu voorgestelde oplossing. De minister heeft aan de commissie-Kalsbeek ook gevraagd om alternatieven te onderzoeken. Dat doet de commissie-Kalsbeek eigenlijk niet. Ik oefen hier niet zozeer kritiek op de minister uit als wel op de commissie-Kalsbeek. Als ik in die commissie-Kalsbeek had gezeten, was ik verder gegaan en had ik meer vragen gesteld. Ik had dan geprobeerd, mijn ogen verder de kost te geven. Ik was dan dus ook nagegaan wat er op dit gebied verder in de wereld gebeurt. De vragen zijn, nogmaals, beperkt beantwoord. Dat vinden wij jammer. Dat lijkt ons zeker niet voldoende om tot volgende stappen te komen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): In reactie op het rapport van de commissie-Kalsbeek zegt de minister het volgende over de situatie waarin er een biologische vader in het spel is buiten een anonieme donor. Hij wil eerst onderzoeken of daar op grond van family life nog iets van een relatie mogelijk is. Dat betekent geen automatisch ouderschap voor de meemoeder. Ik hoor u nu eigenlijk zeggen dat je dit gelijk zou moeten trekken, zoals het bij de heteroparen is geregeld. Klopt dat?

De heer **Franken** (CDA): Wij zijn er nog niet uit; ik weet het niet, zo moet ik u bekennen. Er zijn hierover nog zo veel vragen. Mevrouw Quik heeft in dit verband een behartigenswaardige opmerking gemaakt. Zij stelt in het vooruitzicht dat wij bij de behandeling van het volgende wetsvoorstel dat op de agenda staat, worden geconfronteerd met de vraag om het familierecht opnieuw netjes te codificeren. Nu is het om het zo te noemen een warwinkel; het is ongelooflijk moeilijk om daarvan een overzicht te krijgen. Aan de artikelen zijn

allemaal letters toegevoegd, tot zelfs dubbele letters toe. Een van de handboeken met het meeste aanzien begint een hoofdstuk over afstammingsrecht met de opmerking dat dit een heel moeilijk te begrijpen rechtsgebied is. Dat is ook zo. Aan bepaalde punten is ook nauwelijks meer een eenduidige uitleg te geven. Ik zit dus met die vraag. Ook heb ik een aantal vragen aan de minister voorgelegd. Wij vinden de behandeling van dit wetsvoorstel daar de juiste gelegenheid voor.

Voorzitter. Ten slotte heb ik nog twee punten. Ten eerste: hoe gaat het verder met dit wetsvoorstel? De commissie-Kalsbeek bepleit intrekking van de voorliggende wet, wanneer een erkenningsregeling zal worden gepresenteerd. De commissie is daarmee consequent, want adoptie is -- en daar zijn wij het mee eens, zoals ook blijkt uit wat ik zojuist heb ingebracht -- niet het aangewezen middel om het doel van juridisch ouderschap te bereiken. De minister zal met een andere wet komen. Heeft het in dat licht wel zin om deze wet nu verder te behandelen?

Op het tweede punt is mevrouw Quik ook al ingegaan. Wat is nu eigenlijk het reële belang van de wijziging van de Wobka? Het wordt steeds moeilijker om buitenlandse adoptiekinderen te krijgen. De landen waaruit vroeger veel kinderen voor dit doel beschikbaar waren, willen nu zelf in de opvang en de begeleiding voorzien. Zelfs in China worden nog maar heel weinig kinderen voor adoptie aangemeld. Bovendien hebben veel landen bezwaren tegen het zenden van adoptiekinderen naar landen waar adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht is toegelaten. Er zijn over dit onderwerp geen positieve reacties bekend. In Nederland zou worden "aangenomen" dat het wel zal meevallen. Het licht staat in ieder geval niet op groen. Is hierbij geen sprake van symboolwetgeving?

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): U vraagt aan de minister wat het belang is om dit wetsvoorstel aan te nemen. Wat vindt de CDA-fractie er zelf van?

De heer **Franken** (CDA): In het begin van mijn bijdrage heb ik al laten weten dat wij nog vol vragen zitten. Wij zijn er nog niet uit. Er zijn diverse punten waarmee wij kunnen instemmen. Die hebt u ook met name aangeroerd. Met name over de adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht blijven bij ons echter nog vragen. Daarbij komt de kwestie van de erkenning aan de orde. Als die twee onderwerpen waren losgekoppeld, was het wat anders geweest.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Ik concludeer dat wij straks het standpunt van de CDA-fractie vernemen, na de beantwoording door de minister?

De heer **Franken** (CDA): Ik kan nog niet toezeggen op welk moment dat gebeurt. U zult ons standpunt ongetwijfeld op een bepaald tijdstip vernemen.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Dan wens ik de minister veel sterkte toe bij zijn beantwoording.

De heer **Franken** (CDA): Ik wacht de antwoorden met belangstelling af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Geregistreerd partnerschap!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van enige bepalingen van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het geregistreerd partnerschap, de geslachtsnaam en het verkrijgen van gezamenlijk gezag (29353).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen is helaas lang onderweg geweest voordat het deze Kamer bereikte. Het werd vijf jaar geleden, op 3 december 2003, bij koninklijke boodschap bij de Tweede Kamer ingediend. Pas in april 2008 kon deze Kamer het wetsvoorstel in behandeling nemen.

De aanleiding voor het wetsvoorstel is de op 1 januari 2002 in werking getreden wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het gezamenlijk gezag van rechtswege bij geboorte tijdens een geregistreerd partnerschap. In de praktijk bleek die wetswijziging onduidelijkheden te bevatten. Deze onduidelijkheden leidden ertoe dat ambtenaren van de burgerlijke stand de nieuwe bepalingen verschillend toepasten. Het ging daarbij met name om de artikelen 253aa en 253sa. Wij moeten constateren dat door een onjuiste interpretatie van artikel 253aa, althans gezien het doel van de wijziging van Boek 1 BW van januari 2002, er nietige rechtshandelingen zijn verricht. Door het wetsvoorstel worden die nietige rechtshandelingen geldig verklaard.

De VVD-fractie zou graag van de minister vernemen of in de vijf jaar dat het wetsvoorstel onderweg is geweest de gesignaleerde interpretatieproblemen zich zijn blijven voordoen, of dat reeds vanaf het moment van indienen van het wetsvoorstel de juiste interpretatie van de artikelen 253aa en 253sa voor eenieder glashelder was, zodat de interpretatieproblemen al sinds december 2003 tot het verleden behoren. Met het voorliggende wetsvoorstel worden de onduidelijkheden in ieder geval definitief uit de weg geruimd.

Het wetsvoorstel verdient de steun van de VVD-fractie, maar er kleeft een probleem aan waaraan wij niet zonder meer voorbij kunnen gaan. Ik doel hier op het door deze Kamer gesignaleerde

foutieve gebruik van het woord "kantonrechter" waar "rechtbank" had moeten staan. De minister constateert in de memorie van antwoord, na daarop door deze Kamer gewezen te zijn, dat helaas over het hoofd is gezien dat, zoals de minister het zo fraai stelt, "artikel 253c in verband met de wet van 22 november 2006 een voorziening behoeft". Volgens de wet van 22 november 2006, die in werking is getreden op 1 mei 2007, komt de in artikel 253c bedoelde gezagsbeslissing niet toe aan de kantonrechter zoals het wetsvoorstel stelt, maar aan de rechtbank. Er is inmiddels een voorstel tot wijziging van artikel 253c aan de Tweede Kamer gezonden, schrijft de minister. Alleen, die wijziging is dus nog niet gerealiseerd.

De minister komt met een creatieve oplossing om ondanks het gesignaleerde probleem toch uit de voeten te kunnen met het voorliggende wetsvoorstel als deze Kamer besluit het wetsvoorstel te aanvaarden. Artikel 48, lid 1, van de Wet op de rechterlijke organisatie bepaalt dat het bestuur van de rechtbank binnen de sector kanton enkelvoudige kamers vormt en de bezetting van die enkelvoudige kamers bepaalt. Het bestuur van de rechtbank kan dus op grond van artikel 48, lid 1, wet R.O. een rechter uit de familiekamer tijdelijk toevoegen aan de bezetting van de sector kanton. Er wordt dan niet formeel voldaan aan de wet van 22 november 2006, maar wel materieel en zo kan volgens de minister het probleem worden opgelost tot de vereiste wetswijziging haar beslag heeft gekregen.

De VVD-fractie heeft twijfels of de door de minister voorgestelde praktische oplossing juridisch houdbaar is. Artikel 47, lid 1, wet R.O. bepaalt dat er een sector kanton is waarbinnen in enkelvoudige kamers kantonzaken worden behandeld en beslist. Daar zit hem, naar het oordeel van mijn fractie, nu de kneep. De zaken van artikel 253c zijn geen kantonzaken volgens de sinds 1 mei 2007 geldende wet van 22 november 2006. De vraag is dan ook niet of een rechter uit de familiekamer tijdelijk als kantonrechter kan optreden om deze zaken te behandelen -- die mogelijkheid lijkt mijn fractie aanwezig -- maar of deze zaken voldoen aan het criterium "kantonzaken". Naar het oordeel van mijn fractie is het antwoord daarop, met het oog op de wet van 22 november 2006: nee.

Mijn fractie hoort graag van de minister hoe hij dit beoordeelt. Op welke termijn verwacht de minister dat het wetsvoorstel met de noodzakelijke wijziging van artikel 253c in de Tweede Kamer behandeld zal kunnen worden? Hoe bezwaarlijk is het om, nu het wetsvoorstel toch al zo lang onderweg is en de interpretatieproblemen met betrekking tot de artikelen 253aa en 253sa hoogstwaarschijnlijk al sinds het moment van indienen van het wetsvoorstel tot het verleden behoren, te wachten totdat het wetsvoorstel, ook wat betreft het forum dat over gezagsbeslissingen moet oordelen, correct is? Of is de minister de mening toegedaan dat zolang maar gehandeld wordt met het oog op doel en strekking van de wet, wat procesrechtelijke regels betreft, het adagium "accommodement avec le bon Dieu" kan gelden?

Voorzitter. De VVD-fractie heeft in het voorlopig verslag een vraag gesteld over het klemcriterium als criterium bij de al dan niet toewijzing van het eenzijdig verzoek om gezamenlijk gezag van een ouder die dat nooit heeft gehad. Zoals bekend, is het klemcriterium ontwikkeld in het gezag na echtscheiding; het gaat dan over ouders die ooit het gezag samen hebben uitgeoefend. Artikel 253c staat in paragraaf 2 van Afdeling 2 van Titel 14; deze paragraaf gaat over het gezag van ouders "anders dan na scheiding".

De minister antwoordt in de memorie van antwoord dat niet zozeer beslissend is dát de ouder het gezag nooit heeft uitgeoefend, maar dat beslissend is de reden wáárom de ouder het gezag nooit heeft uitgeoefend. Wij blijven zorgen houden over het klemcriterium in het door ons genoemde verband omdat het toetsingscriterium is of er "een onaanvaardbaar risico is dat het kind klem of verloren zou raken tussen de ouders en niet te verwachten is dat hierin binnen afzienbare tijd voldoende verbetering zou komen". Als de ouder die het eenzijdig verzoek doet nooit het gezag heeft uitgeoefend, lijkt het moeilijk te beoordelen of er een onaanvaardbaar risico is dat het kind klem raakt. Het lijkt waarschijnlijk dat slechts in uitzonderingsgevallen het klemcriterium van toepassing is. Wij moeten ons goed realiseren dat als er niet voldaan wordt aan het klemcriterium en de rechter ook niet de grond van artikel 253c, lid 2, sub b, toepast, het ouderlijk gezag, dat eerst van meet af aan slechts door één ouder werd uitgeoefend, opeens door beide ouders gezamenlijk wordt uitgeoefend. Dat heeft forse consequenties, juist ook voor het kind. Dat kan voor het kind tot grote emotionele en gezagsproblemen leiden. Is de minister bereid, wanneer zou blijken dat bij kinderen door het klemcriterium van artikel 253c, lid 2, meer emotionele schade wordt veroorzaakt dan voorkomen, om de wet op dit punt aan te passen?

Voorzitter, wij wachten met belangstelling de beantwoording door de minister van de door ons gestelde vragen af.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Na een lange omweg via interessante discussies over het naamrecht en een nader advies daarover van de Raad van State is dit wetsvoorstel in onze Kamer aangeland. Het gaat nu over drie onderwerpen, te weten het geregistreerd partnerschap, het naamrecht en het verkrijgen van gezamenlijk gezag door de ouders na echtscheiding of beëindiging van een geregistreerd partnerschap.

De aanpassing van de bepalingen betreffende het geregistreerd partnerschap is nodig, omdat bij de toepassing van de nieuwe bepalingen van 1 januari 2002 onduidelijkheden zijn gebleken, die hebben geleid tot verschillende toepassingen door ambtenaren van de burgerlijke stand. Het is ook wel tamelijk ingewikkeld, omdat wij in Nederland aan iedere voorkomende relativem een wettelijke status willen toekennen. Ik zeg niet dat dit slecht is, maar het heeft wel tot

gevolg dat er een lappendeken van wettelijke bepalingen is ontstaan met betrekking tot de vraag wie tot wie in een familierechtelijke situatie staat en welke gevolgen dat met zich meebrengt.

In artikel 1:253aa van het wetsvoorstel wordt duidelijk aangegeven dat het bij geregistreerd partnerschap om de ouders zelf gaat die gezamenlijk het gezag uitoefenen over het staande hun geregistreerd partnerschap geboren kind en dat dit gezag niet, mede, berust bij de verwekker of erkenner met wie de moeder niet een geregistreerd partnerschap heeft. Dit is van belang voor de vraag wie bevoegd is ten aanzien van het kind rechtshandelingen te verrichten. Mijn fractie kan zich daar geheel in vinden. Er is alleen een rareiteit met betrekking tot rechtshandelingen die zijn verricht door een erkenner die hiertoe niet bevoegd was. Dergelijke rechtshandelingen zijn nietig, maar artikel II, lid 2, verklaart deze rechtshandelingen alsnog geldig. In lijn met de opmerkingen daarover van de Raad van State is hierover in de schriftelijke voorbereiding gediscussieerd en zijn enige andere wetsystematisch beter lijkende benaderingen gepresenteerd -- daarvoor hebben wij ook ons best gedaan -- die echter ook niet het verlossende woord opleverden. Wij zijn het er wel mee eens, dat bijvoorbeeld de toestemming tot een inschrijving in een paspoort of een aankoop van doorgaans niet kostbare roerende goederen niet zal worden aangetast, omdat de erkenner er ten onrechte van uitging dat hij die toestemming mocht geven. Maar mooi is een generaal pardon, zoals dat nu in de wet wordt gehanteerd, niet.

Het tweede onderwerp betreft de mogelijkheid tot naamskeuze, welke bepalingen nu netjes in Titel 2 van Boek 1 worden geplaatst. Het komt neer op een nadere ordening van Boek 1, waarmee mijn fractie akkoord gaat. Ik ben dan vervolgens bij het derde onderwerp, waarin het wordt mogelijk gemaakt dat een ouder die nog niet het gezag draagt, kan verzoeken dat beide ouders gezamenlijk worden belast met het ouderlijk gezag. Op dit ogenblik kan een aanvraag tot, meestal, herstel van het ouderlijk gezag na echtscheiding alleen worden aangevraagd door de ouders gezamenlijk, maar dit strookt niet met de artikelen 6 en 8 van de EVRM. Het zal gaan om de situaties waarin het gezag na de scheiding aan een ouder is toegekend en er voor de andere ouder een omgangsregeling is getroffen. Dit moeten dan scheidingen betreffen die vóór 1998 zijn uitgesproken. Na 1998 zal, naar ik aanneem, het gezamenlijk gezag als standaard zijn toegepast.

Criterium voor de toewijzing van het gezag aan een van de ouders is -- naar ik meen volgens de hoofdregel van artikel 1:251, lid 2 -- het belang van het kind. In de jurisprudentie is dat criterium voor de gezagstoewijzing uitgewerkt met het zogenaamde klemcriterium. Mevrouw Broekers heeft het ook al geciteerd; er moet sprake zijn van zodanig ernstige communicatieproblemen tussen de ouders dat er bij voortduring van het gezamenlijk gezag een onaanvaardbaar risico bestaat dat het kind klem of verloren dreigt te geraken tussen de ouders en niet te verwachten is dat daarin binnen

afzienbare tijd voldoende verbetering komt. Dit komt uit een arrest van de Hoge Raad van 1999. Dit criterium wordt nu gecodificeerd en heeft al enige malen in de jurisprudentie tot een anticiperende interpretatie geleid.

De collega's van de VVD en de SP hebben bij de schriftelijke behandeling de vraag aan de orde gesteld of dit toegespitste criterium niet te beperkt is. De minister heeft daarop geantwoord dat het gezamenlijk gezag ook in het belang van het kind is. Verder is er een uitloop -- zo noem ik het maar -- via het tweede lid, sub b, naar het belang van het kind. Ook al is bij de gezagstoekenning een nadere specificatie met betrekking tot het belang van het kind nuttig en wenselijk, toch lijkt het mij slechts een nader accent te betreffen omdat de hoofdregel in artikel 1:251, lid 2, staat, te weten het belang van het kind. Zie ik dit juist? Graag wacht ik het antwoord van de minister hierop af.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Het had niet veel gescheeld, of een wetsvoorstel had zijn eerste lustrum gevierd zonder inmiddels tot wet te zijn verheven. Het werd ingediend onder Balkenende II en zal nu hopelijk onder Balkenende IV worden afgerond. Deze trage besluitvorming wekt de indruk dat het hier een gevoelig onderwerp zou betreffen, wat niet ongebruikelijk is voor familierechtelijke vraagstukken. In dat verband kan verwezen worden naar de vorige discussie rondom de commissie-Kalsbeek. De voorstellen die gedaan worden, zijn echter nauwelijks heikel te noemen. Ze bevatten enkele technische reparaties en verduidelijkingen en een enkele wijziging als gevolg van jurisprudentie. De reikwijdte van het voorstel rechtvaardigt in elk geval geen wetgevingsprocedure van bijna vijf jaar. Toch bevat het voorstel enkele wijzigingen die van veel betekenis voor ouders en kinderen kunnen zijn.

Met betrekking tot het naamrecht zou ik graag enkele opmerkingen willen maken naar aanleiding van de discussie die is ontstaan over het amendement-Van der Laan. Mevrouw Van der Laan deed het voorstel om de aanbeveling van het toezichthoudend comité van het VN-Vrouwenverdrag uit te voeren. Het comité had gepleit voor een sekseneutrale oplossing bij gebrek aan overeenstemming over een naamskeuze, bijvoorbeeld in de vorm van een dubbele achternaam in alfabetische volgorde. In navolging van de Raad van State stelt de regering dat het comité had moeten onderzoeken of er voor de voorkeur voor de naam van de vader in deze gevallen een objectieve rechtvaardiging bestaat. Eerlijk gezegd lijkt mij dat de omgekeerde weg. Is het niet de regering zelf, die met het vastleggen van een voorkeur voor het ene geslacht -- daarmee indruisend tegen artikel 16 aanhef en g van het VN-Vrouwenverdrag -- zelf daarvoor een objectieve rechtvaardiging moet geven? Zou een oordeel van het toezichthoudend comité van het verdrag niet serieuzer moeten worden gewogen? En is de regering met ons van mening dat dit artikel

rechtstreekse werking heeft, nu er ook individueel klachtrecht is ten aanzien van het verdrag? Nederland is immers sinds 2002 door de ondertekening en ratificatie van het facultatief protocol gebonden aan dit klachtenrecht. Wat als een vrouw zich op dit artikel beroept, als haar kind automatisch de naam van de vader krijgt omdat beide ouders geen overeenstemming hebben bereikt over de naamskeuze? Graag een toelichting van de minister.

De onderbouwing om hieraan vast te houden is naar onze mening mager. De regering baseert zich voornamelijk op de evaluatie uit 2002 van de wijziging van het naamrecht uit 1998. Uit deze evaluatie zou blijken dat slechts een minderheid van de Nederlandse bevolking voorstander is van een stelsel met dubbele achternamen. Onze fractie ziet in dit argument nog altijd geen reden om bij gebrek aan keuze automatisch de naam van de vader aan te wijzen. Bovendien is het de vraag of een meerderheid bij een enquête onder de bevolking voldoende grond is om voor of tegen een bepaalde wetswijziging te zijn. Daarnaast: is er draagvlak van een meerderheid van de bevolking nodig om het naamrecht op een bepaalde manier te regelen in de specifieke en uitzonderlijke situatie dat ouders geen overeenstemming bereiken over de naamskeuze?

Ook andere voorstellen om de keuzevrijheid te vergroten, zoals een keuze voor een dubbele achternaam of de keuze om een tweede of derde kind een andere achternaam te geven dan de eerste, verwerpt de regering met een beroep op de betreffende enquête. Ook op dat punt zou de meerderheid van de ondervraagden geen voorstander zijn van deze keuzevrijheid. Ik weet niet of de ondervraagden in dit onderzoek zich bewust waren van hun macht. Als de politieke barometer zo serieus zou worden genomen, zouden we hier misschien interessante machtsverschuivingen te zien krijgen. Daarnaast is het ook hier de vraag, of een meerderheid voorstander moet zijn van wijzigingen die juist de individuele keuzevrijheid betreffen. Die kunnen voor een minderheid juist belangrijk zijn. De wijzigingen in het naam- en gezagsrecht van het afgelopen decennium waren een vertaling van de zich ontwikkelde pluriformiteit van onze samenleving, waarin minderheden zich emanciperen en mensen het recht claimen om af te wijken van de traditionele keuzes. Is in dit licht een beroep op de meerderheid van de bevolking een logische?

Veruit de belangrijkste wijziging betreft de mogelijkheid voor één ouder om het gezamenlijk gezag aan te vragen. Deze ouder is hierdoor niet langer afhankelijk van de medewerking van de andere ouder om zijn verzoek te laten toetsen door de rechter. Onze fractie is hier positief over, omdat de toegang tot de rechter ook gegarandeerd moet zijn als de andere ouder niet meewerkt aan een dergelijk verzoek. Tegelijkertijd zijn wij ons bewust van de mogelijk negatieve consequenties die het verzoek kan hebben voor de stabiele opvoedingssituatie waarin het kind zich bevindt. Immers, zo'n verzoek brengt onzekerheid mee en hoogstwaarschijnlijk spanning, nu de ouder die het

kind verzorgt, expliciet niet wilde meewerken aan zo'n verzoek. Hoewel de mogelijkheid van weging door de rechter voor ons vooropstaat, zou de onzekerheid naar onze mening zo kort mogelijk moeten duren. Deelt de minister deze wens en zorg? Is er al met de rechterlijke macht overleg gepleegd over de wijze van toepassing van deze wettelijke mogelijkheid? En is daarbij dit element dan ook meegewogen?

Over de wijze van toetsing is in de wetgevingsprocedure discussie ontstaan. Vorige sprekers hebben daar ook aan gerefereerd. Ik voel wel mee met de redenering van de minister dat het toetsingscriterium niet per se anders hoeft te zijn, als van gezamenlijk gezag eerder wel of nog nooit sprake is geweest. Als het belang van het kind vooropstaat, zal de rechter zijn belangenafweging laten afhangen van de individuele situatie. Bij iemand die nooit gezag heeft gehad, zal meewegen waarom dat zo is. Dat stelt ook de minister. De vraag is echter of altijd wel een reden is te geven, is aan te wijzen, die op de persoon van de verzoeker zelf is terug te voeren. Allerlei omstandigheden kunnen hebben meegespeeld. Zo niet, kan de rechter dan toch voldoende uit de voeten met het klemcriterium? Kan dit in sommige gevallen niet toch een te beperkt criterium zijn?

Wij houden net als de VVD-fractie graag de vinger aan de pols bij de uitvoering en bij de toepassing van dit criterium door de rechter. Wij zien graag dat de minister dit over een bepaalde tijd evalueert. Ik hoor daarop graag een toelichting.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. Ik heb de eer ook namens de Partij voor de Dieren te spreken.

Het familierecht is nu al jaren permanent in beweging. De stroom wijzigingen van Boek 1 BW tracht aan te sluiten bij de bewegingen in de samenleving. In hoeverre dat lukt, is de vraag en of de mensen het nog kunnen volgen, is een volgende vraag. Hoogopgeleide mensen bellen mij op: ik ga morgen in ondertrouw, moet ik dan kiezen onder welke naam ik verder door het leven ga? Of: wij denken aan een geregistreerd partnerschap, wat is eigenlijk het verschil met het huwelijk? Het ergste is nog dat ik het inmiddels allemaal ook niet meer weet. Ik moet het telkens weer opzoeken. En dat terwijl ik mij toch specialist op het gebied van het familie- en jeugdrecht mag noemen. Een nijvere jurist -- ik ben helaas zijn naam even kwijt -- heeft in een van onze vakbladen een overzicht in elkaar geknutseld van gezagsvormen en het daarop toepasselijke recht: wat krijg je van rechtswege, wat kan je alleen vragen, wat is het criterium voor toewijzing et cetera. Het grote gezagsblad. Iedere rechter heeft die paar A4'tjes achter zijn bureau hangen, want wij weten het allemaal niet meer.

Als de mensen niet meer weten hoe zij heten, hoe hun kinderen moeten gaan heten en wie het voor het zeggen heeft over de kinderen, dan is er toch iets ernstig mis in onze regelgeving. Complexiteit van wetgeving leidt tot procedures, procedures zijn duur maar ook oorzaak van veel

stress en onzekerheid. Wij behandelen vandaag het wetsvoorstel allegaartje -- zoals professor Caroline Forder het noemt -- en twee andere wijzigingsvoorstellen waarvan een slechts een tijdelijk karakter zal hebben in verband met een mogelijk verdergaande wijziging, gebaseerd op het rapport van de commissie-Kalsbeek.

Het einde lijkt nog niet in zicht. Ik zou de minister willen vragen of het niet goed zou zijn het gezags- en afstammingsrecht te herordenen tot een overzichtelijk geheel waarover een heldere brochure kan worden gemaakt, zodat wij met elkaar weer weten hoe het zit met onze familierelaties en de juridische gevolgen daarvan. De Raad van State vindt een staatscommissie voor de herziening van de Grondwet niet nodig. Zou de minister misschien aan de Raad van State willen vragen wat deze vindt van het idee van een staatscommissie die zich gaat buigen over ons familierecht, mede in het licht van de wetgeving in de ons omringende landen en de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens?

Ik maak nog even een omweg om tot mijn punt te komen. Welke ontwikkelingen signaleren wij in de samenleving met betrekking tot de verzorging en opvoeding van kinderen? Belangrijk zijn in mijn ogen de emancipatie van vrouwen, de "evrouwcipatie" van mannen en de emancipatie van homoseksuelen. Al deze ontwikkelingen juicht mijn fractie toe. De vraag is wel of altijd voldoende stil gestaan wordt bij de gevolgen van deze ontwikkelingen voor het kind. Maatschappelijk worden vrouwen geacht meer te gaan werken, maar kinderopvang is onvoldoende beschikbaar en oma's moeten ook zo nodig werken. Mannen willen onder alle omstandigheden gelijke rechten ten aanzien van hun kinderen maar slechts 10% van alle werkende mannen neemt één dag zorgverlof op. Over meer dagen wordt niet eens gesproken. Duomoeders worden aangemoedigd om een anonieme donor te nemen. Dan krijgen zij, volgens het andere wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen, van rechtswege het gezamenlijk gezag over het kind dat binnen hun relatie wordt geboren. Homoseksuele mannen moeten tot op latere leeftijd kinderen uit het buitenland kunnen adopteren, maar zijn nog nauwelijks beschikbaar voor pleegzorg, terwijl daar wel vraag naar is. Ik heb zelf al dertig jaar geleden kinderen bij homoseksuele paren geplaatst in pleegzorg. De staatscommissie die ik voorsta, zou ook vooral tot taak hebben te kijken naar de rechtsgevolgen van wettelijke regelingen voor kinderen.

Ik kom ter zake. Ik beperk mij tot het zogenaamde klemcriterium, dat door de Hoge Raad is ontwikkeld maar nu van toepassing wordt gemaakt op een ouder die nooit eerder het gezag had. Op een lijn met deze wetwijziging plaats ik de wijziging die wij op 18 november zullen behandelen van de Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding. In die wet wordt namelijk het criterium om het verzoek tot het vaststellen van een omgangsregeling af te wijzen voor eenieder met een nauwe persoonlijke betrekking, waarbij met name te denken valt aan biologische ouders en grootouders, verzaaid en gelijkgesteld aan het

criterium voor de juridische ouder. Ook daar -- ik zeg het maar in alledaagse bewoordingen -- is bij gezag en omgang het belang van het kind niet meer leidend. Het belang van de ouder staat voorop. Alleen indien gezag of omgang echt heel erg schadelijk is voor het kind mag de rechter overwegen om geen gezag op te dragen of geen omgangsregeling vast te stellen. Nederland schendt zijn verdragsverplichtingen door nu weer bepalingen in de wet op te nemen die strijdig zijn met artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Nederland doet dat overigens in goed gezelschap van het Europese Hof. Dit Hof is gefascineerd door de ongekende mogelijkheden van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, maar heeft het IVRK nog maar nauwelijks ontdekt. Natuurlijk vallen de belangen van ouder en kind in het algemeen samen. Het probleem is nu juist dat zulks, in die gevallen waarin geprocedeerd wordt, niet altijd het geval is. Bij de vraag wiens belang in zo'n geval het zwaarst moet wegen, lijkt de balans in Straatsburg regelmatig door te slaan naar het belang van ouders.

De minister motiveert de uitbreiding van het klemcriterium naar ouders die nooit gezamenlijk gezag hebben gehad met de simpele vaststelling dat gezamenlijk gezag altijd in het belang van het kind is. Dit is een ontkenning van alle literatuur en wetenschappelijk onderzoek die er op dat gebied zijn. Amerikaanse onderzoeken toonden veel jaren geleden al aan dat conflictueus verlopende omgangsregelingen slecht waren voor de ontwikkeling van het kind. Dat waren longitudinale onderzoeken, waarin kinderen tot hun 30ste levensjaar zijn gevolgd. Dr. Spruijt van de Universiteit van Utrecht komt tot dezelfde bevindingen en in het recente proefschrift van mr. dr. Jeppesen-de Boer wordt geconcludeerd dat gezamenlijk gezag niet altijd in het belang van het kind is. Toch dendert de trein van de gelijke ouderrechten maar door, ondanks het feit dat de kinderen op de rails zitten. Zou de minister kunnen bevestigen dat het belang van het kind zwaarder dient te wegen dan het belang van ouders? Als dat het geval is, dient dat ook als zodanig in de wet te worden vastgelegd en dat is hier, met het klemcriterium niet het geval. Volgens de formulering mag het belang van het kind geschaad worden, als het maar niet zo ernstig is dat hij klem of verloren raakt. Als een kind klem of verloren raakt, ligt een depressie op de loer, hij heeft zoveel zorgen dat hij zijn ontwikkelingstaken niet meer kan volbrengen, hij is ongelukkig. Dan mag de rechter het verzoek tot gezamenlijk gezag afwijzen.

Ik voel de behoefte om het blikveld van de minister te verbreden tot de wereld van de ouders die de rechter nodig hebben om hun ouderschap vorm te geven. Over al die ouders die het goed doen met hun kinderen na een scheiding hebben wij het niet, wij hebben het hier over die zaken die leiden tot procedures waarover de beslissing moet nemen, omdat de ouders het zelf niet kunnen.

Meneer heeft een leuk gezinnetje: drie kinderen van negen maanden, drie en vijf jaar. De geboorte van het jongste kind trekt een zware

wissel op de relatie, de baby is 's nachts onrustig, huult veel, ouders slapen slecht, maken elkaar verwijten over wie er 's nachts uit moet enzovoorts. Meneer ontmoet een vrouw die hem begrijpt. Hij trekt bij haar in. Op een onbewaakt moment wordt er een kind verwekt. Nog voor dit kind geboren is, gaat meneer terug naar zijn gezin. Hij erkent het kind van zijn vriendin, maar is niet in de gelegenheid om enige opvoedingsverantwoordelijkheid te nemen omdat dat de relatie met de moeder van zijn drie kinderen -- hij houdt zielsveel van deze kinderen -- te zwaar zou beproeven: zij is immers in de steek gelaten met drie kinderen. Iets betalen kan hij eigenlijk ook niet, hij zit met zijn eigen gezin al zwaar. De vriendin voelt zich ellendig, zij staat overal alleen voor en ontwikkelt een flinke woede ten opzichte van de verwekker. Zij gaat weer aan het werk en zoekt een streng christelijke crèche uit voor haar kind. De vader is het daar niet mee eens en hij vraagt gezamenlijk gezag om mee te kunnen denken over de opvoeding.

De rechter: als meneer ook gezag krijgt, zal deze peuter niet klem of verloren raken, het kind is immers nog jong en de man lijkt een goede vader te kunnen zijn. De rechter moet het verzoek dus wel toewijzen. Mevrouw moet in het vervolg in alles met de vader overleggen, hij gaat mee naar de huisarts als er iets is et cetera. Nee, opvoedingsverantwoordelijkheid in de dagelijkse zin kan hij niet op zich nemen, zijn partner zou dat niet aankunnen en hij heeft voor haar en hun drie kinderen gekozen. Geld kan hij helaas ook niet missen. Als de moeder later trouwt, staat de echtgenoot geheel buiten spel, als de moeder overlijdt, heeft deze sociale ouder geen enkele rechtsingang.

Voorzitter. U denkt misschien dat dit een extreem voorbeeld is, maar dat is het helemaal niet: deze dingen gebeuren, en misschien vaker dan wel gedacht wordt. In dit voorbeeld valt goed te verdedigen dat er omgang komt, meneer is een goede vader en heeft zijn kind beslist iets te bieden. Als er een goede, regelmatige, niet-conflictueuze omgangsregeling zou zijn, zou gezamenlijk gezag nog wel in het belang van het kind kunnen zijn, maar in de beschreven situatie, waarin de partner niets wil weten van het kind, waardoor de vader in praktische zin niets te bieden heeft, mag je dan wel van de moeder verwachten dat zij samen met hem het gezag uitoefent? Welk belang heeft het kind dan bij die beslissing? Voorzitter, dit komt mij onredelijk voor en ik vraag mij ook of het kind erbij gebaat is, want dat gezamenlijk gezag zou wel eens veel stress voor de moeder kunnen betekenen, en daar lijdt het kind dan weer onder. Informeren en consulteren, prima, maar de moeder moet wel kunnen beslissen.

Ik zal verder niet uitweiden over de vaders die "vergeten" het kind te erkennen, daardoor niet alimentatieplichtig zijn totdat ze door een procedure vaststelling vaderschap gedwongen worden hun onderhoudsplicht na te komen, die dan, uit wrok in reconventie een omgangsregeling eisen. Noch zal ik uitweiden over de vaders die de moeder van het kind ernstig mishandelen in

aanwezigheid van het kind. Het kan gebeuren dan zo'n kind loyaal blijft aan beide ouders, raakt het klem of verloren als er alsnog gezamenlijk gezag zou komen? Best mogelijk van niet. Maar wij moeten ons wel afvragen welke boodschap wij als samenleving in dat geval meegeven aan het opgroeiende kind. Natuurlijk zijn er ook gevallen waarin de mishandelende vader spijt heeft, in therapie gaat en waarin de rechter geen moeite zal hebben met het toewijzen van gezamenlijk gezag. Geef de rechter de ruimte het belang van het kind als richtsnoer te nemen.

Voorzitter. Wij hebben het hier over vaders die niet eerder samen het gezag hebben uitgeoefend. Mensen mogen kiezen om niet te trouwen, te registreren of samen te gaan wonen. Als een vader nooit een ander contact heeft gehad dan een reguliere omgangsregeling, weet hij dan wel wat het betekent om zeven dagen per week, 24 uur per dag de feitelijke verantwoording te dragen voor een kind? Is het dan altijd zo logisch en zo redelijk om hem tegen de zin van de moeder evenveel zeggenschap te geven als de verzorgende ouder? Als de verzorgende ouder zich ernstig te kort gedaan voelt doordat zij wel alle dagelijkse sores heeft, maar uiteindelijk niet haar schoolkeuze heeft kunnen doordrukken, is de gecreëerde situatie dan in het belang van het kind? Waarschijnlijk niet. Maar raakt hij klem of verloren? Bewijs dat maar eens.

De wetgeving op het gebied van ouderschap lijkt vooruit te lopen op toekomstige ontwikkelingen. De bepalingen die wij vandaag behandelen, zijn volkomen logisch in geval van feitelijk gelijkwaardig ouderschap. Daar waar daarvan in de zin van de verzorgende ouder geen sprake is, is de bepaling van artikel 253c, lid 2, onder a, niet op zijn plaats. De zin onder b maakt veel goed, maar a blijft de hoofdregel. Is de minister het met mij eens dat wetgeving de codificatie dient te zijn van maatschappelijke ontwikkelingen? Zo ja, kan de minister uitleggen waarom op het gebied van het familierecht de wetgever voorop loopt? Welke rol speelt de jurisprudentie van het Europese Hof in dezen?

Ik ben benieuwd naar het antwoord van de minister.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Anders dan bij het wetsvoorstel dat wij daarstraks bespraken, kan ik meedelen dat, nu de amendementen op stuk nrs. 15 en 18 geen plaats hebben gekregen in het wetsvoorstel zoals dat ons heeft bereikt, het onze fracties -- SGP en ChristenUnie -- niet zwaar zal vallen om vóór het wetsvoorstel te stemmen.

Dit gezegd hebbend, heb ik er niettemin behoefte aan, nog een enkele opmerking en enkele vragen aan de minister voor te leggen. Onze opmerking heeft betrekking op artikel II, tweede lid, de bepaling die nietige rechtshandelingen die in dwaling zijn verricht vóór de wet waartoe het wetsvoorstel vermoedelijk zal leiden, generiek geldig verklaart, is wellicht de beste praktische oplossing. Wat mij betreft, is het doorslaggevende

argument om voor die oplossing te kiezen, gelegen in het feit dat de rechtsonzekerheid, die het gevolg van nietigheid zou zijn, niet in de laatste plaats voor derden, onwenselijk is en op deze wijze maximaal wordt uitgesloten. Ik geef de heer Franken toe dat deze oplossing uit wetstechnisch oogpunt wellicht niet de allerfraaiste oplossing is, maar zij is wel het meest praktisch en biedt de meeste rechtszekerheid.

Komend tot mijn vragen, zou ik opgemerkt willen hebben dat er bij de wet van 30 oktober 1997 door de wetgever zeer aan werd gehecht dat het verkrijgen van gezamenlijk gezag zou plaatsvinden op gezamenlijk verzoek. De reden om te bepalen dat een verzoek tot wijziging van het eenhoofdig gezag in gezamenlijk gezag altijd een gezamenlijk verzoek zou moeten zijn, was gelegen in de veronderstelling dat bij de ouders overeenstemming zou moeten bestaan over de gezagswijziging. Zónder die overeenstemming zou het niet goed mogelijk zijn om gezamenlijk gezag uit te oefenen en dat zou uiteraard ook niet in het belang van het kind zijn. Dit standpunt lijkt losgelaten dan wel genuanceerd in dit wetsvoorstel. Welke inhoudelijke verandering in visie is opgetreden die kennelijk invloed heeft gehad op de rechtspraak? Wij zouden de minister willen verzoeken nog eens in te gaan op de vraag, waarom thans op eenzijdig verzoek van degene die nooit met het gezag belast is geweest -- in praktische zin is dat meestal de vader -- wijziging van het eenhoofdig gezag van de andere ouder in gezamenlijk gezag wenselijk wordt geoordeeld. Is de overeenstemming ten aanzien van een verzoek om gezamenlijk gezag, die in 1997 nog zo essentieel werd geacht, niet langer van betekenis?

Het bevorderen van gezamenlijk gezag kan men op ideële gronden als de meest wenselijke situatie steunen, mits het belang van het kind voorop blijft staan. Andere fracties in deze Kamer, vooral de vrouwelijke woordvoerders van die fracties, hebben het zogenaamde klemcriterium ter discussie gesteld. Dit criterium speelt een cruciale rol bij het al dan niet inwilligen van een eenzijdig verzoek om gezamenlijk gezag van een ouder die nooit ouderlijk gezag heeft gehad. Artikel 253c, lid 2, van het wetsvoorstel lijkt op het "ja, tenzij"-principe gebaseerd. Onder a van hetzelfde artikel, wordt gesproken van afwijzing van het verzoek slechts -- dat mag van mij met een uitroepteken erachter -- indien een onaanvaardbaar risico bestaat dat het kind klem of verloren zou raken tussen de ouders. Dus niet bij aanvaardbare risico's? Op bladzijde drie van de memorie van antwoord schrijft de minister dat de belangen van de ouder die steeds het eenhoofdig gezag heeft gehad, en het belang van het kind zwaar wegen. Dus het belang van het kind lijkt hierbij een bepaalde rol te spelen. De afweging van het belang van de ouders en van het kind is, naar mijn indruk, een hoogst problematische. Dus: is het feit dat gevreesd moet worden voor eventuele schade voor het kind door een wijziging van het eenhoofdig gezag, niet alleen al een goede reden om het eenhoofdig gezag in stand te laten?

Met belangstelling zien wij uit naar de beantwoording van onze vragen en die van de andere fracties door het kabinet.

*N

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Voorzitter. Aanvankelijk heeft onze fractie geen inbreng geleverd over dit wetsvoorstel. Nu wil ik de minister toch enkele vragen stellen over het inmiddels veelbesproken klemcriterium, dat door het amendement-Teeven/Timmer is toegevoegd aan artikel 1:253c BW. Ook andere sprekers hebben hier al over gesproken.

In onze nadere inbreng over een ander wetsvoorstel, namelijk het wetsvoorstel Bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding, zijn wij al ingegaan op de onzes inziens botsende werking tussen artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en artikel 8 van het EVRM. De beantwoording van de minister in de nadere memorie van antwoord van het stuk op nr. 30153, stelde ons enigszins teleur. Het stuk op nr. 30153 komt echter pas plenair aan bod op 18 november aanstaande. Deze kwestie nu laten rusten om deze pas op 18 november te bespreken, leek ons mosterd na de maaltijd. De klemcriteria in beide wetsvoorstellen houden ook nog eens nauw verband met elkaar. Immers, de Kamerleden Teeven en Timmer motiveerden hun amendement op dit wetsvoorstel met het argument dat het klemcriterium ook al in het stuk op nr. 30153 een plaats had gevonden. De tekst van artikel 3, lid 1, van het IVRK luidt als volgt: bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging. Ik wijs op de term "eerste overweging". Interpreteren wij dit artikel juist als wij denken dat zowel de wetgever als de rechter hiermee de opdracht krijgt om eerst de maatregel te nemen die het meest in het belang van het kind lijkt, en als wij denken dat volgens artikel 3 van het IVRK de belangen van de ouders, bijvoorbeeld op grond van artikel 8 van het EVRM, waarin het recht op family life wordt genoemd, dus op het tweede plan komen?

Welke mogelijkheden heeft de rechter nog na de inwerkingtreding van dit wetsvoorstel om in een concreet geval te overwegen dat het betrokken kind weliswaar niet klem of verloren zal raken indien het gezamenlijk gezag door de rechter zal worden toegekend, maar dat het gezamenlijk gezag voor dit kind niet de beste, de eerste oplossing is? Mag de rechter in zo'n geval de nationale wetbepaling, artikel 253c, lid 2, terzijde stellen als zijnde in strijd met een internationale verdragsbepaling, namelijk artikel 3 van het IVRK?

Overigens, hoe zouden volgens de minister artikel 3 van het IVRK en artikel 8 van het EVRM in een onderlinge rangorde moeten worden geplaatst? Ik vrees dat ik zijn antwoord al ken. De minister zal stellen dat er geen tegenstelling is. Immers,

gezamenlijk ouderlijk gezag is altijd in het belang van het kind, zo stelt de minister in de nadere memorie van antwoord. Waarop stoelt de minister deze vooronderstelling? Wat is de grondslag van dit toch enigszins dogmatische principe? Vaak zal het inderdaad in het belang van het kind zijn maar zeker niet altijd. Het aller grootste belang van een kind is dat het opgroeit in een niet conflictueuze situatie en dat kan in een concreet geval een eenouderlijk gezag betekenen. Ik herhaal niet de onderzoeken die worden genoemd door collega Quik, maar ik verwijs er wel naar. Op welke onderzoeken baseert de minister zijn stelling dat gezamenlijk ouderlijk gezag altijd in het belang van het kind is? Zou je het klemcriterium, dat door de Hoge Raad is aangelegd voor het geval dat van gezamenlijk ouderlijk gezag zou moeten worden overgegaan naar eenouderlijk gezag, zomaar mogen omdraaien en het vervolgens als generale maatstaf mogen nemen voor gevallen waarin van een eenouderlijk gezag naar een meerhoofdig ouderlijk gezag zou moeten worden overgegaan?

Ik zie de antwoorden van de minister met belangstelling tegemoet.

De **voorzitter**: Wenst een van de leden in de eerste termijn nog het woord? Dat is niet het geval. Ik maak de leden attent op de bijzondere vergadering die om 16.30 uur aanvangt.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 15.48 uur tot 17.50 uur geschorst.

Voorzitter: De Vries

*B

!Ordelijke en transparante financiëlemarktprocessen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het financieel toezicht in verband met het kunnen vaststellen van tijdelijke voorschriften ter bevordering van ordelijke en transparante financiëlemarktprocessen en de stabiliteit van de financiële sector (31724).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Hofstra** (VVD): Voorzitter. Het is inderdaad wetsvoorstel 31724. In goed Nederlands heet het "naked short selling". Het gaat om extra mogelijkheden om door de toezichthouders algemeen verbindend verklarende voorschriften te laten uitvaardigen in plaats van door de minister. Niet alleen de werktitel is bijzonder, maar ook het feit dat wij dit wetsvoorstel met stoom en kokend water, dus in zeer korte tijd, behandelen. De VVD-fractie is ook niet gek: het is zwaar weer en wij willen de marktmeester graag helpen om het spel eerlijk te laten spelen. Wij zijn ook tegen

spelbederf, gemeen spel en criminele acties die af en toe op de markt kunnen plaatsvinden. Onze grondhouding is dus positief. Dat neemt niet weg dat wij een aantal prangende vragen hebben. Ik zal die vragen kort formuleren.

Hoe staat het internationaal nu met de afstemming? Het is opvallend dat elk land voor zichzelf het beleid voert. Ik vraag mij dus af hoe het gaat met de afstemming tussen overheden en toezichthouders.

In de brieven van de toezichthoudende instanties, zowel die van 22 september als die van 5 oktober, staat dat het om zeven financiële fondsen gaat. Ik neem aan dat die regeling ook voor allerlei andere fondsen kan gelden, maar nu geldt die voor zeven fondsen. Zijn dat de zeven systeembanken van ons land? Zo ja, is de BinckBank ook een systeembank? Ik zag die in dat rijtje staan. Zijn er ook systeempensioenfondsen, -accountants en -notarissen? Kortom, hoe werkt dat?

Als het gaat om die nadere maatregelen, wordt er gesproken over een dringend verzoek. Waarom wordt in die formulering niet het woord "verplichting" gebruikt? Er is dus een dringend verzoek om de netto posities te melden dan wel om niet uit te lenen.

Ik kom op de terugwerkende kracht. Voor iedere politicus geldt dat je, als er sprake is van terugwerkende kracht, bijzonder alert moet zijn. Terugwerkende kracht tot 22 september zouden wij begrijpen, want dat besluit viel op die datum. Het is dan logisch om te zeggen dat een en ander nog moet worden geregeld en dat de terugwerkende kracht tot 22 september geldt. Maar waarom geldt die terugwerkende kracht tot 1 januari 2007? Ik heb begrepen dat de terugwerkende kracht niet over de hele breedte geldt. Voor welke onderdelen van de regeling geldt die wel?

Ik kom op de verantwoordelijkheidsverdeling. Dat is altijd een lastig punt als het toezichthoudende instanties betreft. Wij hebben uiteraard de minister, achter hem de volksvertegenwoordiging en de toezichthoudende organen. Graag vernemen wij van de staatssecretaris hoe het is geregeld met die verantwoordelijkheidsverdeling. Wij hebben de indruk dat vooral de toezichthoudende organen min of meer hun eigen regels bepalen. Wat is de rol van de minister daarbij? Dat vraag ik vooral omdat de Wet op het financieel toezicht ooit bedoeld was om de wildgroei van regels voor de toezichthoudende instanties weg te nemen en in plaats daarvan een nette regeling te laten gelden. Ook op dat punt wil ik een reactie van de staatssecretaris.

Zijn de sancties in geval van succesvolle short selling wel hoog genoeg? Weliswaar gaat het al gauw om een bedrag van 1 mln. maar daarmee valt nog veel meer te verdienen. Wij hebben gelezen dat er op zeer korte termijn voorstellen worden gedaan voor hogere boetes. Waarom zijn die niet direct in deze wet opgenomen?

Wij krijgen veel reacties uit het veld. Die hebben vooral betrekking op die geclausuleerde zaken. Wat zijn bijzondere situaties? Wat is tijdelijk

en wanneer kan een dergelijke situatie ongedaan gemaakt worden?

Dat brengt mij op het punt van de evaluatie. Evaluatie maakt geen onderdeel uit van dit wetsvoorstel. Aangezien er veel vragen uit het veld gekomen zijn, is onze suggestie om binnen niet al te lange termijn een deugdelijke evaluatie te houden. Is de staatssecretaris bereid om toe te zeggen dat dat bijvoorbeeld binnen een jaar gaat gebeuren, opdat wij weten hoe een en ander heeft gewerkt?

Is deze regeling proportioneel? En is die effectief? De ene maatregel volgt immers op de andere. In korte tijd hebben wij al twee maatregelen van de toezichthoudende instanties gezien. Afgelopen week, gisteren en vandaag hebben wij gevolgd wat er op de beurzen gebeurde. Het viel ons op dat de minister van Financiën tegen de Tweede Kamer zei dat noch hij, noch de AFM of de Nederlandsche Bank wist dat er een relatie bestond tussen "het geval" Fortis en het short gaan. Hoe zit dat precies? Wij vinden het een beetje onbevredigend als wij niet meer zicht krijgen op de effectiviteit van deze maatregelen.

Wij zijn de chambre de réflexion. Zojuist, tijdens de gedenkwaardige gebeurtenis voor de heer Schuurman, hebben wij dat nog gehoord. Wij denken supersnel. Vanmiddag om 12.00 uur hebben wij een blanco verslag ingeleverd -- dat zal de staatssecretaris deugd doen -- en nu behandelen wij het wetsvoorstel al. En misschien zeggen wij straks dat het zo door kan. De VVD-fractie is van goede wil -- dat heb ik in het begin ook gezegd -- maar wij moeten gezamenlijk de zorgvuldigheid, de rechtmatigheid en de effectiviteit van regelgeving in acht nemen. Wij kunnen dus niet garanderen dat wij het binnenkort op dezelfde manier doen.

*N

De heer **Doek** (CDA): Voorzitter. Het komt natuurlijk niet elke dag voor dat wij een wetsvoorstel bespreken dat pas zes dagen van tevoren bij de Tweede Kamer werd ingediend en een dag later door haar met algemene stemmen werd aangenomen. De CDA-fractie vindt dat daar in dit geval alle reden voor is. De zogenaamde subprime crisis die ongeveer een jaar geleden zichtbaar werd, heeft zich ontwikkeld tot een wereldomvattende financiële crisis. Banken, investeringsbanken, verzekeringsmaatschappijen enzovoorts, vaak met een jarenlange geschiedenis, zijn ernstig in de problemen gekomen. De nadelige gevolgen voor de reële economie worden elk uur duidelijker. Dit debat is niet gericht op het analyseren van de oorzaken en de omstandigheden die geleid hebben tot deze wereldwijde crisis. En een en ander is op het ogenblik ook niet te plaatsen. Ik denk dat wij die analyse in een ander verband nog uitvoerig kunnen doen. Dan kunnen wij misschien ook analyseren welke maatregelen wellicht nodig zijn om in de toekomst de gevolgen kleiner te doen zijn.

Voor de CDA-fractie staat vast dat tenminste een deel van de recente ontwikkelingen op de financiële markten toegeschreven kan

worden aan het op de aandelenmarkten op agressieve wijze innemen van posities door met name hedgefondsen en andere partijen. Om die reden achten wij het verstandig dat toezichthouders op de belangrijkste financiële markten bepaalde transacties tijdelijk hebben verboden. Het betreft transacties die gericht zijn op waardedaling van aandelen in financiële ondernemingen. De Amerikanen zijn ons voor gegaan, evenals de Engelsen en veel landen in de wereld.

Naar het oordeel van de CDA-fractie kan vooral het ongedekt verkopen van aandelen voor zeer substantiële bedragen, honderden miljoenen, in de huidige omstandigheden gekenmerkt worden als marktmanipulatie waarop artikel 5:58 van de Wet op het financieel toezicht van toepassing is. De fractie meent met de regering dat toevoeging van de laatste volzin aan artikel 5:58 van de Wet op het financieel toezicht een verduidelijking is van het bestaande artikel. Er wordt gesproken over naked short selling. Dat is even verboden geweest en daarna is zelfs covered short selling aan de orde gekomen. Dat was in de brief van begin oktober. De wet zelf heeft natuurlijk geen betrekking op deze specifieke transacties. Die maakt het gewoon mogelijk om op die manier allerlei soorten transacties aan te pakken. Om die reden heeft onze fractie geen bezwaar tegen de voorgestelde terugwerkende kracht tot het tijdstip van invoering van de Wet op het financieel toezicht, namelijk 1 januari 2007. Wij hebben die wet namelijk niet alleen geïntroduceerd om allerlei regelgeving te codificeren en mogelijk te maken, maar ook met de intentie de stabiliteit van het financieel systeem te waarborgen. Wij merken elke dag, ook in de internationale rapportages, dat het Nederlandse systeem met de scheiding van het prudentieel toezicht door de Nederlandsche Bank en het gedragstoezicht door de AFM, internationaal als voorbeeld wordt genomen om op de juiste manier in te grijpen.

De uitbreidingen van de artikelen 1:24 en 1:25 van de Wet op het financieel toezicht met de bevoegdheid voor de Nederlandsche Bank en de AFM om in geval van bijzondere omstandigheden tijdelijk algemeen verbindende voorschriften vast te stellen teneinde bij te dragen aan de financiële stabiliteit, vindt onze fractie logisch. Zij beschouwt die uitbreidingen als een logische aanvulling op het instrumentarium van toezichthouders. Die uitbreidingen passen naar ons oordeel ook in het framework van de Wet op het financieel toezicht. De mogelijkheid voor de minister van Financiën om de vastgestelde voorschriften onder omstandigheden in te trekken, biedt naar ons oordeel voldoende garantie voor behoedzaam gebruik van de bevoegdheden door de toezichthouders. Tegelijkertijd biedt de mogelijkheid van het intrekken van vastgestelde voorschriften door de minister, de ingang voor controle door het parlement.

In de voorgestelde artikelen 1:28 en 1:29 worden ruime -- sommige zeggen "te ruime" -- omschrijvingen gebruikt: "In geval van bijzondere omstandigheden", "tijdelijke" en "...onredelijke belasting voor de financiële markten tot gevolg

hebben". Dat zijn zogenaamde brede formuleringen. Gezien de complexiteit, de vindrijkheid van de financiële sector en het grote maatschappelijke belang, acht mijn fractie het gebruik van deze "ruime" omschrijvingen bepaald proportioneel. Hoe nauwer je gaat definiëren, hoe groter de kans is dat je er als het ware langs fietst. Deze jongen mocht dertig jaar lang met definities uit de fiscale wet werken. Er is nog een paar mensen dat lid is van de Eerste Kamer en dat heeft gedaan. Denk aan het oude begrip "goedkoopmansgebruik" uit de jaren vijftig. Daar staat niet meer dan "goedkoop mansgebruik". Daaraan is op voortreffelijke wijze invulling gegeven door de jurisprudentie en de praktijk.

Ik sluit af met de woorden dat de CDA-fractie instemt met dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. De SP-fractie onderkent het spoedeisende karakter van dit wetsvoorstel. Mijn fractie kan ermee instemmen mits zij voldoende opheldering en toezeggingen krijgt over twee kwesties. Die ga ik nu bespreken.

Met het onderhavige voorstel worden zeer ruime bevoegdheden aan de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en De Nederlandsche Bank (DNB) gegeven. Dit zijn bevoegdheden die bovendien open van karakter zijn; de minister van Financiën erkende dit in de Tweede Kamer. In de Tweede Kamer is daar bij monde van met name de CDA-fractie de vraag bij gesteld of hierbij de democratische legitimering niet in het geding is. Ik ga die discussie hier niet heropenen. Wel stel ik dat het de regering zou hebben gesierd als zij dit wetsvoorstel als een afzonderlijk tijdelijke wet had ingediend, dat wil zeggen niet aangehangen aan de Wet op het financieel toezicht (Wft), zoals nu het geval is en dat zij daarnaast de huidige wetwijziging Wft had ingediend, die beide Kamers dan volgens de normale procedures hadden kunnen afhandelen.

Nu wordt het parlement voor het blok gezet. Graag krijg ik van de regering bij monde van de staatssecretaris, de toezegging dat spoed- of noodwetten voortaan bij afzonderlijke tijdelijke wet worden ingediend. Binnenkort kunnen er meer volgen, zo stel ik mij in deze omstandigheden voor. Het zou de regering ook sieren als zij het onderhavige wetsvoorstel, ook indien het vandaag zou worden aangenomen, binnen een jaar opnieuw naar de Kamer zendt, ter uitvoerige behandeling, formeel als ware het een evaluatie. De VVD-fractie is hier zojuist ook op ingegaan. Graag hoor ik de opvatting van de staatssecretaris hierover.

De SP-fractie kan zich onder de huidige omstandigheden vinden in de intentie van het wetsvoorstel. Zij heeft echter grote moeite met het voornemen om het voorstel met terugwerkende kracht in te voeren. Senator Hofstra roerde dit punt ook aan. De invoering van een wet met terugwerkende kracht moet wellicht niet in het algemeen worden uitgesloten. Niettemin moeten daarvoor naar het oordeel van de SP-fractie valide, zwaarwegende, uitzonderlijke argumenten worden

aangevoerd; immers, hierbij zijn principiële rechtsbeginselen in het geding. Tot nog toe heeft de regering die argumenten onvoldoende geleverd. Ik concentreer mij verder op de invoering met terugwerkende kracht tot 1 januari 2007 van artikel 5:58, lid 3, en ik bespreek daarbij twee punten.

Ten eerste: welk zwaarwegend belang is gediend met de terugwerkende kracht? Verleden week dinsdag werden de commissies Financiën van beide Kamers ambtelijk over het wetsvoorstel geïnformeerd. Zowel uit deze informatie als uit hetgeen de minister bij de behandeling van het voorstel in de Tweede Kamer aangaf, krijg ik de indruk dat er bij de AFM geen aanwijzingen zijn dat de AFM-regels van 21 september jongstleden niet zijn nageleefd. De minister zei over het ongedekt verkopen van effecten: de AFM heeft geen signalen uit de markt ontvangen op basis waarvan men weet en waarneemt dat het verbod wordt overtreden. Kan de staatssecretaris deze uitspraak van de minister nog eens in deze Kamer bevestigen? En zo hij deze bevestigt, kan hij dan aangeven welk zwaarwegend belang is gediend met de terugwerkende kracht?

Ten tweede. In de thans geldende Wet op het financieel toezicht heeft artikel 5:58 een heldere structuur. Het eerste lid is een verbodsbepaling. Vervolgens geven de leden 2 tot 4 de drie uitzonderingsbepalingen op het eerste lid. Dat is helder. De voorgestelde wetwijziging maakt evenwel inbreuk op deze heldere structuur. Het in het voorstel gewijzigde lid 3 behoudt in de eerste volzin de huidige uitzonderingsbepaling, maar in de tweede, toe te voegen volzin wordt merkwaardigerwijs de verbodsbepaling uit het eerste lid met een kanbepaling uitgebreid. Dat is niet logisch, zo merk ik ook op aan het adres van senator Doek. Voorts wordt de kanbevoegdheid gegeven aan de AFM, een instantie die in het vigerende artikel in het geheel niet voorkomt. Is de regering het met de SP-fractie eens dat de voorgestelde wijziging inderdaad een inbreuk maakt op de helderheid van de vigerende structuur?

In de memorie van toelichting wordt gesteld dat de gewraakte tweede volzin dient -- lees: slechts dient -- "ter verduidelijking van de bevoegdheden van de AFM". En dit zou dan het argument moeten leveren voor de invoering met terugwerkende kracht. Gezien de vigerende en de voorgestelde structuur van artikel 5:58 is dit (dus de verduidelijking) ons inziens niet houdbaar. Ik verzoek de staatssecretaris derhalve, hiervoor nadere argumentatie te leveren. Nederland is een rechtsstaat en dit houdt onder andere in dat we verboden c.q. de bevoegdheid tot het uitvaardigen van verboden, niet met terugwerkende kracht invoeren.

In dit verband heeft het de SP-fractie verbaasd dat de Raad van State een blanco advies over het voorstel heeft uitgebracht. Het had toch in de rede gelegen dat de raad met name commentaar zou hebben geleverd op de rechtsstatelijke aspecten van de invoering met terugwerkende kracht. Wij verzoeken de staatssecretaris aan de raad te vragen waarom deze het niet nodig achtte, op deze kwestie in te

gaan; voorst verzoeken wij de staatssecretaris, de Kamer per brief over het antwoord van de raad in te lichten.

Ten slotte wil ik ingaan op de effectiviteit van het voorstel in het kader van de financiële crisis. Even terzijde: "crisis", "depressie" enzovoorts, wij bedienen ons van medische metaforen. Ik neem aan dat de staatssecretaris en ik het er snel over eens zijn dat het ongedekt verkopen van effecten geen oorzaak van de crisis is, maar dat het hooguit kan bijdragen aan het stelpen van de bloeding van sommige aders, om bij de medische metaforen te blijven. Banken hebben zich onverantwoordelijk gedragen door grote risico's te nemen waarvan zij lange tijd de winsten plukten, maar waarvoor de gemeenschap nu moet opdraaien. Bovendien hebben toezichthouders zich onvoldoende van hun taken gekwetend; zij zijn dus ook verantwoordelijk. Hierbij geldt dat de verantwoordelijken -- ik doel op de bestuurders -- veelal wel dik betaald werden voor het ondermaatse werk dat zij leverden. Ik merk terloops op dat bij mijn weten nog geen enkele toezichthouder zijn ontslag heeft ingediend en, nog minder, het eerder ontvangen salaris daarbij heeft ingeleverd. Hoe eerzaam!

Het is onontkoombaar dat de regels voor banken en voor de verantwoordelijkheden van de toezichthouders herzien moeten worden. Ik geef de regering daarbij het volgende ter overweging. De oorzaak van de ellende, inclusief de lucht die in de aandelenkoersen zat en waarschijnlijk nog zit, ligt in belangrijke mate bij het belenen van waardepapieren. Simpel gezegd, is de handel in financiële bankactiva ("securities" in het Engels) en de handelwijze van zogenaamde indekkingsfondsen ("hedge funds" in het Engels) en van andere agressieve beleggingsfondsen, terug te voeren op de klassieke beleningsprolongatie: je leent geld op basis van aandelen die je bezit, en dan leen je weer geld op basis van de aandelen die je met het geleende geld kocht enzovoorts. Immers, deze beleggingsfondsen werden op deze wijze in belangrijke mate van geld voorzien door banken, waarvan er sommige door dezelfde beleggingsfondsen onderuit werden gehaald; kijk maar naar ABN AMRO vorig jaar. Wat een paradox, je verschaft de moordenaar het zwaard waarmee je doorstoken wordt. Ik geef toe dat de analogie wat overdreven is omdat het slechts om centen gaat, nu ja, miljarden euro's. Het ligt voor de hand om in de toekomst te verbieden dat banken aan niet-banken geld uitlenen op basis van financiële vermogenstitels. Graag hoor ik het voorlopige commentaar van de staatssecretaris op dit voorstel, en voorts verzoek ik hem toe te zeggen dat de minister de Kamer hierover binnenkort per brief meer uitgebreid zal antwoorden.

Ik geef toe dat het genoemde verbod van uitlenen op basis van financiële vermogenstitels tussen banken en niet-banken in de huidige verhoudingen een vergaande maatregel is. Om de zogenaamd "vrije markt" te redden moeten wij echter aan hersenbrekende paradoxen wennen, totdat wij de vigerende markteconomie gewoon een "onvrije markteconomie" noemen. Het sprookje van

het statuut van de Europese Unie, dat wil zeggen "het vrije verkeer van personen, diensten en kapitaal", moet dan wel nog even aangepast worden. Mijn fractie benoemt de zaken liever zoals ze zijn.

Ik zie de antwoorden van de staatssecretaris met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik praat niet alleen namens de fractie van D66 maar ook namens de fractie van OSF. Ik heb het nog eens nagekeken, maar vandaag vieren wij niet alleen het jubileum van een fractievoorzitter die 25 jaar in deze Kamer heeft gefunctioneerd, maar het is ook de afgelopen 25 jaar niet voorgekomen dat er een wijziging van wet was met zo'n exotische titel: "naked short selling". Die titel moet wel de belangstelling wekken.

Sinds eind september is het gedurende drie maanden verboden om nog langer ongedekte aandelen te verkopen. Vanmorgen ontvingen wij een brief dat ook "covered short sellen" voor de komende dertig dagen vanaf 5 oktober is verboden.

Wat er met deze wetswijziging gebeurt, is nogal fundamenteel. De Nederlandse overheid grijpt hard in op de kapitaal- en financiële markt. Er komt een nieuwe spelregel bij. De vrije markt wordt verder beteugeld, het financiële toezicht aangedraaid en De Nederlandsche Bank en de AFM krijgen meer armslag om in te grijpen. Het belangrijke doel dat wij daarbij nastreven is eigenlijk heel eenvoudig: ordelijke, transparante en navolgbare financiële marktprocessen die het vertrouwen in financiële markten moeten garanderen, dus vertrouwen winnen door staatsinterventies. Naked short selling is in onze ogen zo een financiële manier van doen die nogal ontwrichtende effecten kan hebben op de financiële stabiliteit. Het werkt markmanipulatie in de hand en kan het vertrouwen in de financiële positie van bedrijven -- aandeelhouderswaarde -- sterk negatief of sterk positief beïnvloeden. Het is natuurlijk vanuit dat perspectief, vanuit alles wat er de afgelopen weken is gebeurd en vanuit alles wat ons nog staat te gebeuren, niet meer dan verstandig om deze maatregel te nemen en het wetsvoorstel te steunen. Toch roept deze fundamentele stap naar meer overheidscontrole -- mag ik het zo zeggen -- wel een aantal belangrijke vragen op -- de heer Hofstra heeft er ook al een aantal genoemd -- die verband houden met het ogenschijnlijke ad-hockarakter van de maatregelen. Het lijkt een beetje dat het de minister van Financiën is overkomen. Ook lijkt er van tevoren niet goed nagedacht te zijn hoe je interventies kunt plegen om die stabiliteit te vergroten en te beheersen. Er was paniek, en tja, dan moet je natuurlijk iets doen.

Het ad-hockarakter blijkt ook duidelijk uit de memorie van toelichting bij de wetswijziging. Daarin draait het vooral om twee begrippen: bijzondere marktomstandigheden en tijdelijke maatregelen. Als je daar met een wat kritisch en reflecterend oog naar kijkt, zie je niets anders dan

een blanco check voor De Nederlandsche Bank en de AFM, die uiteindelijk door de minister van Financiën moet worden gesanctioneerd, om al het nodige te doen wat zij juist achten. Het lijkt onze fracties verstandig om het beleid hierover meer vlees op de botten te geven. Om het heel simpel te zeggen, je kunt interventies en maatregelen achteraf sanctioneren, dat doen wij nu ook, maar het is natuurlijk veel verstandiger om op basis van ervaringen te kijken of je wat beleidskaders vooraf kunt creëren.

De heer **Doek** (CDA): Collega Schouw zal het waarschijnlijk met mij eens zijn dat door de bijna ongeclausuleerde bevoegdheid die de president van De Nederlandsche Bank had en ook heeft uitgeoefend ervoor is gezorgd dat de integratie tussen Fortis en ABN AMRO niet heeft plaatsgevonden. Ik ben blij dat die er was, omdat er daardoor is geacteerd door de heer Wellink op de manier waarop hij heeft geacteerd, waardoor wij in staat waren om de reddingsoperatie uit te voeren. Dit is een klip en klaar voorbeeld dat een toezichthouder onder omstandigheden eigenlijk bevoegdheden moet hebben die weliswaar achteraf gecontroleerd kunnen worden, maar waardoor een grote handelingsvrijheid aanwezig is. Ik hoop dat de heer Schouw dit met mij eens kan zijn.

De heer **Schouw** (D66): Dat kan ik met de heer Doek eens zijn, alleen denk ik dat wij wel een paar zaken in de gaten moeten houden. Daarom is het zo leuk dat wij hierop met elkaar kunnen reflecteren. Een paar weken geleden konden wij niet bedenken dat de overheid een belangrijke publieke rol zou spelen in de hele bank- en financiële sector en dat wij daarvoor als overheid verantwoordelijkheid zouden nemen. Dit is een totaal nieuwe situatie en een nieuw feit. Dit gezegd hebbende is het van belang dat de wetgever, Tweede en Eerste Kamer, ook vooraf aan die controlerende en bijsturende organen zoals De Nederlandsche Bank en de AFM beleidskaders meegeven. Natuurlijk is vooraf niet alles af te timmeren en te bedenken. Je moet jurisprudentie opbouwen, dat begrijp ik. Het is echter wel goed om op basis van de ervaringen die nu worden opgedaan -- en het is nog een zeer rumoerige wereld -- te zeggen dat er wat meer beleidskaders ontwikkeld moeten worden. Meer vlees op de botten, want dit is een per saldo te ruime bevoegdheid die ik begrijp gezien de omstandigheden. De heer Doek moet zich eens voorstellen dat De Nederlandsche Bank en de AFM iets willen, iets echt noodzakelijk vinden wat de minister van Financiën niet zou willen. Wat gebeurt er dan? Welke spelregels zijn er dan afgesproken? Dat zijn maar even een paar vragen waarop wij wellicht geen antwoord zullen vinden in dit debat, maar waarover wij wel moeten nadenken.

De heer **Doek** (CDA): Daarin voorziet de wet wel in de artikelen 1:24, 1:25, 1:28 en 1:29. Die voorzien in de mogelijkheid dat de minister van Financiën iets weer onmiddellijk intrekt. Bij de mogelijkheid

om bijzondere transacties aan te merken, waardoor er een tijdelijk verbod of een belemmering volgt, bestaat op zich niet de mogelijkheid van de minister om de maatregel in te trekken. Dat het wel degelijk zo is dat de minister iets kan intrekken staat ook in de memorie van toelichting en is in de Handelingen van de Tweede Kamer opgenomen. Dit gebeurt niet zonder vooroverleg met Financiën et cetera. Ik begrijp dat wij hier vaak kaders willen stellen bij AMvB en dergelijke zaken. Is dit nu net niet de aard van de ingewikkelde problematiek waarover wij spreken, omdat er grote financiële belangen zijn en er ook zoveel zeer intelligente partijen altijd wel weer iets verzinnen wat je niet hebt kunnen bedenken bij de kaders?

De heer **Schouw** (D66): Dat zou best eens de uitkomst kunnen zijn van de reflectie die wij maken, in die zin dat de overheid hier geen grip op heeft en dat wij dit maar zo moeten laten. Dat is uw startpositie. De mijne is toch iets anders. Ik denk dat wij hiervan kunnen leren en dat wij wel een aantal beleidskaders zouden kunnen ontwikkelen, zonder dat ik die nu direct zelf kan aangeven. Ik vind wel dat wij die oefening moeten doen. Dat is nota bene ook een beetje de taak van de wetgever.

Het lijkt ons verstandig om het beleid hierover meer vlees op de botten te geven. Wij hebben ook begrepen dat dit kabinet op het standpunt staat dat het onder normale marktomstandigheden geen moeite heeft met short selling, gedekt of ongedekt. Dat is bevreemdend, want waar ligt nu precies de grens tussen normaal en bijzonder? Welke criteria gelden daarbij en hoe vindt objectieve weging plaats?

Beschikt het kabinet, en mogelijk sinds wanneer, over scenario's om stabiliteit op financiële markten terug te brengen op momenten waarop die stabiliteit gevaar loopt? Hoe zien die scenario's eruit, hoe worden zij geactualiseerd en is daarover internationale afstemming?

Kan het kabinet het palet schetsen van de andere interventie maatregelen die overweegbaar zijn om stabiliteit in financiële markten te brengen? Of worden die elke keer ter plekke, incidenteel bedacht?

Is het kabinet voornemens om het speculeren op koersdalingen geheel en definitief te verbieden? Wordt daarover nagedacht en wordt hier beleid op ontwikkeld?

Kan een beeld worden gegeven van de beleidsvrijheid die de Nederlandse regering heeft ten aanzien van de financiële markten, die vrijwel geheel internationaal zijn?

Is de open norm die nu in de wet wordt geïntroduceerd juridisch houdbaar? Is er juridisch advies ingewonnen en wat was de aard dat advies?

Is het kabinet het met ons eens dat wij toe zijn aan een herijking van enerzijds het toezichtstelsel en anderzijds misschien ook wel het karakter van de financiële producten die in de Nederlandse markt worden aangeboden? Dan doel ik met name op de transparantie van die producten.

Tot slot vraag ik aan het kabinet of de introductie van de twee onzes inziens vage

begrippen in de wetstekst en het volledig ontbreken van het inzicht in criteria, en eventuele maatregelen juist niet meer onzekerheid voor de financiële markten betekent. Het is en blijft immers ongewis wanneer en met welke maatregelen een overheid ingrijpt.

De heer **Reuten** (SP): De implicatie van het speculeren op koersdalingen geheel en definitief verbieden is dat u vindt dat koersen alleen maar omhoog mogen gaan.

De heer **Schouw** (D66): Nee hoor, koersen kunnen wat mij betreft ook omlaag. Dat zijn wij helemaal met elkaar eens. Ik zou willen weten of het kabinet ook heeft nagedacht om wat meer structureel te kijken naar de financiële markten, waardoor wij niet elke week een brief krijgen met wat er dan weer wordt verboden. Ik vraag mij af of dat verstandig is.

De heer **Hofstra** (VVD): Het was een beetje een open vraag zoals collega Schouw die formuleerde. De putopties moeten verboden worden. Behalve speculeren is er natuurlijk het element van verzekeren. Ik zou graag het oordeel willen van collega Schouw of hij nu echt meent dat wij dat ook als de wiedeweerga zouden moeten aanpakken.

De heer **Schouw** (D66): De heer Hofstra is het vragen van een oordeel natuurlijk nog gewend van zijn periode in de Tweede Kamer. Ik ben geen financieel deskundige. Bovendien hebben wij hier een begin van een debat met elkaar. Ik praat hier over reflectie. Ik vind dat wij deze vraag moeten opwerpen met elkaar. Het zou fijn zijn als u mij in die vraag zou willen steunen. Ik heb hier niet een lijstje met wat wij wel of niet zouden moeten verbieden. Dat lijkt mij zeer onverstandig. Evenzeer lijkt het mij onverstandig om mee te hobbelen in het elke keer weer nemen van ad-hocmaatregelen. Ik hoop hierin uw steun te vinden.

De heer **Hofstra** (VVD): Ik begrijp de reactie van de heer Schouw, maar ik zou willen zeggen dat er verschil is tussen speculatie en gewoon heel nuchter verzekeren. Je gaat over een paar jaar met pensioen en je wilt graag de garantie dat dat aan een bepaalde waarde zit. Vanuit de politiek moeten wij daar nooit aan gaan knabbelen.

De heer **Schouw** (D66): Daar neem ik kennis van. Kortom, er is nood aan de man. Als er brand is, gaan onze fracties niet soebatten over de inzet van de brandweperladder. De staatssecretaris hanteert die en wij steunen dat loyaal. Maar wij denken wel dat er beleidskaders nodig zijn en dat de wetswijziging nog te veel een tijdelijke blanco cheque is. Het zou veel beter zijn wanneer de AFM, De Nederlandsche Bank en ook de minister van Financiën weten wat de beleidskaders zijn en wat voor interventiemogelijkheden bestaan.

*N

De heer **Van Driel** (PvdA): Voorzitter. In een record tempo behandelen wij deze wetgeving in dit

huis. Zo snel heb ik het nog nooit meegemaakt. In datzelfde recordtempo zet ik ons standpunt neer: mijn fractie kan zich vinden in dit wetsontwerp, dat het mogelijk maakt om short selling in een achttal financiële ondernemingen, en overigens ook in andere als het nodig is, te verbieden.

Wij hebben nog wel een aantal vragen. Een deel daarvan zouden wij normaal gesproken schriftelijk hebben gesteld, maar wij hadden afgesproken om ter wille van de snelheid een blanco verslag in te leveren. Daarom moet het allemaal maar mondeling.

De eerste en meest belangrijke vraag is wellicht: is dit wel voldoende en is het nog wel op tijd? Is het niet een kwestie van "too little" en "too late"? Weliswaar heeft deze wetgeving terugwerkende kracht tot 21 september, en eigenlijk ook tot 1 januari 2007. Daartegen heeft mijn fractie overigens geen bezwaar, want sinds 21 september is er van alles gebeurd. Als er short gespeculeerd is, mag dat wat ons betreft alsnog met terugwerkende kracht worden aangepakt. De financiële markten zijn nu al ruim een jaar turbulent. Zo ongeveer vorig jaar juli werden de eerste grote tekorten op de Amerikaanse huizenmarkt helder. Nu zijn wij een jaar verder, al zien wij ook wel dat de onrust van de laatste weken wel bijna alles slaat. Met "too late" bedoel ik: hadden wij deze maatregel niet eerder moeten nemen?

De heer **Reuten** (SP): U zegt geen moeite te hebben met de terugwerkende kracht. Mag ik u vragen of u er in het algemeen moeite mee hebt als bepaalde activiteiten in onze samenleving met terugwerkende kracht worden aangeduid als misdadig, dan wel als een overtreding?

De heer **Van Driel** (PvdA): Dat hangt een beetje van de activiteit af. Als het bijvoorbeeld om hedge funds gaat...

De heer **Reuten** (SP): Ik stelde u deze vraag in het algemeen.

De heer **Van Driel** (PvdA): In het algemeen kan ik die vraag niet beantwoorden. Wij spreken hier niet in het algemeen, maar over een wetsontwerp dat te maken heeft met het tegengaan van speculatie. Het verbaast mij dat u er moeite mee heeft dat wij met terugwerkende kracht hedge funds alsnog aanpakken.

De heer **Reuten** (SP): Het gaat er niet om hoe ik denk over die hedge funds en over speculatie. Daarvan ben ik bepaald geen voorstander. Dat is een heel andere kwestie dan achteraf bepaalde acties aanduiden als een overtreding. Dit staat los van een inhoudelijk oordeel. Het gaat om de rechtsstatelijkheid.

De heer **Van Driel** (PvdA): Zaken zijn niet algemeen of abstract. Als er grof gespeculeerd is door partijen die daarmee flinke winsten hebben gemaakt, mag die winst wat mij betreft teruggepakt of afgepakt worden.

De heer **Reuten** (SP): U was daartegen!

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik verbaas mij over uw standpunt, mijnheer Reuten. Uw standpunt zij u gegund, maar dat u zich tegen dit soort aanpak van speculatie met terugwerkende kracht zou verzetten, kan ik mij bijna niet voorstellen.

De heer **Reuten** (SP): Mijn fractie heeft daarover wel degelijk een oordeel, namelijk een negatief oordeel. Dat is echter heel wat anders dan ongeoorloofdheid bij wet.

De heer **Van Driel** (PvdA): Niet in dit geval. Ik kan zo vijf voorbeelden opnoemen waarin het niet verstandig lijkt het met terugwerkende kracht te doen. In dit geval zeg ik echter: prima, geen enkele moeite mee.

Voorzitter. De vraag is of er voor 21 september misschien dingen gebeurd zijn, met veel winst voor weinigen en groot verlies voor velen die al invloed op de koers hebben gehad. Over short selling, covered of uncovered, bestaat al een hele tijd discussie. Ook omdat je wel eens de indruk krijgt dat uitleners zichzelf in de voet schieten omdat zij aandelen uitlenen die vervolgens worden gebruikt door tegen bepaalde aandelen te speculeren, waardoor verzekeraars en pensioenfondsen die het doen indirect ook schade lijden. Dat is überhaupt een vraag.

Ik wil zeker niet alle hedge funds over een kam scheren, want iedereen weet dat er wel 50 of meer verschillende zijn. Maar hebben wij bepaalde soorten hedge funds niet te veel ruimte gegeven om de financiële markten te bespelen? Ik wil het woord "manipuleren" hier nadrukkelijk niet noemen. Marktmanipulatie is immers strafbaar, je moet het kunnen bewijzen en dat kan ik niet. Ik ben er echter bijna van overtuigd dat er financiële markten zijn bespeeld. Met "too little" bedoel ik eigenlijk: moet er niet veel meer short selling verboden worden? Moet niet bijna alle short selling verboden worden? Waarom doen wij het alleen in een achttal fondsen? Ik kan mij voorstellen dat er ICT-fondsen zijn die winst maken, waarop je met short selling wat kan verdienen. Ook kan ik mij voorstellen dat als de economie krimpt, uitzenders een heel interessante partij zijn omdat die meestal in dat soort gevallen hun aandeelwaarde zien dalen. Ik kan mij allerlei andere categorieën voorstellen waartegen je met short selling zou kunnen speculeren. Waarom nu alleen deze acht, en geen andere? Vorige week hebben wij hier gezien dat het naked short selling verboden werd. Inmiddels -- wij zijn er overigens niet op tegen -- is het covered short selling ook verboden. Lopen wij niet achter de feiten aan? Zijn er straks geen nieuwe categorieën aandelen waarvan je achteraf zegt: hadden wij maar eerder short selling verboden?

Wij vragen ons ook af of het tijdelijk verbod wel voldoende is. Moet je niet, ter wille van een goede marktregulatie, short selling helemaal verbieden? Moet je niet zeggen: dat doen wij niet? Ik ken de tegenargumenten. Dan komt de positie van Nederland als financieel centrum in het geding. Het belangrijkste tegenargument is dat er met

short selling meer marktmogelijkheden zijn, met een betere prijsvorming. Mijn fractie vraagt zich echter af of bij kwetsbare fondsen de aangerichte schade niet groter is dan de opbrengst. Dat leidt tot de vraag of de security landing niet verboden moet worden. Het uitlenen van stukken is al jaar en dag gebruik bij pensioenfondsen en verzekeraars, omdat de prijsvorming daarmee gediend zou zijn. Wij vragen ons af of dat wel zo is. Is er ooit onderzoek naar gedaan? Of gebeurt het uitlenen vooral omdat het een paar basispunten extra oplevert? Dat kan overigens netto nog behoorlijk in de papieren lopen. Ik dring er namens mijn fractie sterk op aan om een onderzoek te doen naar de toepassing van security landing en een analyse te maken van de effecten. Laten wij eens onderzoeken wat het betekent en waartoe het leidt. Geeft het inderdaad meer marktmogelijkheden, of is het alleen een kwestie van extra opbrengsten en vooral gevaren?

Een andere vraag is hoe het zit met de handhaafbaarheid en de strafbepaling door deze wetgeving. De strafmaat lijkt ons in ieder geval aan de voorzichtige kant. Als er sprake is van een bestuurlijke boete gaat het maximaal om enkele tonnen. Een beetje hedge fund zal daarvan niet onder de indruk zijn. Ik weet dat het bij sommige hedge funds al gaat om de bonussen van het ondersteunend personeel. Die worden dan gewoon wat gekort. Ik praat nu over de boete met betrekking tot de melding, maar ook bij de vervolgbuotes van 2 mln. gaat het ons inziens niet om bedragen die hedge funds de stuipen op het lijf jagen. En wat betreft de handhaafbaarheid: valt het voldoende te overzien? Wat betekent dat bijvoorbeeld voor stukken die over de counter gaan? Wat gebeurt daar? Is dat bijvoorbeeld maandag niet gebeurd?

Een andere vraag hebben wij over de verantwoordelijkheden. De AFM en DNB kunnen maatregelen afkondigen. Onze vraag is of het voorstelbaar is dat deze twee toezichthouders een maatregel op een gegeven moment niet nodig vinden en de minister wel? Dat zou bijvoorbeeld kunnen omdat het parlement dat de minister opdraagt. Wat gebeurt er dan? Kan de minister dan zelfstandig zo'n maatregel afkondigen, of moet hij het parlement zeggen dat hij niet kan doen wat het vraagt? Dat zou mijn fractie wel een rare figuur vinden. Kan de staatssecretaris vertellen waarom de verboden rond deze maatregel per land in Europa zo verschillen? Ik weet eerlijk gezegd niet de stand van vandaag, maar vorige week leken wij een lijn te trekken met Frankrijk, België en Portugal. Mijn fractie zou het voor de hand vinden liggen om vooral ook naar de UK te kijken. Misschien heeft het feit dat wij met de drie genoemde landen samenwerken wel met Euronext te maken. Trekken wij daarom één lijn met die landen? Waarom hebben wij ons niet georiënteerd op Londen, het financieel centrum van Europa?

Mijn fractie verwacht -- wij zijn niet de enigen -- een evaluatie van deze wet op niet al te lange termijn. Ik stel mij voor dat de staatssecretaris deze kan toezeggen. Misschien kan

de staatssecretaris dadelijk in zijn beantwoording ook een termijn noemen.

Mijn fractie maakt zich grote zorgen over ons financieel systeem. Er zitten te veel onevenwichtigheden in het totale systeem. Betere en effectievere regelgeving is geboden; daarop komen wij terug bij de algemene financiële beschouwingen. Dat is echter niet voldoende. Mijn fractie vindt deze wet een eerste stap om deze onevenwichtigheden te bestrijden. Het mag niet voor kunnen komen dat een hedge fund met 1% van de aandelen in een grote financiële instelling een dergelijk domino-effect kan veroorzaken, dat de instelling in stukken wordt gehakt en verkocht. Dat soort kapitalistische perversies moet door de wet- en regelgeving en goed toezicht onmogelijk gemaakt worden. Mijn fractie rekent dan ook op een krachtdadig vervolg op het voorliggend wetsvoorstel.

*N

De heer **Laurier** (GroenLinks): Voorzitter. In feite praten wij hier over een wetsvoorstel dat een nadere juridische basis geeft aan een aantal maatregelen dat genomen is. Naked short selling is in dat verband wel genoemd. Als zodanig gaat het daarover echter niet. Het gaat in feite om het leveren van een juridische basis in de wetgeving. Daarmee krijgt de maatregel om het naked short selling te verbieden -- er zijn ook latere maatregelen op gevolgd -- een niet omstreden juridische basis. Je zou op een andere manier kunnen zeggen -- gezien de historie van naked short selling -- dat dit de juridische fundering is om maatregelen te nemen tegen een beetje teveel VOC-mentaliteit.

Bij dit wetsvoorstel heeft mijn fractie een aantal kanttekeningen, opmerkingen en vragen. Het gaat hier eigenlijk om een juridische reparatie, waardoor opgetreden kan worden in bijzondere omstandigheden. Dat zegt iets over de wijze waarop wij het toezicht en de mogelijkheden tot optreden hebben vormgegeven. Klaarblijkelijk was de juridische basis onvoldoende om op te treden. De vraag is dan of deze afzonderlijke maatregel voldoende basis schept om in de toekomst, wanneer zich bijzondere omstandigheden voordoen, wel op te kunnen treden. Verschillende sprekers voor mij hebben gesproken over een evaluatie van de wet. Ook mijn fractie wil dat bepleiten. Zij ziet graag dat het genoemde element ook in de evaluatie wordt betrokken. Het gaat in feite om het vraagstuk van de duurzaamheid van onze toezichtstructuur.

Een volgende kanttekening betreft de internationale dimensie. Wij zien op dit terrein -- maar wij zien het ook op andere terreinen waar het gaat om de financiële crisis in de wereld -- vooral nationale maatregelen ten opzichte van elkaar genomen. Er wordt gecoördineerd, er wordt althans gepoogd om te coördineren. Af en toe lukt dat echter niet helemaal. Hoe verhoudt de mogelijkheid die geboden wordt, zich ten opzichte van een eventueel grotere internationale samenwerking bij dit soort vraagstukken?

Inzake short selling is er dit weekend inmiddels een tweede besluit gekomen. Daarbij gaat het niet meer alleen om naked short selling, maar ook om covered short selling. Wat is er tussen vorige week en nu gebeurd dat het nu noodzakelijk wordt geacht om covered short selling daadwerkelijk te verbieden? Is bijvoorbeeld het dringende verzoek om niet uit te lenen om covered short selling mogelijk te maken, niet opgevolgd? Zijn partijen die vroeger bezig waren met naked short selling, uitgeweken naar andere mogelijkheden die het dekten? Pakt covered short selling anders uit dan oorspronkelijk verwacht werd? Wij krijgen graag een toelichting op dit punt, hoewel het misschien niet helemaal de kern van deze wetgeving raakt. Het hangt er echter wel mee samen.

Er zijn opmerkingen en kanttekeningen geplaatst, ook door de mensen die ons benaderd hebben, bij de ruime omschrijving zoals "bijzondere omstandigheden" en "tijdelijkheid". Mijn fractie heeft daar in deze situatie wat minder moeite mee, want al te nauwe omschrijvingen dragen juist het risico in zich dat omwegen worden gezocht waardoor alsnog verstorende effecten kunnen optreden.

De getrapte verantwoordelijkheid in de wetgeving kan mijn fractie zich in de huidige omstandigheden voorstellen.

Mijn fractie sluit zich graag aan bij de vraag van senator Van Driel van de Partij van de Arbeid om een onderzoek naar de security landing.

Ten slotte ga ik in op het vraagstuk van de proportionaliteit van de sancties. Naast mijn werkzaamheden in de Kamer ben ik nogal actief in de sector van de sociale zekerheid. Daar zijn sancties zwaar en treffen zij mensen, ook gezien het belang van een integere uitvoering van de sociale zekerheid, zwaar. Het heeft ons verbaasd dat op dit terrein waar vele miljoenen omgaan, de proportionaliteit van sancties in feite nog in discussie is. Er wordt gezegd dat een aantal zaken nog nader te regelen zijn. Voor mijn fractie betekent proportionaliteit van sancties in deze sector in ieder geval dat er geen winst mag zijn bij overtreding van het verbod. Dat is voor ons de kern van de proportionaliteit.

Mijn fractie wacht de antwoorden van de staatssecretaris met belangstelling af.

*N

De heer **de Boer** (ChristenUnie): Voorzitter. Deze bijdrage is mede namens de fractie van de SGP.

Het is onvoorstelbaar wat er in de financiële wereld is gebeurd sinds de bespreking van deze wet in de Tweede Kamer op 2 oktober, nog geen week geleden. Dagelijks worden wij opnieuw geconfronteerd met grote veranderingen in de tot voor kort zo stabiel en stevig lijkende bankwereld. Alleen al de grote koersverliezen tussen vrijdagavond en maandagmorgen maken voorspellingen over hoe de crisis zich verder zal gedragen, vrijwel onmogelijk.

Als zich een situatie voordoet zoals die zich thans manifesteert, dient de overheid daar waar

mogelijk haar verantwoording te nemen teneinde de financiële markten als het enigszins kan weer tot rust te brengen. Om dat te bereiken is vertrouwen in de markt nodig. Dan is het ook nodig om praktijken in te perken of te verbieden die er in principe toe kunnen leiden dat het vertrouwen vermindert of dat door bepaalde partijen veel garen wordt gesponnen bij instabiliteit en daling van koersen. Dan kan het ook nodig zijn om nog grotere activiteiten te ontwikkelen, zoals het zeker stellen van het voortbestaan van banken teneinde spaartegoeden van burgers beter te garanderen. Ik heb de indruk dat de staatssecretaris daar vandaag ook mee bezig is geweest. Onze fracties ondersteunen dan ook de inhoud en de bedoeling van het onderhavige wetsvoorstel. Wij constateren dat dit kabinet bij grote en plotselinge zaken snel en kordaat kan optreden. Dat prijzen wij.

Voorzitter. Ik zal het kort houden, want veel zaken zijn al door anderen aan de orde gesteld. Een aantal vragen, die misschien al eerder zijn gesteld, wil ik toch nog naar voren brengen. Toen ik dit betoog schreef, stelde ik de volgende vraag: waarom beperkt de regering zich tot naked short selling? Die vraag is inmiddels achterhaald, want er is ook covered short selling bij betrokken. Aansluitend bij hetgeen de heer Van Driel heeft gezegd, vraag ik nog wel of de regering in staat en bereid is om verdere ondersteunende en zo nodig beperkende bepalingen te treffen als het landsbelang dat vordert. Is de regering bereid om dan verder te gaan? Wij hebben hier ook de opmerking gemaakt dat je beter te vroeg dan te laat kunt zijn, voor zover je althans het goede inzicht kunt krijgen.

De toezichthoudende AFM en DNB kunnen volgens de memorie van toelichting "tijdelijke" maatregelen treffen. Wij hebben er begrip voor dat de criteria voor tijdelijke maatregelen, die wat langer of korter kunnen duren, niet scherp geformuleerd zijn. Er moet beleidsruimte zijn. Dat geldt ook voor het omschrijven van het begrip "uitzonderlijke situatie". Toch willen wij graag van de staatssecretaris horen waarom zulke algemene omschrijvingen gebruikt zijn. Welke redenatie zit daarachter? De staatssecretaris zal dan ongetwijfeld meteen de vraag meenemen van de collega's die een andere mening zijn toegedaan. Wat is de redenatie van de minister en de staatssecretaris geweest?

Wij kunnen natuurlijk vanavond niet alle zaken bespreken, maar als je alles op je laat afkomen, rijst ook de vraag of een aanscherping van toezicht op het financieel systeem niet meer voor de hand ligt dan het op nationaal niveau verbieden van bepaalde constructies? Dit zijn vragen die ons bezighouden. Misschien wil de staatssecretaris erop ingaan. Binnenkort komen de algemene financiële beschouwingen. Wij zijn dan een paar maanden verder. Er zijn dan ongetwijfeld nieuwe gegevens beschikbaar en dan kunnen wij over dit onderwerp nader discussiëren.

De vergadering wordt van 18.55 uur tot 19.10 uur geschorst.

*N

Staatssecretaris **De Jager**: Voorzitter. De Kamer heeft terecht een aantal vragen gesteld over dit belangwekkende ontwerp. Ik dank de heer Doek -- hij zit tegenwoordig aan de rechterkant -- voor de duidelijke steun en het door hem getoonde begrip voor het spoedeisende karakter.

De SP heeft gevraagd, waarom dit in de Wft moet. Is een aparte noodwet niet beter? De maatregelen die zijn genomen, zitten in een bepaalde context van bevoegdheden, ook bevoegdheden buiten die welke in deze wet worden geregeld. Ik noem alle bepalingen rond de informatie-uitwisseling tussen toezichthouders en de minister, en tussen toezichthouders onderling, ook internationaal. Die zijn al in de Wft verweven, en het was niet doenlijk en ook onwenselijk geweest om daarvoor een aparte wet te maken. Dan zouden die bepalingen daar immers ook in moeten zijn opgenomen. In de context van de Wft passen deze bevoegdheden, wat ook aansluit bij andere bepalingen in de Wft. Daarmee is het logisch deze daarin te verweven.

Hoe zit het met de aanwijzingsbevoegdheden en de verdeling van de verantwoordelijkheden? De minister van Financiën kan zelf via de totstandkoming van regelgeving datgene regelen wat wenselijk en noodzakelijk is. Uiteraard is dat een bevoegdheid die hier niet op enigerlei wijze ter discussie staat. Hij doet dit niet via een aanwijzingsbevoegdheid, maar via een regelgevingsbevoegdheid, bijvoorbeeld een ministeriële regeling. De minister kan in overleg met de toezichthouder bezien of en zo ja welke maatregel noodzakelijk is, maar het is uiteindelijk altijd de toezichthouder zelf die beslist of de regelgevende bevoegdheid wordt aangewend, en welke maatregel wordt genomen. Daarbij is die bevoegdheid om tijdelijk regels te stellen juist aan de toezichthouder toebedeeld, omdat de toezichthouder zodanig is geëquipeerd dat bijzondere marktomstandigheden tijdig en adequaat in de juiste maatregelen kunnen worden vertaald. Overigens is dit heel expliciet tijdens de behandeling destijds bij de invoering van de Wft ter sprake gekomen. Ook in het belang van het tijdig nemen van maatregelen is het heel goed dat toezichthouders zelfstandig daarvoor zijn geëquipeerd. Ik geef een voorbeeld: ondanks de turbulente omstandigheden zaten de minister van Financiën en ikzelf in het vliegtuig tussen Luxemburg, waar de Raad van ministers van financiën van de EU-lidstaten bijeen was, en Nederland. Ook als je allebei totaal niet bereikbaar bent, is het belangrijk dat de toezichthouder adequate maatregelen moet kunnen nemen, zonder te wachten op een politiek akkoord. Maar de minister van Financiën kan dit onder de in de wet verwoorde omstandigheden natuurlijk wel intrekken. Er is dus altijd democratische legitimiteit.

De heer **Van Driel** (PvdA): Stel dat het parlement de minister vraagt om een maatregel te nemen en

de minister vindt daar wel wat in zitten, terwijl AFM en/of DNB daar niets in zien zitten, wordt die maatregel dan niet genomen?

Staatssecretaris **De Jager**: Zoals ik heb aangegeven, is destijds bij de Wft uitdrukkelijk bepaald dat de minister in dezen geen specifieke aanwijzingsbevoegdheid heeft. Echter, de situatie die u schetst, acht ik nagenoeg ondenkbaar, want dan zou sprake zijn van een vertrouwensbreuk tussen de minister van Financiën en de toezichthouder, en dan kan de minister natuurlijk optreden. Hij kan regels stellen en de wet wijzigen, zodat hij wel degelijk bevoegdheden heeft, maar één bepaalde maatregel, bijvoorbeeld die om short selling te verbieden, kan alleen door de onafhankelijke toezichthouder worden genomen.

De heer **Van Driel** (PvdA): In deze wetgeving gaat het juist om buitengewone omstandigheden, en niet om de gewone situatie. In de gewone situatie, als je een paar maanden hebt of je kunt de directie van AFM of DNB ontslaan, kan dat wel, maar in spoedeisende omstandigheden gaat dat niet. Dan zou het toch mogelijk moeten zijn dat de minister zegt: en toch doen wij het, al zien jullie er niets in? Het is toch raar dat de minister dan letterlijk en figuurlijk het bos wordt ingestuurd?

Staatssecretaris **De Jager**: Nogmaals, ik acht het echt ondenkbaar dat de minister van Financiën in dezen lijnrecht tegenover AFM of DNB zou staan. Als een maatregel ook maar enigszins wenselijk is - de toezichthouders zijn professionals -- zal AFM of DNB een maatregel treffen. Vervolgens kan de minister de maatregel, als hij deze niet proportioneel vindt, intrekken. Ik acht het uitgesloten dat hier een meningsverschil bestaat tussen de toezichthouder die als marktmeester moet optreden en moet werken binnen een bepaald kader, en de minister. Ik denk eerder dat de toezichthouder aan de veilige kant zal zitten, dan tegen de minister zeggen: dit doen wij niet, ondanks dat u dit wilt. De maatregelen die tot nu toe zijn genomen, zijn uitstekend gecoördineerd met Financië

De heer **Schouw** (D66): Het is ondenkbaar dat de minister iets wil wat de AFM niet wil, andersom is het volgens mij ook ondenkbaar dat de AFM of DNB iets wil wat de minister niet wil. Dan wordt het eerst aangekondigd, en later moet de minister het intrekken, en dat is een wat gekke figuur. Deze regels zijn bedacht toen wij het negatieve scenario van de afgelopen weken niet konden overzien. Dan snap ik dat je zo'n schikkingsmodel bedenkt. Maar nu zijn maatregelen aan de orde van de dag. Ik kan mij voorstellen dat conflicten over interventies of keuzes daarvoor ook aan de orde van de dag zijn. Hoe anticipeert u daarop? Is het toch niet goed om nog eens even naar de afspraken die toen zijn gemaakt te kijken, en geen bevoegdheden meer bij de minister van Financiën neer te leggen?

Staatssecretaris **De Jager**: Zoals ik al heb aangegeven, functioneert het huidige model echt uitstekend. Er is geen licht tussen de

toezichthouder en de minister van Financiën. De vraag is, wat het geval is als dat wel ontstaat. Het voorliggende wetsvoorstel is beredeneerd vanuit een bepaalde situatie: wetgevende bevoegdheden kunnen bij ministeriële regeling door de minister worden gesteld, maar in uitzonderlijke situaties kan worden ingegrepen door de toezichthouder. In dat geval -- een uitzondering op het geldende regime -- is een bevoegdheid gecreëerd voor de minister van Financiën om dat, indien hij dat noodzakelijk acht, onder bepaalde omstandigheden terug te draaien. Andersom acht ik veel meer ondenkbaar dat de minister van Financiën een maatregel wil nemen die de toezichthouder, die verantwoordelijk is voor het toezicht, niet wil nemen. Dat is ook bij de totstandkoming van de Wft aan elkaar kenbaar gemaakt. Er is voor gekozen om de toezichthouder op een behoorlijke afstand te plaatsen. Natuurlijk zijn er nu omstandigheden die wellicht toen niet waren voorzien, hoewel de Wft natuurlijk ook is gemaakt voor bijzondere omstandigheden. De vraag of dat gegeven op dit moment in enige mate de kwaliteit van het toezicht hindert, kan ik voor 100% met "nee" beantwoorden. En daar gaat het uiteindelijk om.

De heer **Schouw** (D66): Dat is geruststellend, maar kan de staatssecretaris ook de politieke garantie geven dat het in de toekomst zo blijft, dat wij niet te maken krijgen met conflicten tussen die drie partijen?

Staatssecretaris **De Jager**: Ik kan de volgende politieke toezegging doen. Als dat wel gebeurt en het echt noodzakelijk is, dan zal de minister van Financiën uiteraard maatregelen nemen en voorstellen doen aan de Staten-Generaal om de wet daarop aan te passen. Dat voorzie ik echter op dit moment op geen enkele wijze. Dat wil ik wel gezegd hebben.

De heer **Hofstra** (VVD): De wet aanpassen is natuurlijk een vrij zware procedure, maar laten wij een simpel voorbeeld gebruiken. Nu is deze maatregel ingevoerd, over drie weken is alles weer rustiger en dan gaan er toch stemmen op vanuit de markt die zeggen dat het toch wel heel raar is om de maatregel nog te handhaven. Dan vraagt de volksvertegenwoordiging bijvoorbeeld om die maatregel te staken en vervolgens luistert de minister hiernaar, zoals gebruikelijk. Kan de staatssecretaris toezeggen dat het dan wel allemaal goed gaat?

Staatssecretaris **De Jager**: Ik heb net gezegd dat de minister van Financiën die maatregel kan intrekken als hij die bijvoorbeeld op dat moment disproportioneel en niet meer nodig acht. Het ging eigenlijk over de vraag of het andersom mogelijk was, namelijk of de minister een aanwijzingsbevoegdheid heeft om wel iets te doen. Wat de heer Hofstra stelt in zijn vraag is inderdaad mogelijk, als ik die goed begrijp. Daarnaast heb ik al gezegd welke regelgevende en handhavende bevoegdheden de minister van Financiën nog meer heeft.

Voorzitter. De SP had een vraag over de democratische legitimering. De noodzaak om zo'n maatregel te nemen kan zich onverwacht, met grote urgentie aandienen. Dat gegeven verhoudt zich heel slecht tot het vooraf optuigen van een democratische procedure. Ik heb al gezegd dat het ook kan voorkomen dat zowel de minister van Financiën, als de staatssecretaris van Financiën, als de minister van Economische Zaken, die daarna de eerste vervanger is, niet direct bereikbaar is. Dan moet een toezichthouder toch kunnen acteren. De minister heeft wel een intrekingsbevoegdheid, bijvoorbeeld als hij oordeelt dat de regels langer dan noodzakelijk gelden omdat de bijzondere omstandigheden die de invoering van die regels noodzakelijk maakten, niet meer aan de orde zijn.

De fracties van de VVD en D66 hebben mede namens de OSF gevraagd of de nieuwe bevoegdheid nu een blanco cheque is. Nee, dat is niet het geval, zoals ik net al heb gezegd. De bevoegdheid geldt alleen in bijzondere omstandigheden, zij is tijdelijk, en de minister heeft een intrekingsbevoegdheid.

De heer **Schouw** (D66): Ik weet niet of de staatssecretaris al klaar was met dit punt maar ik wil er toch nog even bij stilstaan. Ik meen immers dat het toch een groot punt is in verschillende inbrengen. Zou het niet verstandig zijn om daar criteria en wat beleidsregels voor te ontwikkelen?

Staatssecretaris **De Jager**: Ja, zeker. Ik kom straks nog terug op het open karakter van normen en eventuele formuleringen die voor bredere interpretatie vatbaar zijn. Dat is ook een deel van de vraag van de heer Schouw. Het is goed om daar nog even op terug te komen.

Hij heeft ook gevraagd naar de beleidsvrijheid van Nederland. Natuurlijk stemmen wij zo veel mogelijk internationaal af. De onbeheerste situatie die soms tijdelijk op een financiële markt kan ontstaan, zorgt voor bijzondere omstandigheden die bijzonder optreden noodzakelijk maakt. Dat laat onverlet dat het level playing field heel goed in de gaten zal worden gehouden. Overigens kom ik straks terug op covered short selling, waarbij wij ook naar de voor ons belangrijkste financiële markt na de Nederlandse hebben gekeken, namelijk die van het Verenigd Koninkrijk.

De heer **Van Driel** (PvdA): Dat is niet zo'n heel precies antwoord. Ik heb het althans niet helemaal gehoord. In de fase van de naked short selling hebben wij ons vooral georiënteerd op Frankrijk, België en Portugal. Ik heb gelezen dat wij ons bij covered short selling vooral hebben georiënteerd op het Verenigd Koninkrijk. Is het voor de anderen vooral de andere kant op gegaan en zo ja, waarom?

Staatssecretaris **De Jager**: Ik kan deze vraag gelijk beantwoorden. De vraag was of er binnen een week echt iets is veranderd, omdat je het ene moment naked short selling verbiedt en een week later bredere maatregelen neemt, waarbij je veel delen van covered short selling raakt?

De heer **Van Driel** (PvdA): De belangrijkste vraag is met wie wij dit coördineren in Europees verband. Doen wij dat met Frankrijk, Portugal en België omdat wij samen Euronext hebben? Of doen wij dat met het Verenigd Koninkrijk omdat dit de grootste financiële markt van Europa en zo langzamerhand van de wereld heeft?

Staatssecretaris **De Jager**: Multilateraal overleg is heel erg belangrijk. Zowel in CESR- als in IOSCO-verband vindt over de short sellingmaatregelen overleg plaats. Daarbij zijn meer landen betrokken. De AFM heeft heel veel bilateraal contact, bijvoorbeeld met Franse, Belgische en Britse toezichthouders. De eerste maatregel waarin naked short selling werd verboden leek op dat moment een adequate maatregel te zijn. Het totaal verbieden van alle short selling was toen naar het oordeel van de AFM te drastisch. De FSA in het Verenigd Koninkrijk heeft in eerste instantie een breder verbod gelegd op short selling, maar heeft op 26 september, een paar dagen na het afkondigen van de eerste Nederlandse maatregel op 21 september, zijn maatregel aangepast. In de week waarin het Verenigd Koninkrijk zijn maatregel heeft aangepast, heeft men in Nederland opnieuw geoordeeld en is men tot de conclusie gekomen dat het adequater zou zijn om short selling in bredere zin -- op de market maker na -- onder bepaalde omstandigheden ook te verbieden. De vraag van de heer Van Driel kan ik dus niet direct beantwoorden in de zin van "het is altijd het Verenigd Koninkrijk", of "het is altijd dit of dat". Er vindt heel veel overleg plaats tussen heel veel verschillende landen. Wij kijken inderdaad erg naar het Verenigd Koninkrijk omdat het VK een heel belangrijke markt heeft. Wij kijken ook naar wat er na 21 september in het VK is gebeurd. Dit heeft uiteindelijk mede -- er is ook gekeken naar de context -- geleid tot het oordeel van de AFM om in breder verband short selling te verbieden.

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik probeer een internationaal patroon te ontdekken. Ik heb een overzicht gekregen van het ministerie van Financiën waaruit blijkt welke maatregelen in welke landen zijn genomen. Van enige coördinatie is misschien wel sprake, maar als je die lijst ziet, blijkt dat die niet echt heeft geholpen. Iedereen heeft zo zijn eigen interpretaties. Dat is jammer, maar dat is wel een feit. Misschien kruipen de maatregelen nog naar elkaar toe, maar op de lijst die wij vorige week dinsdag kregen, waren weinig overeenkomsten te bespeuren. Naar ik meen was er wel overeenkomst met Portugal, Frankrijk en België. Toen had ik het idee dat dit met Euronext te maken kon hebben. Is dat waar of kwamen Portugal en België er per ongeluk bij omdat zij het met ons eens waren? De vraag voor de toekomst is op wie wij ons oriënteren bij dat soort maatregelen. Waar zitten de partijen die proberen om ons financiële systeem of welke categorie dan ook via short selling enigszins geweld aan te doen?

Staatssecretaris **De Jager**: Het is waar dat in eerste instantie is getracht om bij Euronext-jurisdicties aan te sluiten. Ik ben het helemaal met de heer Van Driel eens dat uit die lijst een diversiteit aan maatregelen blijkt. Ik hoop ook dat het inderdaad nu meer naar elkaar toegroeit, omdat, zoals ik al heb aangegeven, adequaat en snel gereageerd moet worden. Je kunt niet alles op dat moment multilateraal enorm gaan afstemmen. Ik ben het met u eens dat het goed zou zijn als men wat dichter naar elkaar toegroeit.

Aanvankelijk leek het totale verbod op short selling te drastisch. Daarnaast werd inderdaad meer aangesloten bij Euronext-jurisdicties. Verder vindt ook binnen CESR en IOSCO multilateraal overleg plaats. Er vindt ook overleg plaats met FSA, met de Fransen en de Belgen. Euronext is een logisch aanhaakpunt, maar gelet op wat er gebeurt op de financiële markten, is het Verenigd Koninkrijk -- als financiële markt -- logischer. Er moest snel worden gehandeld en in die week is alsnog geoordeeld om te kiezen voor een breder verbod op short selling. Een aantal andere landen heeft dat ook gedaan. Er is bij die tweede maatregel inderdaad wat meer gekeken naar het Verenigd Koninkrijk, en die is ook opgevolgd.

Ik kom te spreken over de proportionaliteit. Onder anderen de heer Hofstra heeft gevraagd hoe frequent van een dergelijke maatregel gebruikgemaakt moet worden. Het is goed om te monitoren hoe vaak zoiets nodig is. Dit zijn zeer turbulente tijden. Wij moeten bezien hoe zich dat ontwikkelt en er nu nog geen definitieve uitspraak over doen. Wij moeten het over een tijdje nog maar eens met elkaar bespreken. Hier is al voorgesteld om dat te doen tijdens de algemene financiële beschouwingen die later dit jaar in de Eerste Kamer plaatsvinden. Omdat de minister van Financiën en ik op dat moment al in deze Kamer bivakkeren, lijkt mij dat een natuurlijk moment om dan nog een aantal vragen te beantwoorden en de actuele situatie van dat moment te bespreken.

De heer **Hofstra** (VVD): Ik heb gerefereerd aan het citaat van de minister van Financiën uit de Handelingen van de Tweede Kamer: Noch mij, noch De Nederlandsche Bank, noch de AFM is bekend dat er een relatie bestaat tussen short sellen en het Fortisprobleem. Als ik dat op mij laat inwerken, dan denk ik: hoezo proportioneel?

Staatssecretaris **De Jager**: Ik begrijp uw vraag heel goed: als er geen duidelijke relatie is tussen die ene situatie en dat ene financiële aandeel, waarom wordt dan toch deze maatregel genomen? De relatie is dat het een turbulente tijd is met turbulente markten. Heel duidelijk is aangegeven -- u kunt het ook teruglezen in de stukken -- dat wij niet verwachten dat deze maatregel werkt als haarlemmerolie, dat ze voorkomt dat zich nieuwe problemen voordoen of dat ze de crisis oplost. Maar gelet op de turbulentie op de financiële markten en op de sterke aanwijzingen dat naked short selling, maar soms ook gewone short selling, kan bijdragen tot een instabiele financiële markt -- wij hebben dat gezien in bepaalde landen -- is het verstandig dat

deze maatregel zo snel door de AFM is genomen. Om die reden verdedigt de regering hier ook dit wetsvoorstel. Ik kan dus ook hier geen een-op-eenrelatie leggen tussen die ene bank die in problemen is gekomen en het naked short sellen, maar er is wel degelijk een relatie zichtbaar tussen de noodzaak om een dergelijk verbod in te stellen en de huidige turbulentie van de financiële markten. De proportionaliteit zit eerder in de algemene onzekerheid en de financiële turbulentie, dan in die ene bank die in problemen is gekomen.

De heren Hofstra, Van Driel en Laurier hebben gevraagd naar de sancties. Bij de maatregel voor het naked en covered short sellen gaat het in die bijzondere omstandigheden om gedragingen met betrekking tot marktmanipulatie. Dat is zowel te handhaven met bestuurlijke boetes als met strafsancities -- misdrijf, hechtenis -- en de maatregel op basis van artikel 1:28 van de Wft, de bestuursrechtelijk handhaafbare meldingsplicht, met een bestuurlijke boete en een last onder de dwangsom. Bij tijdelijke maatregelen, zoals die meldingsplicht, is gekozen voor bestuursrechtelijke handhaving, dus een bestuurlijke boete, en een dwangsom.

Zij hebben ook gevraagd naar de hoogte van die boetes. De bestuurlijke boete bedraagt €96.000, maar dat bedrag kan afhankelijk van de draagkracht van de overtreder oplopen tot maximaal €480.000. Ik ben het met hen eens dat dit in sommige, heel bijzondere situaties wellicht laag kan zijn. Daarom is het wetsvoorstel wijziging boetestelsel financiële wetgeving bij de Tweede Kamer ingediend. Daarin wordt uitgegaan van een maximum van 2 mln. Dat is niet in dit wetsvoorstel meegenomen, omdat het niet direct nodig is om deze maatregel -- de verhoging van de boete -- uit te voeren. Dit kan beter via de normale, adequate procedure van het wetgevingsproces voor het reeds ingediende wetsvoorstel afgehandeld worden.

De heren Van Driel en Laurier hebben gevraagd naar securities lending en een onderzoek daarnaar. De Europese Commissie doet op dit moment onderzoek naar deze grensoverschrijdende problematiek. Ik zeg graag toe dat de minister van Financiën deze Kamer inlicht over de uitkomst van het onderzoek zodra het klaar is.

De heer **Van Driel** (PvdA): Kunt u iets zeggen over de vraagstelling in dat onderzoek? Je kunt alles wel onderzoeken, maar wat is de centrale vraag waarmee de Europese Commissie het onderzoek start?

Staatssecretaris **De Jager**: Dat is mij niet bekend. Ik zal straks in tweede termijn terugkomen op de onderzoeksvraag van de Europese Commissie.

De heer Reuten heeft gevraagd naar de terugwerkende kracht. Daar is wellicht verwarring over ontstaan. Het is goed om onderscheid te maken tussen een aantal maatregelen in dit wetsvoorstel. Je kunt drie categorieën onderscheiden.

Ten eerste de bevoegdheid van de AFM ex artikel 5:58 om beleidsinterpretaties te geven. Dat is en was een bevoegdheid van de AFM. Omdat de

Wft, waarin dat wordt geregeld, per 1 januari 2007 van kracht is gegaan, is die bevoegdheid ook gewoon ingegaan op 1 januari 2007. Dit wetsvoorstel beoogt niets meer dan een verduidelijking van de bevoegdheid die al bestond.

Ten tweede is er een nieuwe bevoegdheid geregeld in artikel 1:28. Die werkt terug tot de datum van indiening van het wetsvoorstel: 1 oktober 2008.

Ten derde is er sprake van een meldplicht die door de AFM kan worden ingesteld. Die zal pas worden ingesteld op grond van artikel 1:28 vanaf de dag na publicatie van dit wetsvoorstel in het Staatsblad. Hierbij is dus geen sprake van terugwerkende kracht.

Misschien is het goed om nog eens aan te geven dat de maatregelen die door de AFM zijn ingesteld voor naked en covered short sellen ook geen terugwerkende kracht hebben. Die maatregelen zijn pas ingegaan nadat zij door de AFM bekend zijn gemaakt. Er is dus geen sprake van dat bijvoorbeeld een strafbaarheid kan ontstaan op een maatregel waarover geen duidelijkheid bestond bij degene die dan eventueel die strafbare handeling zou plegen. Wij hebben dus alleen aangegeven dat de AFM bevoegd was om die maatregel te nemen op grond van de per 1 januari 2007 in werking getreden Wft.

De heer **Hofstra** (VVD): Ook de VVD-fractie heeft een vraag gesteld over de terugwerkende kracht van het wetsvoorstel. De staatssecretaris noemt nu drie onderdelen. Met de terugwerkende kracht van twee onderdelen hebben wij geen probleem, want ofwel het is iets wat nog moet worden besloten, of het gaat terug tot 22 september 2008. Maar ten aanzien van het eerste punt zei de staatssecretaris dat die bevoegdheid al bestond. Waarom moet dat onderdeel dan met terugwerkende kracht worden ingevoerd? De staatssecretaris moet een beetje vertrouwen in zijn eigen werk hebben.

Staatssecretaris **De Jager**: Het is natuurlijk voer voor juristen, maar de terugwerkende kracht in materiële zin heeft niet zo veel betekenis voor de maatregel die wordt genomen. Het zou alleen gek zijn als men zegt: het is een bevoegdheid die al bestaat in de Wft, en die ontstaat pas op het moment waarop wij zeggen dat die al bestaat. Dat kan natuurlijk niet. Een wetswijziging was niet nodig, want op basis van de huidige Wft bestaat die bevoegdheid al. Op basis van die bevoegdheid is door de AFM een maatregel genomen. Die maatregel heeft uiteraard pas werking, zoals ik zo-even heb aangegeven, na het bekendmaken van de maatregel door de AFM. Omdat wij nu met dit wetsvoorstel aangeven dat het een verduidelijking is van de bevoegdheid, betekent dat ook dat die bevoegdheid op 1 januari 2007 formeel al bestond.

De heer **Hofstra** (VVD): Ik blijf het toch een beetje wonderlijk vinden, maar ik ben maar een eenvoudige technicus. De heer De Jager stelt dat de bevoegdheid al bestond. Is hij bang dat er procedures komen, waardoor dit wetsvoorstel alsnog onderuit gaat? Wat is nu de reden om dit zo

te doen? De datum 1 januari 2007 is ook heel ver terug. Dat is bijna twee jaar geleden.

Staatssecretaris **De Jager**: Wij spreken nu over een wetsvoorstel dat een reeks van maatregelen mogelijk maakt. De eerste in de geschiedenis is de maatregel van 21 september 2008. Die maatregel is genomen op basis van de toen geldende Wft, die ex artikel 5:58 al de mogelijkheid bood om die maatregel te nemen. Achteraf gezien had die maatregel dus eerder genomen kunnen worden, wat overigens niet is gebeurd. De AFM heeft echter de bevoegdheid om dat te doen. Dus formeel bestond die bevoegdheid al op 1 januari 2007, maar de maatregel is pas door de AFM genomen op 21 september 2008. Daarna pas is die maatregel van kracht geworden. Dus het is een beetje een semantische kwestie of die bevoegdheid in de periode daarvoor al bestond. Ja, die bevoegdheid bestond al, want die bevoegdheid heeft al bestaan sinds de inwerkingtreding van de Wft. Alleen heeft de AFM pas op 21 september 2008 een maatregel genomen waar wij nu direct naar verwijzen.

De heer **Reuten** (SP): Ik vind hetgeen de staatssecretaris zegt toch wat onwaarschijnlijk. Wij hebben het over artikel 5:58 in de nu geldende Wft, waarin de AFM überhaupt niet genoemd wordt. Als de AFM de betrokken bevoegdheid al zou hebben, dan zou men verwachten dat dit in artikelen of hoofdstukken zou zijn opgenomen, waar de bevoegdheden van de AFM uitgemeten worden. Dat is echter niet het geval. De bevoegdheid van de AFM die in artikel 5:58 van het wetsvoorstel staat, is gewoon een "Fremdkörper". Ik vind dus de redenering dat de bevoegdheid er al was, zeer onwaarschijnlijk.

De **voorzitter**: Uw punt is duidelijk, mijnheer Reuten.

**

Staatssecretaris **De Jager**: Ik heb al aangegeven dat men, als men kijkt naar de tekst en de werking van artikel 5:58 zoals die in de bestaande wet is opgenomen, kan constateren dat de bevoegdheid om maatregelen te nemen al bestond. De regering heeft het echter wijs geacht om, gelet ook op het belang van een heldere wetgeving, te verduidelijken dat die bevoegdheid er is. Om die reden is dit wetsvoorstel ingediend. Op grond van de bevoegdheid die al bestond op 21 september 2008 heeft de AFM een maatregel genomen. Ik kan mij heel goed voorstellen dat dit tot enige onduidelijkheid leidt. Gelet op het belang van de situatie hebben wij daarom geoordeeld dat het goed was om hier nog eens heel klip en klaar op te wijzen, nu wij ook een verruiming van de wettelijke mogelijkheden opnemen in artikel 1:28. Daarom hebben wij ook gezegd dat die pas in werking treedt vanaf de datum van indiening bij de Tweede Kamer. Het is echt een verduidelijking, een verheldering. Wij hebben het belangrijk gevonden om dat toch te doen. Dat wil niet zeggen dat die bevoegdheid daarvoor nog niet bestond. Die bestond wel. Hierbij is dat nog eens verduidelijkt.

De heer **Reuten** (SP): In het huidige artikel 5:58 wordt de AFM in het geheel niet genoemd, dus ik begrijp dan ook niet hoe de nieuwe toevoeging een verduidelijking kan zijn van iets wat er in het geheel niet staat.

Staatssecretaris **De Jager**: De AFM hoeft niet in een toezichtsartikel te worden genoemd. Het gaat hier om een materieel toezichtsartikel waar de AFM als toezichthouder een bepaalde bevoegdheid aan ontleent. Daar hoeft de AFM niet specifiek in genoemd te zijn.

De heer **Doek** (CDA): Voor de wetsgeschiedenis merk ik het volgende op. Dit wetsvoorstel heeft zes onderdelen, te weten de onderdelen A tot en met F. Alleen onderdeel D gaat terug naar 1 januari 2007, de rest gaat terug naar 1 oktober 2008. De mededeling van de staatssecretaris over het ingaan van de wet na de dag van publicatie in het Staatsblad is op de andere artikelen niet van toepassing.

Staatssecretaris **De Jager**: In mijn tweede termijn zal ik dat specifiek beantwoorden. Ik denk dat de opmerking van de heer Doek juist is, maar ik moet de betrokken onderdelen er even bij pakken.

De SP-fractie heeft mij verzocht in algemene zin toe te zeggen dat nood- en spoedwetten voortaan ook via een gewone procedure moeten worden behandeld. Ik ben het er natuurlijk mee eens dat er met dit wetsvoorstel ruime regelgevingsbevoegdheden aan de toezichthouder worden toegekend, maar die bevoegdheden zijn geclausuleerd. Ik heb net al aangegeven wat de clausules zijn: bijzondere omstandigheden en tijdelijkheid. De minister van Financiën kan bovendien de bevoegdheden in bepaalde omstandigheden ook weer intrekken. Ik heb al aangegeven waarom wij vinden dat er geen afzonderlijke wet noodzakelijk is, sterker nog: dat het zelfs beter is om dit in de Wft te regelen. Het lijkt mij goed om het op deze manier te doen, en een bestaande wet, die al een heel kader aangeeft, te verduidelijken en te verbeteren. Natuurlijk zou onder normale omstandigheden een normale procedure meer ruimte bieden voor reflectie. Dat heeft onder normale omstandigheden altijd de voorkeur. In deze omstandigheid is er, gelet op het spoedeisend belang, een andere afweging gemaakt. Die andere afweging mag echt uitsluitend in uitzonderlijke situaties prevaleren. Hier heeft de wens geprevaleerd om adequaat en snel te handelen in een turbulente tijd, boven de wens om een normale procedure te volgen, met tijd voor reflectie.

De heer **Reuten** (SP): Dat was niet precies wat ik bedoelde. Ik bedoelde te zeggen dat het prima is om een noodwet of spoedwet in te dienen, maar dat daarnaast voor hetzelfde onderwerp de procedure van een gewone wetswijziging gevolgd zou moeten worden. Op dat wetsvoorstel kan men de gewenste reflectie toepassen. Tegelijkertijd kan men een noodwet invoeren. Dat was het idee.

Staatssecretaris **De Jager**: In dat geval doen wij dingen dubbel. Dat is niet goed voor de rechtsbescherming. Natuurlijk kunnen de beide Kamers van de Staten-Generaal op ieder moment de desbetreffende bewindspersonen ter verantwoording roepen over manier waarop de uitwerking van een wet is vormgegeven. Maar ook gelet op de rechtsbescherming, de markten en de actoren op deze markten, lijkt het mij niet beter dat wij per definitie een spoedwet hebben die vervalt door het aannemen van een nieuwe wet waarin de zaken nog eens dunnetjes worden overgedaan. In algemene zin denk ik dat het beter is om te zeggen: met zeer grote terughoudendheid past de regering deze methode toe. Ik wil dat nog eens benadrukken: zeer grote terughoudendheid. Dit biedt de beste waarborg om ervoor te zorgen dat reflectie en de tijd daarvoor in een goede balans staan ten opzichte van adequaat handelen.

Dan kom ik nu op de onderzoeksvraag van de Europese Commissie. Ik heb begrepen dat het een breed onderzoek betreft naar de nadelige effecten van securities lending. In eerste instantie lag het accent bij securities lending op het kopen van stemrecht, bijvoorbeeld door activistische aandeelhouders, maar de onderzoeksvraag is nu breder; het zou ook kunnen gaan om de relatie met short selling. De onderzoeksvraag is breder dan alleen het accent op het kopen van stemrechten. Het lijkt mij verstandig, de uitkomst daarvan af te wachten en daarna de Kamer te informeren.

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik begrijp dat u dat vindt, maar wordt er ook een analyse gemaakt van de effecten, namelijk of een en ander de markt soepeler maakt en verbreedt? Want dat is altijd het argument dat wordt aangevoerd. Gaat dat argument inderdaad op? Wordt er ook gekeken naar wat het opbrengt? Het gaat om iets meer dan short selling, maar wat is de betekenis voor de markt? Is er überhaupt een betekenis voor de markt? Dergelijke vragen doen zich naar mijn gevoel nu voor.

Staatssecretaris **De Jager**: Het onderzoek is wat breder getrokken, maar het is niet mogelijk om al de punten langs te gaan die u nu noemt. Wij weten dit ook niet, want zo duidelijk is de onderzoeksvraag van de Commissie niet geformuleerd. Die punten hoeven dus niet per se aan bod te komen, maar ik ga er wel vanuit, zeker als je de relatie met short selling onderzoekt, dat dan ook eventuele positieve effecten worden gezien. Wij moeten echter het onderzoek van de Europese Commissie afwachten.

De heer **Van Driel** (PvdA): De Europese ministers van financiën kunnen toch verzoeken, een aantal vragen toe te voegen? Zo ingewikkeld is het toch niet? Ik zeg niet dat het alleen maar negatief is, het kan ook positief uitpakken. Laten wij echter het totaal in beeld brengen. De kwestie is al jaren in discussie. Soms schiet je in je eigen voet, maar nu is het echt "hot" geworden, om het zo maar even uit te drukken. Laten wij dan ook alle aspecten

meenemen. Ik zou niet weten waarom de Europese Commissie dat niet zou willen.

Staatssecretaris **De Jager**: Ik stel toch voor, eerst het onderzoek van de Europese Commissie af te wachten. Als er echt omissies zijn, kunnen wij daarop terugkomen.

De heer **Schouw** (D66): Wat mij opvalt, is dat de staatssecretaris met grote afstandelijkheid praat over een onderzoek vanuit Europa. Ik vraag de staatssecretaris iets indringender wat de Nederlandse positie in deze kwestie is. Wij hebben het er met heel veel partijen over gehad. Nederland heeft een belangrijke financiële sector en het lijkt mij zeer onverstandig dat Nederland afwacht wat voor rapport er vanuit Europa komt. De staatssecretaris moet meer regie voeren en zelf zijn standpunt bepalen. Ik vraag hem, het Nederlandse standpunt hierover aan de Kamer te doen toekomen, per brief of notitie.

Staatssecretaris **De Jager**: Wat ik kan doen is, vóór de algemene financiële beschouwingen in deze Kamer in een brief uiteenzetten wat ons standpunt is, zodat de Kamer nog de gelegenheid krijgt, daarover te debatteren. Als het onderzoek van de Commissie er dan nog niet is, zal dit standpunt heel algemeen zijn verwoord, maar het lijkt mij goed om het Nederlandse standpunt over deze materie en over het onderzoek, voor zover wij dat op dat moment al hebben, in een brief aan de Kamer te doen toekomen voor de algemene financiële beschouwingen.

Voorzitter. De fractie van de SP heeft gevraagd of de toevoeging aan artikel 5:58 inbreuk maakt op de structuur van dat artikel. De wetwijziging is conform de Aanwijzingen voor de Regelgeving. Een discussie over de vraag of de invoeging uit oogpunt van wetgevingstechniek het meest fraai is vormgegeven, is op dit moment niet het meest belangrijk. Waar het om gaat is, of artikel 5:58 duidelijk is na de aanpassing zoals die voorligt. Ik ben van mening dat deze bepaling inderdaad heel duidelijk is.

De heer Reuten heeft ook nog gevraagd naar de "kanbepaling". Welnu, het is inderdaad geen verplichting. Wat er door deze wetwijziging wordt geregeld, is juist, en het is datgene wat wij beogen te regelen. Dit betekent ook dat wij de Raad van State, die een blanco advies heeft uitgebracht, niet opnieuw om advies zullen vragen. Voor zover ik weet is het zeer ongebruikelijk om de Raad van State opnieuw te vragen of men wel zeker weet wat men heeft geadviseerd. Sterker nog, het wetsvoorstel is niet gewijzigd. Het gebeurt heel vaak dat er door de Tweede Kamer heel veel wijzigingen in een wetsvoorstel worden aangebracht, maar dat is niet eens gebeurd. Opnieuw om advies vragen lijkt mij dan ook niet opportuun.

Dan kom ik op de open norm. Onder andere de fractie van D66 heeft gevraagd, of deze juridisch houdbaar is. De heer Doek refereerde in een interruptie al aan zijn ervaring in de fiscaliteit. Inderdaad zie je dat in die sector al veel vaker. Ook

op dit punt is het advies ingewonnen van de Raad van State. De Raad van State heeft een blanco advies uitgebracht. Ik denk dat het goed is om, met betrekking tot de mogelijkheid voor een toezichthouder om in bijzondere omstandigheden in te grijpen, te spreken over open normen en het tijdelijke karakter nog niet direct aan banden te leggen met bepaalde termijnen. De praktijk, eventuele jurisprudentie en ook eventuele politieke interventie in de toekomst, zullen doen blijken op welke punten aanscherping of verheldering nodig zijn, voor zover gewenst. Er bestaan heel veel open normen, in heel belangrijke wetten, die door de praktijk zijn ingevuld en al jarenlang eigenlijk geen wettelijke invulling meer behoeven. Mocht het te zijner tijd echt nodig zijn, dan zullen wij niet nalaten om dit te doen.

De heer Schouw heeft ook gevraagd naar een algeheel en definitief verbod op het speculeren op koersdalingen. Het gaat natuurlijk om een balans die gevonden moet worden in de werking van markten. De heer Van Driel zei dat in sommige gevallen datgene wat market makers doen de liquiditeit die in de markt aanwezig is, kan bevorderen. Het ging ons om ingrijpen indien en voor zover dit strikt noodzakelijk is. Het proportionaliteitsbeginsel is hierbij heel belangrijk. Het geheel en definitief verbieden zou de handel op de derivatenmarkt, die in Nederland in vergelijking met een aantal andere landen sterk ontwikkeld is, zeer bemoeilijken. Dat is niet de bedoeling en wij achten het ook niet nodig.

De heer Van Driel vroeg ook of short selling niet breder verboden moet worden. Welnu, inmiddels heeft de AFM na het eerste besluit om naked short selling te verbieden al een breder besluit gepubliceerd, dat het covered short selling verbiedt, met bepaalde uitzonderingen. Die uitzonderingen gelden voor market makers, voor zover dit in hun normale bedrijfsvoering als market maker echt nodig is. Er is op dit moment een goede balans, maar de wetwijziging -- ik wijs op artikel 5:58 en 1:28 -- maakt het in bredere zin mogelijk om in te grijpen wanneer dat noodzakelijk wordt geacht. Dit is iets dat tot de discretionaire bevoegdheid van de toezichthouder behoort.

De heer **Van Driel** (PvdA): Er zijn meer kwetsbare sectoren in deze tijd. Moeten wij een en ander dan toch niet uitbreiden, of moeten wij wachten op de volgende klap en dan met terugwerkende kracht iets doen? Je ziet de mogelijkheid aankomen dat er besmettingsgevaar optreedt voor andere sectoren, die in tijden dat het economisch veel minder gaat, de klappen gaan oplopen.

Staatssecretaris **De Jager**: Ik begrijp heel goed wat de heer Van Driel bedoelt en ik acht het zeker niet ondenkbaar dat dit gebeurt. Er ligt niet voor niets een wetwijziging voor die niet alleen over naked short selling gaat, laat staan over short selling in algemene zin. De toezichthouder, de AFM, heeft in bredere zin aandacht voor dit soort situaties. Daar waar nodig, zal zij ingrijpen en niet afwachten tot het kalf is verdrongen. Zij zal

proberen daar waar het te voorzien is, preventief in te grijpen.

De heer **Hofstra** (VVD): Bij interruptie is de optiehandel aan de orde gekomen. Met deze wetswijzigingen kunnen de toezichthouders ook daaraan beperkingen opleggen, maar ik verneem graag van de staatssecretaris dat dit niet echt in de rede ligt. Bij Fortis zijn er aan het begin van deze week wel heel veel optiewaarden verdampt, met dank aan de Nederlandse en de Belgische regering. Ik wil daarover graag een uitspraak, want als aan de optiehandel wordt geknabbeld, vind ik dat een heel principiële stap. Dat zou niet echt voorstelbaar zijn, mag ik hopen.

Staatssecretaris **De Jager**: Nee, ik heb juist vanaf het begin duidelijk gemaakt dat het gaat om een proportionele maatregel die in balans moet zijn met enerzijds adequaat ingrijpen waar het echt noodzakelijk is en anderzijds het gewoon laten functioneren van de financiële markten. Dat was ook de reden waarom eerst alleen naked short selling is verboden. Een week later is dat wat uitgebreid. Het gaat dus niet om paniekvoetbal, dat moeten wij echt voorkomen, en ineens maar alles meevegen, zoals de derivatenhandel. Dat was zojuist mijn antwoord aan collega's van de heer Hofstra. Aan hen heb ik geantwoord dat het ons niet gaat om heel algemene handel, want ook die derivatenhandel moet ruimte krijgen. Er wordt alleen ingegrepen in bijzondere situaties die echt leiden tot instabiliteit van de financiële markten, maar niet in algemene zin in de derivatenhandel. Dat is niet wat hier is gebeurd en dat stellen wij hier ook niet voor. Het gaat om adequaat handelen waar dat noodzakelijk is en ook proportioneel is ten opzichte van het te beschermen belang, namelijk stabielere financiële markten.

De heer **Hofstra** (VVD): Ik heb een korte, heldere vraag, want met dit antwoord kunnen wij alle kanten op. Ik hoor graag dat de staatssecretaris uitsluit dat de optiehandel aan banden wordt gelegd.

Staatssecretaris **De Jager**: Dat kan ik ook niet in algemene zin. Drie maanden geleden werd het short gaan wellicht nog niet als een groot probleem gezien, maar drie maanden later wel. Ik kan niet in algemene zin beantwoorden wat de toezichthouder voor ogen heeft om adequaat te handelen in het belang van stabielere financiële markten. Ik kan niet in algemene zin zeggen dat de optiehandel op geen enkele wijze ooit, wat er ook gebeurt, aan banden wordt gelegd. Dat zou een onverantwoorde uitspraak zijn en overigens voor een groot deel dit wetsvoorstel onderuit halen, ineffectief maken.

De **voorzitter**: Staatssecretaris, kunt u een indicatie geven van hoeveel tijd u nog denkt nodig te hebben?

**

Staatssecretaris **De Jager**: Ik heb nog ongeveer vijftien vragen, maar het hangt heel sterk van de

interrupties af. Daarmee ben ik meer tijd kwijt dan met het beantwoorden van de vragen.

De **voorzitter**: Over de interrupties heb ik geen klachten, maar ik zou graag willen dat u zich zo bondig mogelijk uitdrukt bij het beantwoorden van de volgende vragen, want wij lopen vanavond erg uit op ons tijdschema.

**

Staatssecretaris **De Jager**: Ik doe mijn best om de vragen zo snel mogelijk te beantwoorden. De VVD-fractie, de heer Hofstra, heeft ook gevraagd naar de C-fondsen. Dat zijn die financiële ondernemingen die aan de beurs zijn genoteerd. Dat is iets anders dan een lijstje van systeeminstellingen, want er kunnen systeeminstellingen niet beursgenoteerd zijn en er zijn wellicht financiële ondernemingen die beursgenoteerd zijn en wellicht niet als een systeeminstelling worden gezien. Het ging hier om maatregelen voor financiële ondernemingen die beursgenoteerd zijn.

De heer **Hofstra** (VVD): Dat is een heel essentieel punt.

De **voorzitter**: Nog één keer, mijnheer Hofstra, maar wij moeten echt een beetje zuinig zijn met de tijd.

**

De heer **Hofstra** (VVD): De regering heeft vandaag gezegd dat de systeembanken zullen worden gesteund. De staatssecretaris roept deze reactie op. Hier staat een lijstje met zeven banken. Ik heb BinckBank als voorbeeld genoemd. Van Lanschot kan ik ook noemen. Het zijn gerespecteerde banken, daar gaat het niet om, maar er bestaat wel verschil tussen de ene en de andere bank, dus ik denk dat dit een heel wezenlijk punt is.

Staatssecretaris **De Jager**: Ik heb klip en klaar aangegeven dat dit lijstje geen lijstje is van systeembanken als zodanig. De heer Hofstra spreekt over een heel andere discussie, over de garanties voor de spaardeposito's. Die discussie voeren wij vandaag niet. Wij hebben hier een voorstel over het short sellen. Dat betreft financiële instellingen die aan de beurs zijn genoteerd. Ik ga nu niet de discussie aan of dit wel of niet en in welke mate systeembanken zijn. De heer Hofstra kan aan dit lijstje geen rechten ontleen of dit wel of geen systeembanken zijn. Dat is een heel ander lijstje.

De heer Hofstra heeft gevraagd naar het in de praktijk voorkomen van naked en covered short selling. Het vermoeden van de AFM is dat naked short selling in Nederland nauwelijks voorkomt, of voorkwam. Als het goed is, komt het nu helemaal niet voor. Covered kwam wel degelijk voor en zoals ik heb aangegeven is het verbod uitgebreid, gezien de aanhoudende turbulentie in de financiële markten. Dat is ook het antwoord op de vraag van de SP-fractie. Zij heeft ook gevraagd of de uitbreiding van deze maatregel opportuun was.

De SP-fractie heeft ook gevraagd wat de aanleiding is voor de uitbreiding van deze maatregel. Ik heb deze vraag beantwoord in die zin dat ook hier sprake was van aanhoudende turbulentie van de financiële markten. Je kunt niet precies zeggen of de eerste maatregel niet adequaat was. Dat was ook de vraag van de heer Reuten. Het was in ieder geval wel opportuun om de maatregel uit te breiden, gelet op de toestand op de financiële markten.

De heer Reuten heeft een vraag gesteld over beloningsprikkel. Zoals hij wellicht weet, wordt in Ecofin regelmatig het onderwerp executive pay geagendeerd, waarbij ook pay for failure aan bod komt. Tijdens verschillende algemene overleggen in de voorbereiding voor Ecofin komt dit ook aan bod. Dit lijkt mij iets wat de minister van Financiën wellicht tijdens de algemene financiële beschouwingen kan aangegeven. Het onderwerp komt in ieder geval in de Raad van ministers van Financiën aan bod.

Tot slot is er nog een vraag van de fracties van de ChristenUnie en de SGP over de open norm. Er is gevraagd hoe tijdelijk tijdelijk is. In de wet staat dat toezichthouders tijdelijke maatregelen kunnen vaststellen. Ik heb al aangegeven dat wij bewust een open norm hebben voorgesteld. Afhankelijk van de bijzondere omstandigheden en de inhoud van de betreffende maatregelen zal de periode kunnen variëren. Het kan enkele dagen zijn, maar het kan soms ook een aantal maanden zijn. Veel langer dan enkele maanden zal het over het algemeen niet zijn. Ik heb al aangegeven dat de toezichthouder heel voorzichtig en uiterst bewust zal omgaan met een dergelijke limitering. De minister van Financiën zal daarop kritisch toezien.

De **voorzitter**: Het woord is aan de Kamer in tweede termijn. Een aantal leden heeft aangegeven het woord te willen voeren. Ik verzoek hun zo kort mogelijk te zijn, dat begrijpt u.

**

*N

De heer **Hofstra** (VVD): Voorzitter. Ik maak een compliment aan de staatssecretaris. Het is hem bijna gelukt om al onze vragen te beantwoorden. Ik heb er slechts een over. Die gaat over de inhoud van de wettelijke regeling, waarin tweemaal de term "dringend verzoek" wordt gebruikt, terwijl mij taalkundig en ook formeel-juridisch de term "verplichting" beter leek. Of zijn die termen synoniem? Ik herhaal dat wij graag de marktmeester helpen wanneer het moeilijk is en wij willen hem vooral helpen om het spel eerlijk te laten spelen. Daarover bestaat geen discussie.

Proportionaliteit, nut en noodzaak zijn naar mijn smaak niet zonneklaar aangetoond, ondanks dat wij er discussies over hebben gehad, ook bij interruptie.

De heer Doek had het bij interruptie ook over de terugwerkende kracht. Daarbij ging het over de lettertjes a tot en met f. Bij de meesten speelt dat niet. Bij eentje, volgens mij lettertje "d",

vragen wij ons af of terugwerkende kracht nodig is, aangezien dat een bevoegdheid betreft die al gold.

Ik begrijp dat het volgende een gevoelig punt is. De staatssecretaris ontvlamt daarbij een beetje. Ik doel op systeembanken en garanties. Misschien kan hij aangeven wanneer de informatie hierover naar de Kamer komt. Dit zal veel mensen, niet alleen in de Kamer, maar ook daarbuiten, bezig houden.

Ik geloof niet dat de staatssecretaris iets over de evaluatie heeft gezegd. Er zijn echter wel veel reacties en vragen gekomen. Tegen deze achtergrond lijkt het mij heel elegant van de staatssecretaris, als hij toezeit dat er voor 1 januari 2010 een deugdelijke evaluatie is.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. Ook ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording. Wij zijn niet over alle antwoorden even tevreden, maar "bon".

Ik sluit mij graag aan bij het verzoek van senator Hofstra over de evaluatie.

Ik wil alleen nog iets zeggen over wat voor ons het belangrijkste punt is, namelijk de terugwerkende kracht. De staatssecretaris zei dat totdat een deel van de wet in werking treedt, het alleen ging om naked short selling. Hij heeft ook gezegd dat naked short selling in Nederland weinig voorkomt. De minister heeft echter in de Tweede Kamer gezegd dat er geen aanwijzingen zijn dat de maatregel inzake naked short selling niet is nageleefd. Dan begrijp ik het niet meer. Nood kan wet breken, ja. In nood is er dus misschien een reden voor terugwerkende kracht, maar mijns inziens is de nood onvoldoende aangetoond. De regering wil of kan niet uitleggen waarom de wet op dit punt gebroken moet worden. Het is toch een grondwettelijk recht dat verboden niet met terugwerkende kracht kunnen worden ingevoerd?

De **voorzitter**: U moet nu wel afronden.

**

De heer **Reuten** (SP): Ik ben klaar.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ook wij danken de staatssecretaris voor zijn pittige en duidelijke beantwoording.

Wat heel duidelijk is geworden, is dat de staatssecretaris een brief aan deze Kamer stuurt over het Nederlands oordeel over security landing. Dat is een goede toezegging en een mooi resultaat van dit debat.

De volgende drie dingen zijn nog onduidelijk. Misschien kan de staatssecretaris erop ingaan. Allereerst noem ik de wettelijke basis van met name het verbod van short selling. Heb ik goed begrepen dat de staatssecretaris zegt dat eigenlijk ook zonder deze wetswijziging het verbod op short selling mogelijk was geweest? De wetswijziging was dus niet nodig geweest.

Voorts zei de staatssecretaris in het begin van zijn antwoord volgens mij feitelijk over de toekomst van short selling, naked or covered, dat dit zou leiden tot instabiliteit. Later heeft hij gezegd: nou ja, het is tijdelijk en straks als het allemaal weer business as usual wordt, gaan wij gewoon weer verder. Kan en wil de staatssecretaris hierover wat meer reflecteren?

Verder wil ik nog iets zeggen over het beleidskader. Collega Hofstra vroeg nog of iets kon worden uitgesloten bij het ingrijpen in de markt. Wij moeten constateren dat er niets is uit te sluiten. Ik herhaal mijn vraag uit de eerste termijn: zou het toch niet verstandig zijn, wanneer de staatssecretaris onder anderen aan de toezichthouders zou vragen om wat meer beleidskaders te ontwikkelen, zodat wij wat meer grip zouden krijgen op de materie?

*N

De heer **Van Driel** (PvdA): Voorzitter. Ook ik wil de staatssecretaris graag bedanken voor zijn uitgebreide antwoorden en voor de inzet, die hij ook nu weer laat zien om het wetsvoorstel over de streep te trekken.

Ik heb nog wel enkele vragen. Betreft dit de enige kwetsbare categorie die de staatssecretaris ertoe noopt om de financiële sector te beschermen via een verbod op short selling? Kan de staatssecretaris nog andere kwetsbare categorieën ondernemingen noemen waarbij iets dergelijks gaat gelden?

Ik heb een vraag gesteld over de handhaafbaarheid. Helaas heeft de staatssecretaris die vraag niet beantwoord. Verder heb ik gevraagd: hebben wij ook zicht op de stukken die over de counter gaan? Ik stel het dus op prijs, wanneer de staatssecretaris hier alsnog op ingaat.

Ik heb al iets over de strafmaat gezegd. Ik vind het allemaal nogal magertjes. Het kan wel een onsje meer, om het zo te zeggen. Ik herhaal dan ook mijn algemene vraag: hebben wij de laatste jaren sommige hedge funds niet te veel ruimte gegeven? Ik vraag de staatssecretaris om hierover zijn politiek oordeel te geven.

Ik blijf een beetje moeite houden met het volgende. Het zal wel niet voorkomen, maar toch. De AFM heeft een zeer goede relatie met Euronext. Dat zie ik ook; klaarblijkelijk hebben wij ons in eerste instantie georiënteerd op Frankrijk, België en Portugal. Ik kan mij iets bij Frankrijk en België voorstellen, maar Portugal zal wat mij betreft niet de eerste partner zijn waaraan ik denk. In ieder geval zijn de AFM en Euronext zijn het heel erg eens met elkaar. Euronext zal wil om welke reden dan ook zijn markt of zijn positie beschermen. De AFM volgt Euronext een beetje; wij doen dat ook. De politiek vindt het op een gegeven moment noodzakelijk dat er wat gebeurt. Wij hebben dan geen tijd; immers, het gaat om crisismaatregelen, waarbij heel snel beslist moet worden. Vervolgens kan dat niet. Dat is voor mij geen bevredigende reactie. Ik zal bij de algemene en financiële beschouwingen hierop terugkomen. Ik ben wel blij dat de staatssecretaris een onderzoek heeft

toegezegd, hoewel dat wat moeite kostte, zo is mijn indruk. Het ging niet van harte.

*N

De heer **Laurier** (GroenLinks): Voorzitter. Ook mijn fractie dankt de staatssecretaris voor zijn antwoord. Mijn fractie wil zich aansluiten bij het verzoek aan de staatssecretaris om voor 1 januari 2010 een evaluatie gereed te hebben. In eerste termijn heb ik daarover al opmerkingen gemaakt.

Wij zijn blij dat de staatssecretaris heeft toegezegd dat bij het onderzoek van security landing een brief komt waarin een aantal standpunten verwoord wordt.

Mijn fractie houdt wat moeite met de beantwoording van de vraag wat er tussen de eerste en de tweede maatregel omtrent short selling is gebeurd. De staatssecretaris heeft gezegd: de totale short selling leek bij het eerste besluit te drastisch. Aan het slot van zijn antwoord zei hij ook: naar de mening van de AFM komt naked short selling trouwens voor in Nederland. Ik kan dat toch niet helemaal met elkaar rijmen. Was de eerste maatregel louter symbolisch bedoeld om vertrouwen te wekken? Ging het dus eigenlijk over niets? Ik wil toch graag dat de staatssecretaris een korte toelichting geeft.

Wat de proportionaliteit van sancties betreft, is naar de mening van mijn fractie een maximale bestuurlijke boete van 2 mln., waar zo veel geld verdiend kan worden, bij een overtreding van een verbodsbepaling buiten iedere proportie, dus veel te klein.

*N

Staatssecretaris **De Jager**: Voorzitter. Ik ga allereerst nog een keer in op het probleem van de terugwerkende kracht. De heer Doek heeft aangegeven dat het bij ex artikel 5:58, lid d, inderdaad over de marktmanipulatie gaat. De AFM is bevoegd om beleidsinterpretaties te geven op grond van de Algemene wet bestuursrecht. Verduidelijking vonden wij belangrijk, maar de bevoegdheid bestaat sinds de inwerkingtreding van de Wft in januari 2007. Wij hebben hier echter ook over maatregelen gesproken: de verboden en de meldingsplicht. Daar wordt op een andere manier mee omgegaan dan wordt verondersteld door de heer Reuten. Die maatregelen zijn in werking getreden na het bekendmaken door de AFM, enerzijds op basis van de bevoegdheid die zij al had en anderzijds op basis van de bevoegdheid in artikel 1:28, waarvan wij hebben gezegd dat die mogelijk is vanaf de indiening bij de Tweede Kamer. De meldingsplicht, die wat zwaarder is, gaat pas in na inwerkingtreden van deze wet, dus na publicatie in het Staatsblad. Dan zal de AFM daarop een maatregel afkondigen. Dit is ook het antwoord op de vraag van de heer Hofstra over het dringende verzoek. Op het moment dat de AFM de maatregel over naked short selling afkondigde, had zij die bevoegdheid op basis van het artikel over marktmanipulatie ex artikel 5:58, maar die meldingsplicht had zij niet. Daarom wordt er op dat

moment nog gesproken over een dringend verzoek. De AFM heeft overigens ook andere handhavinginstrumenten dan alleen de meldingsplicht. De meldingsplicht regelen wij nu bij deze wet. Bij ommekomst van deze wet uit de Eerste Kamer en na ondertekening en publicatie in het Staatsblad zal de AFM daarvan dus een meldingsplicht maken. Vandaar dat wij daaraan geen terugwerkende kracht hebben kunnen verlenen. Die meldingsplicht gaat dus in na het nemen van de maatregel van de AFM op basis van deze wetswijziging.

De heer **Reuten** (SP): Voor alle duidelijkheid, wij hebben weinig moeite met de datum van 1 oktober 2008 omdat dat een datum is waarop het wetsvoorstel al was ingediend.

Staatssecretaris **De Jager**: Prima, maar dan zijn wij elkaar heel dicht genaderd. De datum 1 januari 2007 is alleen maar bedoeld als verduidelijking omdat de Wft toen is ingediend. Wij hebben pas op 21 september jongstleden voor de eerste keer over een maatregel gesproken op basis van het dan bestaande ex artikel 5:58, namelijk marktmanipulatie. Inderdaad gaat de toepassing van het nieuwe artikel 1:28 pas in vanaf 1 oktober 2008. De heer Reuten heeft daarmee geen moeite. De meldingsplicht was er op 21 september jongstleden nog niet, maar toen gold een dringend verzoek omdat er geen meldingsplicht was. De AFM heeft een maatregel genomen voor zover zij die bevoegdheid had op 21 september jongstleden en de meldingsplicht zal zij toepassen na inwerkingtreding van deze wet.

De heer Schouw heeft gevraagd naar de noodzaak van deze maatregel. De fractie van GroenLinks vroeg nog of het een symbolische maatregel was omdat naked short selling weinig voor zou komen. Naked short selling kan in potentie instabiele markten tot gevolg hebben als instrument. Dit gebeurde op dat moment nog niet veel, maar kennelijk wel enigszins. De mogelijkheid van iets verkopen wat je niet in je bezit hebt, dat je niet eens hebt geleend en dus de mogelijkheid dat je meer kunt verkopen dan er echt is, zou de instabiliteit van de financiële markten kunnen versterken. Dat is dus de reden waarom de AFM die maatregel in eerste instantie heeft genomen. Dat is niet symbolisch. Wij weten ook niet precies wat het effect hiervan is geweest, maar het is wel verstandig dat ze is genomen.

De heer Schouw vroeg ook naar de toekomst van short selling. Ik heb al aangegeven dat short selling in zijn algemeenheid niet verwerpelijk is, alleen kan het in bijzondere marktsituaties leiden tot een instabieler markt. Dat is de reden dat wij deze maatregel hebben genomen. De AFM is bij uitstek geëquipeerd om dat verschil te kunnen maken. Wanneer moeten wij short selling willen voorkomen en wanneer niet? Dat dit de vraag is, heeft men kunnen zien aan de tijdelijkheid van deze maatregel, want wij hebben short sellen niet in het algemeen verboden.

De heer Schouw heeft nog gevraagd naar het beleidskader. Ik zeg toe dat voor 1 januari

2010 een evaluatie zal plaatsvinden. Daarin wordt ook gekeken naar bijvoorbeeld hoe vaak de toezichthouder gebruik heeft gemaakt van deze bevoegdheid. Wij kunnen dan ook een aantal andere zaken meenemen en het plaatsen in een wat breder beleidskader. Ook de vraag in hoeverre de handhaving adequaat is, waarnaar door deze Kamer is gevraagd, kunnen wij dan meenemen.

De heer Van Driel heeft naar de kwetsbare categorieën gevraagd die nu misschien nog niet zijn benoemd. Zoals ik al in mijn eerste termijn heb aangegeven, maakt dit wetsvoorstel het mogelijk om in bredere zin in te grijpen. Ik kan nu niet bepaalde categorieën benoemen die aangepakt zouden moeten worden. Dat wil ik ook niet, want nogmaals, het is in eerste instantie de AFM die daarover gaat. Het is echter denkbaar dat ingrijpen bij andere categorieën noodzakelijk geacht wordt; dan zal men dat ook in bredere zin doen. Of hedge funds te veel ruimte hebben gekregen, lijkt mij een prachtige vraag voor de PvdA-fractie bij de algemene financiële beschouwingen, zodat zij daar een politiek oordeel kan geven, want dat gaat deze speedwet iets te ver te buiten. Het lijkt mij dan een mooi politiek moment om deze kwestie te bespreken.

Er is ook iets gevraagd over bestuurlijke boetes. Ik heb al aangegeven dat de boetes omhoog gaan. Op dit moment zien wij geen enorme lacune, maar het is inderdaad ook naar het oordeel van de regering verstandig om die bestuurlijke boetes te verhogen. Ik heb in dit kader al ex artikel 5:58 genoemd over de marktmanipulatie. Sommige situaties zijn al in het strafrecht aan te pakken. Uiteraard gaat dit altijd via het una viabeginsel, maar dat zal deze Kamer zeker aanspreken. Er wordt dus gekozen voor één route en niet meer. Het is dus aan te pakken.

De heer **Hofstra** (VVD): De staatssecretaris is nog niet uitgesproken, dus misschien komt hij er zelf nog op. Op mijn lijstje is namelijk nog een punt overgebleven, het gevoelige punt van de systeembanken, waar het verzoek was om in elk geval procedureel iets te melden aan de Kamer en daarmee ook aan de buitenwereld.

Staatssecretaris **De Jager**: Ik begrijp de vraag heel goed. Deze vraag ligt alleen buiten de context. Vandaag is in de Ecofin gesproken over systeembanken. De Ecofin heeft een verklaring naar buiten gebracht. Daarin wordt aandacht gegeven aan de support van financiële instellingen die van systeemwaarde zijn. Ook is er in algemene zin gesproken, dus buiten de systeembanken, over de ophoging van de depositogarantie. Ik kan mij niet anders voorstellen dan dat daarover een brief naar de Tweede Kamer komt waarin wij in ieder geval uiteenzetten wat de gevolgen zijn van de afspraken in de Ecofin. Die brief kunnen wij gelijk naar de Eerste Kamer sturen.

Ik ben bijna rond.

Over de short selling heeft de heer Schouw nog een vraag gesteld. Ik heb al gezegd dat short selling niet een aparte maatregel is, maar valt onder het algemene verbod op marktmanipulatie,

op grond van artikel 585. Ik heb de Kamer reeds toegezegd om voor 1 januari 2010 met een evaluatie te komen.

Tot slot zeg ik een brief toe over de stand van zaken over het Europese onderzoek, die voor de algemene financiële beschouwingen in deze Kamer beschikbaar zal zijn. Een standpunt van de Nederlandse regering kan pas worden ingenomen als de onderzoeksresultaten bekend zijn. Wij weten niet zeker of dat voor de algemene financiële beschouwingen zal zijn. Die informatie die voor de Nederlandse regering al bekend is bij het schrijven van de brief over de stand van zaken, sturen wij voor de algemene financiële beschouwingen naar uw Kamer.

De heer **Schouw** (D66): Sommige zaken zijn voorspelbaar. Wij zitten niet te wachten op een brief waarin staat wat de Europese Commissie gaat onderzoeken. Wij hebben echt behoefte aan een brief waarin wij de Nederlandse situatie overzien rond dit onderwerp. Volgens mij hebt u dat net toegezegd, in het interruptiedebatje in eerste termijn. Dan komt er al dan niet een standpunt van de regering, maar wel gefocust op de Nederlandse situatie. Dat is volgens mij de afspraak die wij net hebben gemaakt. Ik interrumpeer nu omdat ik het vermoeden heb dat u wat afstand wilt nemen van die afspraak.

Staatssecretaris **De Jager**: Nee, maar er is een verschil, dat u nu ook maakt, dus wij zijn het hierover eens. Een standpunt van de Nederlandse regering acht ik pas adequaat nadat de Europese Commissie haar bevindingen kenbaar heeft gemaakt. In de stand-van-zakenbrief, die wij voor de algemene financiële beschouwingen zullen sturen, kan natuurlijk datgene worden meegenomen wat op dit moment al over de Nederlandse situatie gezegd kan worden. Dat zeg ik toe.

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik had nog gevraagd naar de handhaafbaarheid.

Staatssecretaris **De Jager**: Ik meen dat ik daar al iets over heb gezegd, namelijk dat wij dit in de evaluatie voor 2010 zullen meenemen. Ik had al iets gezegd over de handhaafbaarheid. Met de meldingsplicht wordt de handhaafbaarheid gemakkelijker. Die meldingsplicht gaat naar verwachting per 10 oktober in bij publicatie in het Staatsblad. De AFM krijgt op allerlei manieren informatie, nu ook al, over de huidige situatie van het verbod op covered short sellen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Het ging mij ook om de zaken die over de counter gaan. Hoe houdt u daar nu zicht op?

Staatssecretaris **De Jager**: Er zijn allerlei manieren om dat toezichtproces vorm te geven. Ook over de Belastingdienst wordt mij deze vraag altijd gesteld. Dan ben ik altijd heel voorzichtig om precies inzicht te geven in de manier waarop ook in dit soort situaties het toezichtproces gestalte krijgt. Er zijn

dus manieren, ook over de counter, om een bepaalde mate van toezicht te kunnen plegen en te kunnen handhaven. Het lijkt mij goed dat ook dit in de evaluatie meeloopt, waarbij het erom gaat of wat wij doen handhaafbaar is gebleken. Wij achten op dit moment de AFM daartoe voldoende geëquipeerd. Wanneer dat niet zo mocht zijn, komen wij natuurlijk met voorstellen.

De **voorzitter**: De heer Reuten heeft mij verzocht om zeer kort in een derde termijn zijn eindoordeel over het wetsontwerp te mogen geven. Ik stel hem daartoe in de gelegenheid.

**

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. Omdat wij straks gaan stemmen, wil ik heel kort aangeven waarom wij zullen stemmen zoals wij dat zullen doen. Wij vinden het jammer dat bij artikel 585 van het wetsvoorstel de invoeringsdatum van 1 januari 2007 staat. Dat lijkt mij niet nodig. Het kabinet zegt dat dit slechts ter verduidelijking is. Wij zijn principieel tegen invoering met terugwerkende kracht. Wij staan voor een enorm dilemma, want anderzijds zien wij het belang van deze wet. Met de datum van 1 oktober 2008 hebben wij geen probleem, omdat het wetsvoorstel toen werd ingediend.

Het geheel overziende, kiezen wij er toch voor om voor het wetsvoorstel te stemmen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Adoptie!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met verkorting van de adoptieprocedure en wijziging van de Wet opneming buitenlandse kinderen ter adoptie in verband met adoptie door echtgenoten van gelijk geslacht tezamen (30551).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ik zal proberen in mijn antwoord een bescheiden compensatie te bieden voor het feit dat -- zoals door verscheidene leden van de Kamer opgemerkt -- de behandeling van dit wetsvoorstel lang op zich heeft laten wachten. Daartoe zal ik eerst enige algemene opmerkingen maken, om dan in te gaan op de

vragen die naar aanleiding van het wetsvoorstel zijn gerezen.

De verklaring voor het wachten met de beantwoording van het voorlopige verslag en vervolgens het verzoek om de behandeling voort te zetten, is gelegen in de werkzaamheden van de commissie-Kalsbeek, die naar aanleiding van de discussie in de Tweede Kamer is ingesteld. Denkbaar was het geweest om, als gevolg van de rapportage erover, te concluderen dat het wetsvoorstel geen zin meer had. Die conclusie is dus niet getrokken. De conclusie was getrokken dat wij die weg niet moesten opgaan. Daarom heb ik gevraagd om de behandeling van het wetsvoorstel voort te zetten en heb ik het voorlopig verslag beantwoord. Intussen heb ik in overleg met mijn hierbij betrokken collega's van OCW, in verband met de verantwoordelijkheid van collega Plasterk voor de coördinatie van het homo-emanipatiebeleid en die van mijn collega voor Jeugd en Gezin, besloten om aan het advies van de commissie-Kalsbeek op hoofdlijnen uitvoering te geven. Zoals ook in de Kamer werd gesignaleerd, heeft dat het kabinet echter niet tot de conclusie gebracht dat wij daarom geen behoefte meer zouden hebben aan wetsvoorstel nr. 30551. Ik dank voor het agenderen daarvan. Gelet ook op de tijd die gemoeid zou zijn met de voorbereiding van een nieuw voorstel, is het wenselijk om nu reeds een voorziening voor de duomoeders te treffen, in de vorm van een versoepeling van de adoptieregels. Na deze algemene inleiding zal ik eerst ingaan op de vraag over de verkorting van de adoptieprocedure en dan op de vragen over het eerste rapport van de commissie-Kalsbeek, dus met betrekking tot het lesbisch ouderschap. Daarna ga ik in op de vragen over de Wobka en de vraag over het tweede rapport van de commissie-Kalsbeek met betrekking tot de internationale adoptie.

Mevrouw Haubrich heeft gevraagd of onderzocht wordt of de biologische vader enige rechten kan doen gelden in het geval van kinderen die tijdens een heterohuwelijk worden geboren via een niet-anonieme donor. Verder vroeg zij waarom er dan een verschil van behandeling zou kunnen of moeten zijn. Het antwoord op de eerste vraag is: nee, daar wordt geen onderzoek naar gedaan. Naar het huidige recht wordt de echtgenoot van de moeder geacht de vader van het kind te zijn, hetgeen in zeer vele gevallen lijkt te kloppen maar toch, ook zonder donorinseminatie, in het verleden niet altijd heeft geklopt. In het geval van een lesbisch huwelijk ligt het anders. In die situatie is het namelijk evident dat er een derde als donor in het spel moet zijn. De resultaten van het onderzoek van mevrouw Forder geven mogelijk wel aanleiding om de positie van de biologische vader, ook als er sprake is van een heteroseksuele relatie, nader te bezien. Dat is echter niet een vraag van die orde dat er, zoals mevrouw Quik-Schuijt suggereerde, een staatscommissie zou moeten zijn voor het herordenen van het familierecht. Ik kom over de vraag over een staatscommissie nog terug als wij spreken over het andere wetsvoorstel dat vandaag op de agenda staat.

In het kader van het onderhavige wetsvoorstel heeft mevrouw Quik nog naar voren gebracht dat de sterke adoptie, waardoor de banden met de oorspronkelijke familie geheel worden doorgesneden, niet meer van deze tijd zou zijn. Ik begrijp op welke ontwikkeling mevrouw Quik duidt, maar ik zou dit niet zo durven zeggen. Zwakke adoptie komt in het buitenland wel voor, maar is nog steeds een uitzondering. Bovendien zullen landen die kinderen voor interlandelijke adoptie beschikbaar stellen, dit niet doen als het kind niet volledig in de adoptiefamilie wordt opgenomen. Een weg terug is er dan namelijk in de praktijk niet. Dat pleit ertegen om uit onze traditie over te schakelen naar de zwakke adoptie.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Mag ik nog even terugkomen op het vorige punt, namelijk het verschil in behandeling van de biologische vader wanneer die niet de partner is van de moeder? U zegt dat het onderzoek uitgaat van een verschillende situatie. Begrijp ik dat goed?

Minister **Hirsch Ballin**: Ja.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Dan blijft toch mijn kernvraag over. Het gaan dan om een biologische vader die mogelijksterwijs enige aanspraken kan doen gelden. Als het evident is dat in een heteroseksuele relatie elders nog een biologische vader moet zijn, waarom is dat dan fundamenteel anders?

Minister **Hirsch Ballin**: Het antwoord op deze vraag ligt in de kern van de zaak. Er zijn grenzen aan wat men met juridische middelen moet proberen te ordenen, in soms gecompliceerde relatiepatronen. Bij een huwelijk van twee vrouwen, overeenkomstig de in Nederland geldende wetgeving, is het voor iedereen duidelijk dat er een vraag kan zijn. Dat nemen wij serieus, vandaar dat wij naar aanleiding van het rapport van de commissie-Kalsbeek daarnaar laten kijken vanuit het oogpunt van artikel 8 van het EVRM, ten behoeve van de biologische vader. Dat wordt dus serieus genomen, maar om nu in de situatie van een kind dat binnen het huwelijk is geboren een soort bewijslast voor de echtheid van het vaderschap te gaan invoeren, zou echt te ver gaan. Daarin moeten wij niet gaan wroeten.

De **voorzitter**: Mevrouw Haubrich, ik zou u en alle anderen die na u interrumperen willen verzoeken om het zo kort mogelijk te houden, want wij hebben nog een andere termijn. Gelet op de klok moeten wij ons echt beperken.
**

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Mevrouw Quik heeft gevraagd of er reden is om termijn onderzoek te doen naar de effecten van anonieme donorinseminatie, wellicht in vergelijking met inseminatie van een bekende donor. Ik geloof dat mevrouw Quik het bij het formuleren van haar vraag had over "op termijn". Het antwoord is: op dit moment niet. Ik wil niet uitsluiten dat er op

enige termijn een situatie ontstaat waarin wij dat wel moeten doen. Dat zouden wij dan op termijn moeten bediscussiëren.

De heer Franken heeft gevraagd om te bevestigen dat in de verklaring op grond van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting, om adoptie eenvoudiger te maken, niet de persoonsidentificerende gegevens worden vermeld, uiteraard onverlet de consequenties van de jurisprudentie in de bekende en geruchtmakende zaak-Valkenhorst. Mijn antwoord is dat de verklaring die door de Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting wordt afgegeven, uitsluitend inhoudt dat het kind is verwekt door en ten gevolge van kunstmatige bevruchting. De verklaring is niet herleidbaar tot de donor, maar laat de consequenties van het Valkenhorstarrest onverlet. Daaruit volgt dat ieder in beginsel recht heeft op kennis omtrent zijn of haar afstamming. Dat is echter niet absoluut; het recht moet wijken voor de vrijheden en rechten van anderen, wanneer deze in een gegeven geval zwaarder wegen. Het gevolg daarvan is dat de anonimiteitwaarborg voor donoren niet meer een absolute werking heeft. Dat moeten wij daarbij in acht nemen.

Verscheidene leden van de Kamer, zoals mevrouw Haubrich, mevrouw Duthler en mevrouw Strik, vroegen naar mijn reactie op het advies van de commissie-Kalsbeek inzake het lesbisch ouderschap. Waarom blijft de kabinetsreactie op het advies van de commissie-Kalsbeek zo lang uit? Ik kan mij die vraag voorstellen, maar helemaal uitblijven doet zij toch niet. De teneur van de reactie, dus eigenlijk een reactie op hoofdlijnen, vindt u in mijn brief van 12 augustus. Wij zijn nu bezig om dat uit te werken in een wetsvoorstel, op basis van en in overeenstemming met de brief. Op het gebied van het EVRM gaat daaraan nog deskundigenonderzoek aan vooraf. Ik verwacht het advies over dat punt in december. Het is mijn bedoeling het wetsvoorstel kort daarna gereed te maken voor behandeling in de ministerraad en advisering door de Raad van State. Dat is iets voor de eerste helft van 2009. Dat moet kunnen met het materiaal dat er is, zoals het advies van de commissie-Kalsbeek en het deskundigenadvies op het gebied van het EVRM.

De heer Engels refereerde aan deze standpuntbepaling op hoofdlijnen. Het betekent dat het in het wetsvoorstel voor de duomoeder mogelijk wordt gemaakt om buiten de rechter om, juridisch ouder te worden van het kind van haar partner. In dat wetsvoorstel zal ook worden opgenomen dat de duomoeder van rechtswege de moeder van het kind van haar partner wordt, indien de vrouwen gehuwd zijn en gebruik hebben gemaakt van een donor in de zin van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting.

Mevrouw Strik en de heer Engels hebben gevraagd naar het waarom van het EVRM-advies na het advies van de commissie-Kalsbeek. Dat is een punt van discussie, zoals ook blijkt uit de behandeling van het wetsvoorstel vanmiddag in deze Kamer. De commissie-Kalsbeek gaat ervan uit dat geen voorziening nodig is voor het geval dat tussen de duomoeders en de biologische vader met

family life onenigheid bestaat over het ouderschap. De biologische vader met family life heeft echter recht op bescherming van zijn familieleven, zoals blijkt uit de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Uiteraard moet voorkomen worden -- en dat is voor mij de reden om het advies te vragen -- dat wij met iets komen waarover later de discussie ontstaat, misschien zelfs met een negatieve uitkomst, of wij gebleven zijn binnen de kaders van het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden. Om op dit punt op zeker te varen, leek het mij verstandig om aan de deskundigen te vragen om te bezien hoe wij de nieuwe regeling zo kunnen opstellen dat die in overeenstemming is met het EVRM. Het is een beperkt oponthoud, een paar maanden, maar het kan ons later een hoop problemen besparen.

Mevrouw Haubrich en de heer Engels hebben gevraagd naar het onderscheid tussen de gehuwde duomoeders naar gelang zij gebruik hebben gemaakt van een donor in de zin van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting. Als de duomoeders gebruik hebben gemaakt van zo'n donor, is voor alle betrokkenen duidelijk dat de biologische vader geen rol speelt in het leven van het kind en is er voor het kind een regeling getroffen waardoor het de identiteit van zijn/haar biologische vader ooit kan achterhalen. De positie van de biologische vader en het recht van het kind op afstand is niet eenduidig geregeld, indien de duomoeders gebruik hebben gemaakt van een bekende donor. Die verschillen rechtvaardigen dat duomoederschap in dat geval niet van rechtswege ontstaat. Dus als er een biologische vader is die wel bekend is, waardoor in ieder geval de mogelijkheid bestaat van familieleven, moet ook met diens positie rekening worden gehouden.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U zegt dat met die belangen rekening gehouden moet worden. Dat gaat u nu onderzoeken. Als uit het onderzoek komt dat het geen probleem is om te regelen dat er van rechtswege ouderschap ontstaat, zou het kunnen dat er dan geen aparte regeling komt? Kan er dan gelijke behandeling komen van anonieme donoren en donoren van wie de identiteit bekend is?

Minister **Hirsch Ballin**: Dat is het soort vraag waarover ik deskundig advies heb gevraagd. Ik zal niet proberen daarop vooruit te lopen. Het speelt niet bij dit wetsvoorstel, want het is getrancheerd in deze regeling, die rekening houdt met de voor de hand liggende verschillen in situatie. Ik sluit niet uit dat er nuancering nodig is, zoals mevrouw Strik suggereert. Als dat zo is, hebben wij straks des te meer het gevoel dat het goed is dat wij die deskundigen om advies hebben gevraagd.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Toch blijft het punt, dat er verschil kan ontstaan met heteroparen. Als er wel een regeling moet komen, is er namelijk een grotere drempel omdat nog moet worden uitgezocht of er family life moet zijn met de biologische vader. U zegt al dat dan meestal wel de biologische vader het ouderschap verkrijgt, maar

het kan dus zijn dat daar ook een biologische vader is, buiten het stel. Hoe apprecieert u zijn recht op family life?

Minister **Hirsch Ballin**: Er kunnen zich in concrete gevallen natuurlijk situaties voordoen die afwijken van het algemene beeld, maar het lijkt mij het beste om eerst het deskundig advies af te wachten en dat te bespreken bij het komende wetsvoorstel.

De heer Franken vroeg waarom de regeling van gezamenlijk gezag niet volstaat voor duomoeders. Ik begrijp die vraag uiteraard, ook in het licht van de geschiedenis van dit onderwerp. De commissie-Kalsbeek heeft geadviseerd om erkenning door de duomoeder mogelijk te maken. Erkenning betekent juridisch ouderschap en dus familierechtelijke betrekkingen. Het begrip omvat niet alleen identiteit of het bij elkaar horen. Juridisch ouderschap heeft, anders dan het gezag, ook gevolgen voor verwantschap. Het is dus intenser en het strekt verder. Het krijgen van familierechtelijke betrekkingen met de familie van de ouder heeft ook gevolgen voor het erfrecht. Ook zijn de gevolgen van het juridisch ouderschap in het nationaliteitsrecht en het namenrecht anders dan die van het gezag. De heer Franken heeft uiteraard gelijk en ik heb het historisch perspectief in de standpunten over dit onderwerp goed begrepen. Het gaat inderdaad verder en daar zijn deze argumenten voor, in verband met erfrecht, nationaliteit, intensiteit van de relaties enzovoorts.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Verwantschap wordt in de ogen van dit kabinet losgekoppeld van biologische gegevens. Begrijp ik dat goed? Daarmee staat volgens mij het hele afstammingsrecht op losse schroeven. Iedere beginnende rechter maakt de fout, gezag en afstamming door elkaar te halen. Afstamming is een zuiver biologisch gegeven. Bij adoptie is soms de fictie dat het anders zit, maar de afstamming is heel goed uit allerlei papieren te herleiden. Nu wordt er echter een nieuwe fictie ingevoerd, namelijk dat het kind afstamt van een vrouw. Ik kan dat toch niet helemaal bevatten, maar misschien word ik te oud voor dit soort dingen.

Minister **Hirsch Ballin**: Mevrouw Quik stelt deze vraag met een zeer frisse blik naar het familierecht. De opvatting van afstammingsrelaties in juridische zin is namelijk al geruime tijd geleden losgelaten in de ontwikkeling van het familierecht in Nederland. Misschien is dat stapsgewijs gegaan en is het daardoor minder opvallend geweest. Mevrouw Quik noemde de adoptie, maar ook met de mogelijkheden van erkenning die -- ook in heteroseksuele relaties -- zijn gegeven en benut, is die stap al lang gezet. Begin jaren negentig is ook al discussie gevoerd over de vraag, of dat op een andere manier zou moeten worden opgezet en er een soort waterscheiding zou moeten worden aangebracht tussen de juridische en de feitelijke of biologische afstammingsrelaties. Die weg is toen niet gekozen door de wetgever. Het is wel uitdrukkelijk aan de orde geweest, dus ik ontzeg

mevrouw Quik absoluut niet het recht om hier met een frisse blik naar te kijken.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Er is toch wel heel veel veranderd. Ik ken die discussie, maar de maatschappij is sindsdien ontzettend veranderd. Ik betreur dat dit nu allemaal door elkaar wordt gegooid.

Minister **Hirsch Ballin**: Er is veel veranderd en ik begrijp dat mevrouw Quik dat betreurt. Ik zal dat onthouden voor het geval er door haar fractie weer ingrijpende veranderingen worden voorgesteld.

De heer Franken en mevrouw Quik hebben gevraagd, of er een achterstelling plaatsvindt van het biologisch ouderschap ten opzichte van het sociaal ouderschap. Dat is eigenlijk ook het punt dat mevrouw Quik in haar interruptie aan de orde stelde. Zij bevindt zich bij deze vraag dus in het vertrouwde gezelschap van de heer Franken. Ik denk dat ik nu ga herhalen wat ik net zei. Het is voor de sociale, niet-juridische ouder reeds mogelijk gezamenlijk met de ouder gezag uit te oefenen op grond van de artikelen 253sa en 253t van Boek 1 BW. Er zijn dus ontwikkelingen in het gezagsrecht en natuurlijk kunnen wij zeggen dat het daarbij moet blijven. Dat was de vraag van de heer Franken: moet het daar niet bij blijven? Ik heb net argumenten gegeven waarom het van belang is en daarin speelt inderdaad de gelijke behandeling van de verschillende vormen van het huwelijk een belangrijke rol. Het was het vertrekpunt voor het vorige kabinet om dit zo op te zetten. Dat is bevestigd in deze benadering van het onderwerp. Het gezichtspunt van de gelijke behandeling heeft hierin de doorslag gegeven.

Er is gevraagd waarom wij de familylifekwestie opwerpen. In 2006 zijn er 69.000 kinderen in Nederland erkend door een man. Hoewel precieze aantallen niet bekend zijn, is het duidelijk dat adopties door paren van gelijk geslacht aanmerkelijk minder zullen voorkomen. Daarbij komt dat de man die een kind erkent vaak de biologische vader van het kind is. Wij komen nu voor een nieuwe situatie te staan, vandaar de behoefte aan dit onderzoek. Ik wil niet vooruitlopen op de resultaten daarvan.

Een volgende vraag was, waarom het kabinet niet overweegt nader advies over het recht op het beschermen van family life van de duomoeder en het kind te vragen. Eigenlijk is dat omdat wij met dit wetsvoorstel en het mogelijk komende wetsvoorstel daarin voorzien. Het gaat nu om de consequenties. Dit is het moeilijke punt, wat ook blijkt uit het advies van de commissie-Kalsbeek, die op zeker wil varen ten opzichte van de vader die het kind heeft verwekt, dus van wie het kind biologisch afstamt.

Komt er een horizonbepaling in deze wet? Dat lijkt mij niet zinvol. De vraag of er behoefte blijft bestaan aan deze regeling voor de adoptie gaan wij uiteraard bezien bij de opstelling van het nieuwe wetsvoorstel. Maar pas als de conclusie zou worden getrokken dat er geen behoefte meer bestaat aan deze regeling op het moment dat de nieuwe regeling, die nog moet worden uitgewerkt,

in werking treedt, zou het vaststellen van een horizonsdatum aan de orde kunnen zijn. Dat zullen wij dan moeten regelen in het nieuwe wetsvoorstel.

Er is gevraagd of het alleen om symboliek gaat, of om meer dan dat. Ja, het gaat toch om meer dan dat. Er is een reëel belang bij de openstelling van de Wobka voor paren van gelijk geslacht. Het is waar dat in landen van herkomst homoseksualiteit in het algemeen matig tot slecht wordt geaccepteerd. Dit is gebleken bij een enquête onder 25 landen van herkomst dat de veertien landen die hebben gereageerd desalniettemin geen reden zien om daarmee wijziging te brengen in de samenwerking met Nederland. Dat is mooi, het betekent dat wij verwachten dat dit in de praktijk zal kunnen functioneren. Er is dus geen sprake van symboolwetgeving, in de huidige situatie kan het alleen in relatie tot de VS, in de nieuwe situatie zal dat ook met andere landen van herkomst kunnen worden gerealiseerd.

De heer **Franken** (CDA): Ik weet niet of ik de minister goed heb gehoord. Zei hij dat daar slecht op is gereageerd, of niet slecht?

Minister **Hirsch Ballin**: Uit de enquête onder 25 landen, die in 2004 heeft plaatsgevonden, is gebleken dat de veertien landen die hebben gereageerd, aangeven dat, indien adoptie door een homoseksueel paar in Nederland wettelijk mogelijk wordt gemaakt, dit geen invloed heeft op de samenwerking met Nederland. Dit heeft mijn voorganger aan de Tweede Kamer bericht -- u heeft dat ook bij de Kamerstukken zitten -- bij Kamerstuk 28457, nr. 20, op bladzijde 8, gedateerd 21 februari 2005.

Mevrouw Quik-Schuijt heeft gezegd dat de kring van aspirant-adoptiefouders wordt verbreed. Ja, dat is enigszins zo. Momenteel is eenouderadoptie door dezelfde ouders al mogelijk, dus in zoverre ga ik ervan uit dat dit in belangrijke substitutie van de eenouderadoptie zal zijn.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Dat snap ik wel, maar het gaat om het signaal naar de samenleving dat hiervan uitgaat. In de praktijk gaat het nergens over, maar je geeft wel een signaal af: er kan meer worden geadopteerd door meer mensen. In deze tijd, waarin zoveel gedoe is over mensenhandel en gesleep met kinderen, vind ik dat een verkeerd signaal. Niemand wordt gedupeerd als je dat signaal niet geeft. Daar gaat het mij om.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik zou de strekking van het wetsvoorstel niet willen weergeven in de zin van: er komt nu een groter aanbod van adoptiefouders. U hebt terecht gezegd dat het om het belang van het kind gaat, en de heer Franken heeft daar ook veel nadruk op gelegd, zonder andere sprekers tekort te doen. Misschien moeten wij eens leren om de termen vraag en aanbod rond adoptie om te draaien en niet te spreken over de vraag naar adoptiekinderen, maar in het belang van het kind over de vraag naar adoptiefouders. Maar de boodschap is niet dat er een groter aanbod van adoptieouders wordt gecreëerd, de strekking van

het wetsvoorstel -- niet meer, maar ook niet minder -- is alleen om een situatie van ongelijkheid tussen adoptiefouders van gelijk geslacht ten opzichte van de adoptiefouders van ongelijk geslacht weg te nemen.

Mevrouw Haubrich heeft gevraagd naar een aantal juridische gevolgen van adoptie door personen van gelijk geslacht in de Caribische delen van het Koninkrijk. Daarbij moeten wij onderscheid maken tussen Aruba, Curaçao en Sint Maarten, die de status van land in het Koninkrijk hebben c.q. krijgen bij de uitvoering van de staatkundige hervormingen. Voor de relatie tussen de landen van het Koninkrijk geldt artikel 40 van het Statuut van het Koninkrijk, dat blijkens jurisprudentie van de Hoge Raad meebrengt dat de adoptiebeschikking van de Nederlandse rechter in alle delen van het Koninkrijk dezelfde rechtsgevolgen heeft, ook als dat niet zou aansluiten bij de opvattingen in het betreffende land van het Koninkrijk. Dat is het verbinden van rechtsgevolgen aan familierechtelijke rechtshandelingen in alle delen van het Koninkrijk, ingevolge artikel 40 van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden.

Voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba ligt dat straks anders. Op het moment dat deze deel gaan uitmaken van het Nederlandse staatsbestel geldt niet meer artikel 40, maar zal een met artikel 40 van het Statuut overeenkomende bepaling worden opgenomen in de wetgeving waarmee deze eilandgebieden worden omgevormd tot openbare lichamen. Daar zullen dan de Nederlandse adoptiebeschikkingen volledige rechtskracht hebben, dus de Europees-Nederlandse adoptiebeschikkingen. Een gehuwd Nederlands paar van gelijk geslacht dat zich vestigt op Sint Eustatius zou zich dus in het GBA aldaar als gehuwd kunnen inschrijven. Wat de wetgeving betreft is de situatie van andere BW's naar onze bedoeling en verwachting een overgangssituatie. Je kunt niet op het moment dat de nieuwe openbare lichamen tot stand komen van de ene op de andere dag de hele Nederlandse wetgeving daar implementeren. Het is denkbaar dat voor bepaalde onderwerpen verschillen zullen zijn. Wij hebben daarbij gezegd: voorlopig blijft de Nederlands-Antilliaanse wetgeving van kracht, wat ook geldt voor het Antilliaans BW. Het is niet uitgesloten dat keuzes worden gemaakt voor bepaalde aspecten van rechtseenheid in de Caribische delen van het Koninkrijk, maar onze voorkeur gaat ernaar uit om het personen- en familierecht, eigenlijk het hele burgerlijk recht, voor Nederland inclusief de Caribische delen daarvan, dus Bonaire, Saba en Sint Eustatius, op de voet van ons BW te regelen.

Mevrouw Haubrich vroeg hoe het staat met onze inspanning voor elkaar te krijgen dat paren van gelijk geslacht een buitenlands kind kunnen adopteren, bijvoorbeeld uit Zuid-Afrika of Brazilië. Mevrouw Strik heeft een vraag gesteld die daarbij aansluit, of er nog doorbraken zijn te verwachten in relatie tot bepaalde landen en welke inspanningen wij daartoe hebben gedaan. Wij dragen onze beleidslijnen en de bereidheid om voor het geval dat er behoefte is aan adoptiefouders daarin te voorzien, internationaal uit. Wij hebben op dit

moment geen concrete signalen uit landen van herkomst die wijzen op een mogelijke doorbraak, niet in het algemeen, ook niet ten aanzien van de adoptiemogelijkheden voor paren van gelijk geslacht. Wij hebben op dit moment geen concrete signalen uit landen van herkomst die wijzen op een mogelijke doorbraak, niet in het algemeen maar ook niet ten aanzien van de adoptiemogelijkheden van paren van gelijk geslacht. Wij hebben evenwel veel contact met de Zweedse centrale autoriteit, die met een soortgelijke vraag zit. Dus wij houden de vinger aan de pols. Als er interessante ontwikkelingen zijn, dan zullen wij daar gevolgen aan verbinden.

Mevrouw Quik noemde de gebrekkige positie van pleegouders een rem op het aanbod van pleegouders en vroeg of wij dat nog eens gaan bekijken. Ja, dat heeft onze aandacht, zeker ook die van mijn collega voor Jeugd en Gezin. Hij bereidt een wetsvoorstel voor over de rechtspositie van pleegouders. Collega Rouvoet verwacht dat begin volgend jaar gereed te hebben. Ik meen dat ik het best naar hem verwijs voor de discussie over dit onderwerp.

Gaat Vereniging Wereldkinderen zich nu richten op internationale pleegzorg? Ik denk dat er sprake is van een misverstand. Uit contact met de directeur van de Vereniging Wereldkinderen, mevrouw Hut, blijkt dat deze organisatie zich niet gaat richten op internationale pleegzorg. Misschien is dit misverstand ontstaan doordat mevrouw Hut in een column in het blad Wereldkinderen van september 2008, op bladzijde 13 heeft geschreven dat men bij pleegzorg en interlandelijke adoptie van elkaar kan leren, maar dat is iets anders.

Wat gaan wij doen met het tweede advies van de commissie-Kalsbeek over interlandelijke adoptie? Deze Kamer kan binnenkort een beleidsreactie van mij verwachten, waarin op de aanbevelingen van het rapport wordt ingegaan. Ik stel voor om die reactie nader te bespreken als die behoefte bestaat. Dat lijkt mij praktischer dan te proberen daarop vooruit te lopen.

Tot slot wil ik nog even stilstaan bij de vragen van de heer Franken over de geclausuleerde erkenning en dergelijke. In zijn betoog sloeg hij op een interessante manier een brug tussen verleden en toekomst. Hij verwees naar eerdere benaderingen van dit onderwerp, maar keek ook vooruit naar wat je kunt doen in het voetspoor van het advies van de commissie-Kalsbeek, hetgeen op erkenning lijkt. Ik zie deze denklijn niet als een afwijking van de lijn van de Raad van State. De raad twijfelde juist of een verdere aanpassing van de adoptieregels wel de goede weg is, dan wel of er wellicht aan alternatieven gedacht moest worden. In de adviesaanvragen bij de commissie-Kalsbeek en het advies daarover dat wij nu in een wetsvoorstel gaan uitwerken, zie ik juist een bewijs dat wij alsnog rekening houden met dit gezichtspunt, wat wij aanvankelijk niet hadden gedaan. Overigens is dat gezichtspunt ook in het advies van de Raad van State te vinden. Ik heb de punten die de heer Franken relevant vond uiteraard goed in de oren geknoopt, namelijk om iets wat op erkenning lijkt of wat erkenning is een plaats te

geven in het wetsvoorstel. Uit mijn brief van augustus blijkt ook dat dit de richting is waarin wij willen werken. Zo wordt het uitgewerkt in het wetsvoorstel dat ik voor begin volgend jaar in het vooruitzicht heb gesteld. Het is zeer nuttig om de opvattingen van de heer Franken over dit onderwerp alvast te kennen, dus dank daarvoor.

De **voorzitter**: Ik dank de minister. Dan zijn wij toegekomen aan de tweede termijn van de Kamer.
**

*N

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. De minister heeft uitvoerig uitgelegd waarom dit wetsvoorstel, na de komst van adviezen van de commissie-Kalsbeek, zo lang op zich heeft laten wachten. Daar ga ik verder niet over zeuren. Mijn fractie is tevreden over het feit dat het nieuwe wetsvoorstel in de eerste helft van 2009 aan deze Kamer zal worden voorgelegd. Wij kunnen vanavond nog heel lang discussiëren over de grenzen van het familierecht en de consequenties van dit wetsvoorstel voor nieuwe wetsvoorstellen en wij kunnen ook vooruitlopen op nieuwe wetsvoorstellen. Maar op dit moment is voor mijn fractie relevant dat paren van gelijk geslacht, die al een huwelijk kunnen sluiten, nu ook kinderen kunnen adopteren, zij het via een omslachtige route van eenouderadoptieprocedures. Het is goed dat met dit wetsvoorstel de procedure wordt versoepeld en dat de adoptiemogelijkheden van homoseksuele paren gelijk wordt getrokken met die van heteroseksuele paren, ook voor de adoptie van buitenlandse kinderen. Wat mijn fractie betreft aanvaarden wij vanavond dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Engels** (D66): Ik dank de minister voor zijn beantwoording. De discussie ging natuurlijk vooral over de komende wetgeving. Overigens meen ik dat het heel goed is dat wij alvast wat posities markeren en daar wat gedachten over uitwisselen, nu de ontwikkelingen op dit punt verdergaan. Ik begrijp nu dat de minister bij het nadere advies over de positie van de biologische vader met family life vooral heeft ingezet op "EVRM-proof". Met dat antwoord kan ik natuurlijk alleen maar genoegen nemen want wie wil niet dat het voorstel EVRM-proof is? De D66-fractie wil dat ook altijd dus op dat punt zijn wij het voorlopig eens.

Dan kom ik op het punt van de anonieme donor en een andere vorm van donorschap. De minister heeft gezegd dat er op dit moment toch wat onduidelijkheid is over het afstammingsrecht en de afstammingsrelatie en dat het van belang is om aan alle belangen recht te doen. Dat onderschrijven wij ook. Over het antwoord op de vraag of dat nog meer verduidelijking behoeft, kun je van mening verschillen. Mij lijkt dat wij op dat punt het best kunnen afwachten hoe de nadere regelgeving wordt. Eigenlijk geeft de minister op al dit soort vragen over de positie van de biologische

vader het antwoord: laat mij eerst even afwachten hoe het advies eruit ziet. Wij kunnen daar nog heel lang over zeuren, zoals mevrouw Duthler zei, maar daar heb ook ik absoluut geen behoefte aan. Vandaag willen wij ons namelijk focussen op het voorstel op stuk nr. 30551. Het debat zal dus wordt voortgezet. Mijn fractie kijkt daarnaar uit en verheugt zich zoals velen erover dat wij vandaag met dit wetsvoorstel deze stap kunnen zetten.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor de beantwoording. Volgens mij zijn inderdaad alle vragen beantwoord.

De minister refereerde aan mijn onvrede over het feit dat het zo lang had geduurd voordat een reactie werd gegeven. Dat had niet zozeer betrekking op het traject dat nog wordt gevolgd, maar meer op het feit dat de minister er tien maanden over heeft gedaan om een reactie te formuleren op het advies van de commissie. Niettemin zijn wij blij met de reactie. Mevrouw Duthler had begrepen dat een en ander al in het voorjaar van 2009 naar de Eerste Kamer wordt gestuurd, maar wellicht werd de Tweede Kamer bedoeld. Misschien kan de minister daarover duidelijkheid geven. Ik ben er in ieder geval heel erg blij mee dat de minister heeft gezegd dat het onderzoek naar de vraag of het voorstel EVRM-proof is, maar kort zal zijn. De minister heeft ook duidelijk gemaakt dat niet vooraf wordt bepaald dat er een onderscheid zal zijn tussen een anonieme en een bekende donor. Als het EVRM-proof is, is het wellicht ook mogelijk dat geen onderscheid nodig is. Ook daar ben ik blij mee. Wij wachten het onderzoek dan ook met spanning af.

Dan kom ik op de interlandelijke adoptie van nu, de wijziging van de Wobka. Wij zijn er blij mee dat in ieder geval een eerste stap wordt gezet naar een verbetering van de rechtspositie van homoparen, zodat er meer gelijkstelling komt. Mevrouw Quik-Schuijt refereerde een paar keer aan het vergroten van mogelijkheden voor mensenhandel of symboolwetgeving; er is immers al zo weinig aanbod van kinderen of vraag naar adoptieouders. Ik wil heel graag dat de minister dit uit elkaar trekt. Het enige wat nu gebeurt, is dat gelijkstelling plaatsvindt van de mogelijkheid tot adoptie door hetero- en homoparen. Dat staat volkomen los van de vraag hoe je met interlandelijke adoptie als zodanig omgaat. De risico's waarop mevrouw Quik wijst, gelden net zo goed voor heterostellen. Als dat steeds door elkaar wordt gehaald, krijgt het debat een onaangename smaak.

Ik kan mij herinneren dat er sprake was van onderhandelingen over een bilaterale overeenkomst met Zuid-Afrika. Misschien kan de minister zeggen of daarvan nog sprake is dan wel of daarin voortgang is. Verder vind ik het plezierig als de minister het idee van de gelijkstelling blijft uitdragen, zodat straks misschien meer landen ertoe overgaan om adoptie ook open te stellen voor homoparen.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. Wat mij stoort in de hele discussie over deze wetgeving, is dat alles bekeken wordt vanuit het standpunt van ouders. Artikel 8 EVRM lijkt een artikel geworden dat alleen voor ouders geldt. Het geldt echter ook voor kinderen. Het heeft zo'n 40 jaar geduurd voordat artikel 8 EVRM zijn weg gevonden had in de Nederlandse rechtspraak. Ik wens dat artikel 3 IVRK ook en iets sneller zijn weg vindt in de Nederlandse rechtspraak.

De vraag wat in het belang is van kinderen, komt eigenlijk nauwelijks op tafel. Verzorgingstermijnen worden verkort. Ik gun ieder stel, of het nu twee mannen, twee vrouwen of een man en een vrouw betreft, kinderen, maar het criterium moet zijn of dat in het belang is van de kinderen.

Ik heb mij niet zozeer verzet tegen de afschaffing van de verzorgingstermijn voor homoseksuele stellen, maar tegen de hardheidsclausule waardoor de leeftijdsgrens wordt opgerekt en waardoor naar buiten toe wordt gezegd dat de mogelijkheden voor adoptie worden opgerekt. Dat is een verkeerd signaal in een tijd waarin wij eigenlijk vinden dat interlandelijke adoptie niet meer wenselijk is.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): U zegt dat het niet in het belang van het kind is om de verzorgingstermijn te verkorten van drie naar één jaar. Feitelijk is dat natuurlijk al het geval voor adoptie door heteroseksuele paren. Vindt u dat deze verzorgingstermijn al in de bestaande wetgeving te kort is geworden en dat dit niet in het belang van het kind is? Wilt u dit ook afzetten tegen het belang van het kind om een duidelijke rechtspositie te hebben?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): De adviescommissie van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak heeft geadviseerd tegen de verkorting van de verzorgingstermijn, ook in een eerder stadium. Ik wil daar nu niet meer over praten, omdat dat een gelopen race is. Ik betreur echter dat steeds weer bij dit soort wetgeving op het terrein van het familierecht de positie van het kind nauwelijks een overweging is.

De gelijkstelling, het automatische gezag; dat vind ik allemaal prima. Ik blijf problemen hebben met het feit dat een kind officieel twee moeders heeft volgens het afstammingsrecht. Dat is buitengewoon verwarrend. Ik heb nu ook de wijsheid niet in pacht, maar het is jammer dat de minister zonder meer het idee van een staatscommissie afwijst, omdat het tijd wordt dat een aantal wijze mensen zich buigt over al deze problemen. Ik weet op dit moment ook niet hoe het allemaal moet worden opgelost, maar voor mij staat het als een paal boven water dat het een rommeltje aan het worden is.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Bent u wel met mij van mening dat twee moeders goede opvoeders kunnen zijn?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Absoluut. Ik heb daar geen enkel probleem mee, maar een kind kan niet van twee vrouwen afstammen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Bent u dan ook niet met mij van mening dat, als een kind wordt opgevoed door die twee goede opvoeders, het in het belang van het kind is dat het een goede rechtspositie heeft ten opzichte van die twee opvoeders?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik zou een voorstander zijn van een vorm van zwakke adoptie of iets dergelijks. Erkenning trekt echter zo'n streep door ons hele afstammingsrecht, dat ik daar moeite mee heb. Erkenning is het vastleggen van een biologisch gegeven. Het is onvermijdelijk dat dit soms een fictie is, want je weet niet altijd van wie een kind daadwerkelijk afstamt, maar dat het altijd afstamt van een man en een vrouw, was tot nu toe een gegeven.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Erkenning is niet altijd een fictie omdat wij het niet weten. Soms is heel duidelijk dat de vader die het kind erkent, niet de vader is.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): In dat geval kan het ook altijd ongedaan gemaakt worden. Ontkenning van het vaderschap en erkenning door een ander is mogelijk.

Dit is een tijdelijke maatregel. Mijn fractie zal zich zeker niet tegen deze wetgeving verzetten. Ik hoop dat er goed nagedacht wordt over hoe het in het vervolg allemaal moet, want dat het een rommeltje wordt, staat voor ons als een paal boven water.

*N

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn uitvoerige beantwoording. Hij heeft veel vragen bevredigend beantwoord. Ik heb nog een aantal punten waarover bij mij onduidelijkheid bestaat.

Klopt het dat in de eerste helft van 2009 het vervolgvoorstel op dit wetsvoorstel, gebaseerd op de commissie-Kalsbeek en onderzoek naar de EVRM-proofheid, bij de Tweede Kamer wordt ingediend? Dat zou mij zeer verheugen en vooral mijn angst wegnemen dat het nog jaren op zich zou kunnen laten wachten.

Ik stel een vraag over de "bilateraaltjes", zoals mevrouw Strik dat noemde. Ik meen dat de minister in maart 2007 in de Tweede Kamer heeft gezegd dat bijvoorbeeld Zuid-Afrika op het punt stond om ruimere normeringen aan te brengen. Als ik het goed begrijp, dan wacht hij af wat de Zweedse autoriteit daarin doet. Waarom neemt de Nederlandse regering in het kader van mogelijke bilateraaltjes niet zelf het initiatief om aan Zuid-

Afrika en mogelijk ook Brazilië te vragen naar mogelijkheden tot verruiming van deze regeling?

Ik heb de minister gevraagd naar het verschil in rechtspositie tussen een adopterend heteroseksueel paar in de periode van het verzorgingsjaar, waarbij zij een gelijksoortige positie hebben ten opzichte van het kind, en de eenouderadoptant en de meeverzorgende partner. Zou dit in het kader van erfrecht of bij een scheiding tot verschillende oplossingen leiden? Ik heb het antwoord van de minister op deze vraag gemist.

Ik wil ten slotte iets zeggen over de opmerkingen van mevrouw Quik. Zij zegt dat het belang van het kind zich verzet tegen verkorting van de verzorgingstermijn en dat de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak zich daar ook al tegen heeft uitgesproken. Zij wil het daar niet over hebben, maar zij doet dat wel en zij doet dat in het kader van dit wetsvoorstel. Ik maak daar bezwaar tegen, want zo legt zij ongewild een koppeling tussen het feit dat het hierbij gaat om adoptie door paren van gelijk geslacht en het feit dat die verzorgingstermijn verkort zou worden en dat dit in dat geval niet in het belang van het kind zou zijn. Het is lastig dat zij dat opwerpt, hoewel zij het er niet over wilde hebben.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): De verzorgingstermijn van de tweede partner is helemaal verdwenen. Je zegt dus tegen een land: deze meneer adopteert dit kind. Toen er nog een verzorgingstermijn was, mocht een land erop vertrouwen dat de rechter keek hoe het boterde tussen dat kind en de partner van de adoptant en na een jaar de tweede adoptie uitspreken. Dat is nu helemaal weggefallen. Dat is een soort "fake" toestand.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Misschien kan mevrouw Quik begrijpen dat als een heteroseksueel paar adopteert vanuit het buitenland, dat paar ook in één jaar moet bewijzen dat het dat aankan.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Dat paar heeft toch ook nog een samenlevingstermijn? Dat paar moet drie jaar getrouwd zijn.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Waarom zou dat bij een gehuwd paar van gelijke kunne op zichzelf een probleem zijn? Die zijn toch samen al gehuwd?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Daar is helemaal geen termijn meer aan gesteld.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Wat dat betreft zijn zij nu volstrekt gelijkgeschakeld met een heteroseksueel adopterend paar.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Het verschil zit tussen een tweeouderadoptie en een eenouderadoptie. Dat heeft niets te maken met heteroseksueel of homoseksueel. Het gaat om een eenouderadoptie en om het feit dat de tweede ouder zonder

verzorgingstermijn kan adopteren. Dit is echter een onvruchtbare discussie, denk ik.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Ik heb ook die indruk. Wij moeten daar maar mee ophouden.

Ik denk dat het een gewenste zaak is om paren van gelijk geslacht gelijk te schakelen met heteroseksuele paren die bezig zijn met adoptie vanuit het buitenland. Daar zou geen verschil tussen moeten bestaan.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Maar heteroseksuele paren hebben dus altijd een verzorgingstermijn...

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Van een jaar.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): ...als zij althans bezig zijn met een tweepersoonsadoptie.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Ja, van een jaar.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ja, maar bij de eenpersoonsadoptie is er voor de tweede partner geen verzorgingstermijn meer.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Nee, maar zij hebben wel samen gedurende een jaar het kind verzorgd. Wat is daar dan feitelijk anders aan?

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Dat speelt geen rol.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de uitgebreide beantwoording en de plezierige manier waarop het debat is gevoerd. Ook kritische noten zijn plezierig gekraakt, als ik het zo mag zeggen.

Op de kwestie van de beperking van de anonimiteit door de donor en de Valkenhorstjurisprudentie is een heel duidelijke reactie gekomen, waar wij graag mee verder gaan.

Mijn fractie zit echter wel met een probleem. In het wetsvoorstel wordt het instituut "adoptie" gebruikt om gelijke behandeling van verschillende categorieën ouders te bewerkstelligen, terwijl adoptie een kindbeschermingsmaatregel is, waarbij het kennelijk belang van het kind bepalend is. Daarom is het idee van de regering om nu dit wetsvoorstel af te handelen en binnen korte termijn, naar aanleiding van het rapport-Kalsbeek, een wetsvoorstel te presenteren waar wel een goed instrument -- als ik dat zo mag zeggen -- wordt gehanteerd. Wij vragen ons af waarom dat goede instrument niet meteen wordt ingediend en waarom wij eerst iets aannemen wat maar heel korte tijd zal gelden.

Een heel belangrijke rol in deze behandeling speelt de brief van de minister van 12 augustus, waarin naar aanleiding van het rapport-Kalsbeek een ander middel dan adoptie wordt voorgesteld. In de brief wordt erkenning in het vooruitzicht gesteld. Ik denk nu even aan het interruptiedebatje dat

mevrouw Quik met de minister had over de afstamming. Mevrouw Quik heeft eigenlijk gezegd wat ook wij naar voren hebben gebracht. Wij zien afstamming als een sequeel van biologisch ouderschap.

Nu is naar voren gekomen dat de gedachtevorming al verder is en zich verder heeft ontwikkeld. Ons standpunt is misschien een beetje ouderwets, heb ik zelfs opgevangen. De Raad van State heeft het echter ook genoemd, en ik wil toch niet zo een-twee-drie vaststellen dat de Raad van State een ouderwets instituut is, of een instituut met ouderwetse ideeën. Door de Raad van State is toch heel duidelijk gezegd dat de afstamming berust op biologisch ouderschap.

Een tweede punt dat de Raad van State noemt, is dat erkenning van niet-biologische ouders in het buitenland in strijd met de openbare orde zou worden geacht en daarom negatief zou zijn voor adoptie. De minister zegt dat dit meevalt. Maar als slechts 14 van de 25 vragen beantwoord worden, dan is dat een krappe meerderheid. De kwaliteit van de antwoorden ken ik echter niet.

En dan het derde punt dat de Raad van State noemt, of eigenlijk normatief stelt: bij geboorte binnen een paar van hetzelfde geslacht is steeds een derde betrokken, die ook een rol hoort te krijgen.

Op grond van het voorgaande stel ik vast dat het door mevrouw Quik en mij naar voren gebrachte idee toch nog niet zo ouderwets is. Mevrouw Quik zegt vanuit haar bloedwarme dagelijkse praktijk dat het een rommeltje wordt wanneer je dat onderscheid niet kunt maken. Ik heb ook gezegd dat dit een duidelijk punt is. De Raad van State heeft dat eveneens naar voren gebracht. Er is een rol van een derde, te weten de biologische ouder, en die is altijd aanwezig.

De minister heeft in het nader rapport gezegd dat hij het met dit laatste eens is. Nu heb ik van de minister gehoord -- dat vond ik erg plezierig -- dat hij dit gegeven zal meenemen als hij tot een verdere uitwerking van het instituut "erkenning" zal komen. Dan zitten wij echter nog met het wetsontwerp dat nu op tafel ligt. Gelijke behandeling wordt gerealiseerd door een adoptiemaatregel, terwijl dat al kan met gezag. Daarmee is een stabiele opvoedingsrelatie te realiseren.

Vervolgens kwamen wij in het debat bij het punt wat het juridisch ouderschap meer kan bieden dan hetgeen gezag kan bieden. De commissie-Kalsbeek zegt: identiteit, het gevoel bij elkaar te horen, recht doen aan een diepe emotie. De minister heeft ook een aantal juridische punten genoemd, zoals erfrecht, naamrecht en nationaliteit, maar eigenlijk zijn dat -- ik neem aan dat dit niet kan worden ontkend -- mineure punten die men allemaal kan regelen en die helemaal niet zozeer van de nationaliteit afhangen. Daar zijn testamenten voor, en namen kun je ook heel gemakkelijk wijzigen. En wat de nationaliteit betreft: ik denk dat ook dit duidelijk meevalt.

Dan een slotvraag, die misschien meer een vraag in het algemeen is. De minister heeft in de brief van 12 augustus gezegd dat de rechtsfiguur

"erkenning" aldus kan worden toegepast in gevallen waarbij wordt geabstraheerd van het biologische ouderschap. Maar als je gaat abstraheren, dan kom je in ijlle luchten terecht. Waar is er dan nog een grens? Sommige woordvoerders hebben gezegd dat dit nog maar een stap in die ontwikkeling is. Alles ontwikkelt, zo hebben wij van de bouwers van onze beschaving geleerd. "Panta rhei" zeiden zij. Maar dit is toch een specifieke ontwikkeling die men kennelijk op het oog heeft. Daarom zeg ik: laten wij een goed onderscheid maken als wij het hebben over biologisch of genetisch ouderschap, juridisch ouderschap en sociaal ouderschap. Als men daar juridische categorieën van maakt, dan moet men die ook goed kunnen hanteren. Naar mijn mening is het wetsvoorstel zoals het er nu ligt, door het gezagsrecht niet nodig.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het bevreemdt mij enigszins dat de heer Franken eigenlijk zegt dat gezamenlijk gezag prachtig genoeg is en dat juridisch ouderschap niet zo veel meer biedt. Ik neem aan dat hij het in de situatie waarin kinderen binnen een huwelijk opgroeien juist wel belangrijk vindt dat het juridisch ouderschap een meerwaarde heeft.

De heer Franken refereert veel aan de bijdrage van mevrouw Quik, die zich afvraagt of je de adoptie voor dit doel zou moeten gebruiken. De SP-fractie maakt uiteindelijk een bepaalde afweging en zal toch voor het wetsvoorstel stemmen, zo heb ik begrepen. Hoe valt dan uiteindelijk de afweging voor de CDA-fractie?

De heer **Franken** (CDA): Wij zullen daar in de fractie nog verder over spreken. Ik zal daarom straks om stemming vragen.

*N

Minister **Hirsch Ballin**: Mevrouw de voorzitter. Ik wil graag dank zeggen voor de positieve benadering die van de meeste sprekers is gekomen. Ik dank ook de heer Franken voor zijn bereidheid om verder na te denken over de merites van het wetsvoorstel. Ik zal proberen zijn vragen in tweede termijn zo te beantwoorden, dat zijn inbreng daarbij behulpzaam is.

Mevrouw Duthler heeft terecht erop gewezen dat met dit wetsvoorstel wordt beoogd, een ongelijkheid weg te nemen die wordt ervaren bij de behandeling van hetero- en homoseksuele huwelijksrelaties met betrekking tot kinderen, door naast en na de eenouderadoptie deze adoptie mogelijk te maken.

Ik dank ook de heer Engels dat hij met mij het belang onderkent dat wij gedurende een korte periode -- het onderzoek zal in december zijn afgesloten -- nog naar de EVRM-aspecten kijken. Wij zijn blij dat mevrouw Forder haar deskundigheid daarvoor beschikbaar stelt. Wij verwachten dat wij een en ander goed kunnen meewegen in het wetsvoorstel, waarvan de indiening te voorzien is in de eerste helft van het volgende jaar. Dan wordt het aanhangig gemaakt bij de Raad van State. Na de ontvangst van het advies zullen wij dit zo snel

mogelijk verwerken, zodat dit aan de Raad van State kan worden voorgelegd. Hopelijk wordt dit spoedig gevolgd door de indiening bij de Tweede Kamer.

Mevrouw Strik heeft ook de vraag opgeworpen of er in relatie tot bepaalde landen nog meer te doen is. Op dit moment heb ik zicht op wat er zich aftekent ten aanzien van Brazilië. Er is geen bilaterale afspraak aan de orde, maar er is steeds meer nationale adoptie. Gelet op de economische ontwikkeling in dat land ligt dit ook in de rede. De Centrale Autoriteit is bezig om het aantal adoptieorganisaties te beperken. Dit komt ten goede aan de kwaliteit van werken, naar men daar hoopt. Er werkt nu geen Nederlandse vergunninghouder in Brazilië. Een verklaring daarvoor is daarin gelegen dat alleen kinderen van zes jaar en ouder voor de adoptie in aanmerking komen ingevolge de Braziliaanse wetgeving. Daar begint adoptie bij de leeftijd waarop wij ophouden. Er is dus wel naar de situatie in Brazilië gekeken, maar die opent verder geen perspectieven.

Een bilaterale afspraak met Zuid-Afrika is niet aan de orde, door een aantal omstandigheden met betrekking tot homoseksuele aspirant-adoptiefouders. Pas recentelijk is Zuid-Afrika toegetreden tot het Haags Adoptieverdrag. Dit land heeft het proces nog niet op de rails en daarom wil het niet dat er nieuwe vergunninghouders komen of dat Wereldkinderen, dat er werkt, nieuwe contacten aanboort. Ook in Zuid-Afrika wordt er bovendien steeds meer nationaal geadopteerd. Belangrijk is ook dat wij niet de verwachting hoeven te hebben dat adoptie door homoparen aan de orde zal zijn.

Mevrouw Quik heeft terecht gesteld dat bij adoptie het belang van het kind centraal staat. Ik heb dat ook steeds benadrukt bij de behandeling van de wetgeving en bij de advisering door de commissie-Kalsbeek, die dat ook zo ziet. Dit is er niet mee in strijd dat wij, wanneer zich een situatie voordoet van ongelijkheid bij de bereidheid van gehuwde paren om als adoptiefouders op te treden, wetgeving tot stand brengen die ongelijkheid weg moet nemen.

Mevrouw Haubrich heeft gesproken over de planning van de wetgeving en gevraagd naar de praktische betekenis van het wetsvoorstel in verhouding tot de seriële eenouderadoptie. Bij het verzorgen door twee personen met het oog op de gezamenlijke adoptie is er ook sprake van een gezamenlijke beginseltoestemming en van een verzorgingstermijn die op hetzelfde moment begint. Rond het overlijden van de verzorger is niets wettelijk geregeld, maar er is een uitspraak bekend waarin de adoptie is uitgesproken jegens beide verzorgers. Bij verzorging door twee personen met het oog op eenouderadoptie is de beginseltoestemming verleend aan één ouder. Soms volgt op de eenouderadoptie nog een tweede adoptie. Dat is de situatie waarmee mevrouw Haubrich de vergelijking wilde maken. Het wetsvoorstel regelt dat voor de daarvoor benodigde verzorgingstermijn de termijn van de eerste adoptie meetelt. Soms is er geen tweede adoptie. Ook is het overlijden niet wettelijk geregeld. Ik ben

inderdaad al in eerste termijn op dat punt ingegaan.

De beginseltoestemming is persoonlijk en kan niet worden overgenomen. Of de overgebleven verzorger bij de adoptie ook adoptie door de overleden verzorger kan doen uitspreken is aan de rechter. In elk geval moeten de beide eenouderadopties elk voor zich aan de regels voldoen. Dat zijn een paar praktische aspecten rond het verschil tussen de seriële eenouderadoptie en de gezamenlijke adoptie. Dit onderstreept het belang van deze wettelijke mogelijkheid en het neemt een ongelijkheid weg. Dat is ook het oogmerk van dit wetsvoorstel.

De heer Franken heeft de vraag gesteld hoe wij het belang wegen van deze wetgeving, nu er een nader wetsvoorstel zal volgen. Welnu, op dit wetsvoorstel is al lang gewacht. Het zou als belastend voor de betrokkene worden ervaren wanneer langer zou moeten worden gewacht op de totstandkoming van het wetsvoorstel dat wij nu in voorbereiding hebben. Het gaat immers om concrete mensen. Het is niet uitgesloten dat wij uiteindelijk tot de conclusie komen dat er, juist uit een oogpunt van gelijke behandeling, reden is om deze regeling al dan niet in enigszins aangepaste vorm te handhaven, ook bij de totstandkoming van de nieuwe wetgeving die nu in voorbereiding is. Die twee factoren samen maken het naar mijn overtuiging belangrijk om dit wetsvoorstel af te handelen. Wij hebben dit zorgvuldig gewogen. Het zou dus goed zijn om dit te doen. Het richtinggevende argument van de gelijke behandeling en het aanvaarden van de consequenties van de wijzigingen van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek zoals die tot stand zijn gekomen, is ook daarin gelegen dat er inderdaad een toegevoegde waarde is, naast de bestaande gezagsmogelijkheden. Ik schat die niet gering. Zij zijn van betekenis voor degenen die daarvan gebruik maken. Dit wetsvoorstel heeft betekenis, om een aantal redenen: juridisch, maar ook qua ervaring en beleving van de betrokkenen. Het neemt het verschil, dat als ongelijkheid wordt ervaren, weg. Daarom denk ik dat het wellicht een belangrijke tussenstap is om deze wetgeving tot stand te brengen.

Ik hoop hiermee de vragen voldoende te hebben beantwoord en de nodige argumenten te hebben geleverd voor de nadere weging van het wetsvoorstel.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter: De CDA-fractie wenst stemming over het wetsvoorstel. Volgende week is het reces. De week daarna, op de eerstkomende vergaderdag van de Kamer, komt het wetsvoorstel in stemming.

De agenda voorziet in een schorsing van een kwartier. De woordvoerders bij de behandeling van het wetsvoorstel dat wij nu verder gaan behandelen, hebben aan deze schorsing geen behoefte. Het zou kunnen zijn dat de minister daaraan wel behoefte heeft. Ik zie echter dat dit niet het geval is, zodat wij nu meteen kunnen doorgaan met het volgende onderwerp.

**

*B

!Geregistreerd partnerschap!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van enige bepalingen van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het geregistreerd partnerschap, de geslachtsnaam en het verkrijgen van gezamenlijk gezag (29353).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Het wetsvoorstel dat nu aan de orde is, is bij de Tweede Kamer ingediend op 2 december 2003. Er heeft een langdurige parlementaire behandeling plaatsgevonden. Het wetsvoorstel wordt in de praktijk al in hoge mate toegepast. Het is inmiddels vaste jurisprudentie geworden dat eenzijdige verzoeken tot gezamenlijk gezag door de rechter ontvankelijk worden verklaard. Toch is het goed dat ook nu, bijna vijf jaar na de indiening van het wetsvoorstel, voor dit punt een wettelijke regeling wordt getroffen.

Een onderwerp dat nogal een rol heeft gespeeld in de betogen die vanmiddag door de leden van de Kamer zijn gehouden, is het amendement dat heeft geleid tot een gewijzigde tekst van artikel 253c van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, het zogenoemde klemcriterium. Ik wil graag proberen dit te verduidelijken omdat dit amendement, anders dan de indruk die hier en daar is ontstaan, bepaald niet tot een situatie leidt waarin de rechter klem komt te zitten. Daarvoor is het goed om nog even precies te kijken naar de tekst van deze bepaling in het amendement. Ik wil graag waar nodig aan verduidelijking hierover bijdragen. Dan zal ook helder zijn dat de rechter zich over de hele linie kan laten leiden door het criterium in artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, waarbij het belang van het kind voorop is gesteld. Zo moet het ook zijn. Dat was, naar mij bekend is, ook de bedoeling van de oorspronkelijke indienster van het amendement en van degene die zich over dat amendement heeft ontfemd nadat de oorspronkelijke indienster staatssecretaris van Justitie was geworden.

Het klemcriterium is een op het kind gericht criterium. De bedoeling is dat het verzoek door de rechter kan worden afgewezen indien er een onaanvaardbaar risico bestaat dat het kind klem of verloren zal raken tussen de ouders en niet te verwachten is dat hierin binnen afzienbare tijd voldoende verbetering zal komen. Dit is een op het kind gerichte formulering. Dit beantwoordt dus aan de maatstaf in artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, maar het is niet exclusief, integendeel. In artikel 253c, lid 1, zoals het na amendement is komen te luiden, staat het naast een zuivere nevenschikking, de grond b, indien afwijzing anderszins in het belang van het kind

noodzakelijk is. Uit het gebruik van het woord "anderszins" blijkt nog eens ten overvloede dat het belang van het kind ook voor a van betekenis is.

Het betekent dat de rechter bij de toepassing van artikel 253c, lid 2, zowel a als b kan hanteren. Er is geen verplichting voor de rechter om b alleen te hanteren indien a uitgesloten is en omgekeerd evenmin. Bij de nevenschikking, met een "of"-formulering, in een wettelijke bepaling zijn a en b equivalent. Dat betekent dat in beide gevallen het belang van het kind maatgevend is en dat de rechter het verzoek, geheel binnen de kaders van de wet, ook kan afwijzen indien dit in het belang van het kind noodzakelijk is, ook buiten de onder a bedoelde situatie. Ik hoop hiermee de vraag duidelijk te hebben beantwoord in woorden die geen misverstand laten bestaan. Daarmee kan ik ook de vraag van de heer Franken of het belang van het kind voorop staat, met "ja" beantwoorden.

Een tweede vraag in verband met dit wetsvoorstel is onder andere opgeworpen door mevrouw Broekers-Knol en betreft de bevoegdheid. De zaken van artikel 253c, lid 1, Burgerlijk Wetboek zijn sinds de wetwijziging van 1 mei 2007 rechtbankzaken. Het onderhavige wetsvoorstel maakt er weer een kantonzaak van, een zaak van de sector kanton van de rechtbanken. Volgens de tekst van artikel 253c, lid 1, zal de kantonrechter van die verzoeken kennis nemen. Dat beantwoordt niet aan de manier waarop wij het wilden opzetten, dat is duidelijk. Vandaar dat ik in het wetsvoorstel 31227 via een nota van wijziging een correctie op dit punt heb aangebracht. Het wetsvoorstel zal, naar ik hoop en verwacht, zeer spoedig in de Tweede Kamer in openbare behandeling komen. Het staat morgen op de agenda voor de procedurevergadering van de vaste commissie voor Justitie.

Dat neemt niet weg dat tussen het tijdstip van inwerkingtreding van dat wetsvoorstel en van dit wetsvoorstel de kantonrechter de bevoegde rechter zal zijn. Daarvoor kan een praktische voorziening worden getroffen doordat bij de aanwijzing van de behandelend kantonrechter gebruik kan worden gemaakt van de deskundigheid die aanwezig is bij alle leden van de sector kanton, ook de plaatsvervangers, onder wie in elk van de rechtbanken voldoende mensen vertrouwd zijn met het persoons- en familierecht.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De minister heeft gezegd dat de kantonrechter de bevoegde rechter zal zijn in de tijd tot het aannemen van het wetsvoorstel dat nu bij de Tweede Kamer ligt en waarin artikel 253c, lid 1, zal worden gewijzigd.

Minister **Hirsch Ballin**: Ja.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Dat laat het feit onverlet dat er een andere wet is, namelijk de wet die in werking is getreden op 1 mei 2007, die zegt dat voor dit soort zaken de rechtbank bevoegd is. Welke wet is nu van toepassing? Er wordt gesproken over een wet die in strijd is met een andere wet.

Minister **Hirsch Ballin**: Nee, het is een wet die op dit punt wijziging brengt. Daarover is geen twijfel mogelijk, want de kantonrechter wordt in artikel 253c, lid 1, genoemd. Het uitgangspunt van de eerdere wetwijziging was om dit soort zaken bij de rechtbank niet in de sector kanton onder te brengen, dat is waar, maar daarvan wordt nu afgeweken. De juridische inhoud van wat er geldt vanaf de inwerkingtreding van deze wet is duidelijk. Dit zal weer worden gewijzigd zodra het wetsvoorstel 31227 wet is geworden en in werking treedt. Onduidelijkheid is er echter niet. De wet bevat over dit punt een uitdrukkelijke bepaling.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik denk wel dat het gevolg is dat er geen verplichte vertegenwoordiging is zolang de wet niet is aangepast.

Minister **Hirsch Ballin**: Ja, uiteraard gelden de regels voor de kantonrechtspraak, voor de rechter is dat het geval. Uiteraard heeft iedereen de mogelijkheid zich te voorzien van rechtsbijstand, ook al is die niet verplicht.

De **voorzitter**: Mevrouw Broekers-Knol heel kort. **

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Is de minister eventueel bereid om de inwerkingtreding van de wet op te schorten tot de wetwijziging erdoor is die nu bij de Tweede Kamer ligt, wanneer wij "ja" zouden zeggen tegen dit wetsvoorstel, waarin de kantonrechter wordt genoemd, wat niet correct is omdat het de rechtbank moet zijn?

Minister **Hirsch Ballin**: Dit lijkt mij niet echt nodig. Wanneer blijkt in welk tempo het wetsvoorstel 31227 wordt afgehandeld, kunnen wij het best die mogelijkheid nog onder ogen zien. Zoals gezegd, zullen praktische problemen kunnen worden voorkomen via een vrij simpele praktische voorziening binnen de rechtbank. Het lijkt mij dus niet nodig om in verband met de inwerkingtreding bijzondere dingen te doen.

Ik kom op de interpretatie van de artikelen 253aa en 253sa. Voor zover ik het kan beoordelen, behoren de interpretatieproblemen van die artikelen tot de verleden tijd. Mevrouw Broekers-Knol heeft hiernaar gevraagd. Het probleem is destijds door ambtenaren van de burgerlijke stand aangekaart. De conceptwettekst is aan hen voorgelegd. Zij hebben bevestigd, wat ook naar onze indruk het geval was, dat daarmee duidelijkheid werd gecreëerd.

Artikel 251, lid 2, van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, waar de heer Franken naar vroeg, geldt voor de situatie na echtscheiding. Dit artikel wordt door het wetsvoorstel inzake bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding gewijzigd. Het klemcriterium wordt dan gecodificeerd. Zoals ik al heb aangegeven, meen ik dat de formulering voldoende ruimte biedt om het belang van het kind over de hele linie voorop te stellen.

Mevrouw Haubrich vroeg of het gezamenlijk gezag altijd in het belang van het kind is. Hierover

gaat een passage in de nadere memorie van antwoord bij wetsvoorstel 30145, dat deze Kamer volgens mij 18 november wil behandelen. Misschien is het het beste om hier dan nader op in te gaan. Om een onbevredigend gevoel op dit punt te voorkomen, kan ik nu wel zeggen dat in de nadere memorie van antwoord staat dat een automatisch voortduren van het gezamenlijk ouderlijk gezag in geval van scheiding als zodanig in het belang van het kind moet worden geacht en daarbij de hoofdregel dient te zijn. Hiermee is niet gezegd dat het altijd in het belang van het kind is. In de volgende alinea na de passage waar mevrouw Haubrich naar verwees, wordt bevestigd dat voortzetting van het ouderlijk gezag inderdaad niet altijd in het belang van het kind is. Dit is onze benadering.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Wil de minister nog wel even ingaan op het verschil tussen wetsvoorstel 30145, waarbij het inderdaad gaat van gezamenlijk ouderlijk gezag naar eventueel eenhoofdig ouderlijk gezag, en het onderhavige wetsvoorstel, waarbij een eenhoofdig ouderlijk gezag gaat naar een meerhoofdig ouderlijk gezag. Dat is een wezenlijk andere situatie.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat is waar, maar in beide gevallen staat het belang van het kind voorop. Dat moet ook en dat is in overeenstemming met artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind. Ik heb zojuist toegelicht op welke wijze wij dat in dit wetsvoorstel hebben uitgewerkt. Misschien is het het beste om van gedachten te wisselen over de uitwerking in het andere wetsvoorstel, als dat in november bij deze Kamer op de agenda staat.

Voorzitter. Mevrouw Strik heeft de vraag gesteld of het eenzijdig gedane verzoek om gezamenlijk gezag niet onnodig tot onzekerheid en spanning leidt in het gezin. Zij heeft daarbij gewezen op het belang van het tempo van rechtspraak daarover. Dat begrijp ik. Dit hebben wij ook onderkend. Dit is ook de reden geweest om daarover te spreken met de Raad voor de rechtspraak, de Nederlandse Orde van Advocaten en de NVvR. Van al die kanten is positief gereageerd. Eenzijdige verzoeken komen in de praktijk al regelmatig voor. Er is dan ook geen reden om aan te nemen dat de behandeling van zulke verzoeken langer duurt dan gelet op de aard ervan noodzakelijk is.

Mevrouw Strik heeft de wenselijkheid uitgesproken om het naamrecht in overeenstemming te brengen met het VN-Vrouwenverdrag en de mogelijkheid te creëren voor naamskeuze voor het tweede en derde kind. Het amendement op stuk nr. 18, waarmee de vragen van mevrouw Strik inhoudelijk verband houden, is, zoals men weet, ingetrokken. Ik heb met de Tweede Kamer onderkend dat dit belangrijke vragen zijn. Hierover bestaat dus geen verschil in inzicht. Die vragen moeten evenwel bestudeerd worden. Ik heb toegezegd dat een werkgroep naar het naamrecht zal kijken. Het lijkt mij ook alleszins redelijk om te verwachten dat ook wat mevrouw Strik in dit verband naar voren heeft gebracht, bij

die beraadslaging wordt betrokken. Ik verwacht in het voorjaar het advies van die werkgroep. Vervolgens zal ik mijn standpunt bepalen. Voor zover daarover nog enig misverstand mocht bestaan, zal ik ervoor zorgen dat de opmerkingen die mevrouw Strik over dit onderwerp heeft gemaakt, ook onder de aandacht van die werkgroep gebracht worden.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): In dat advies zal ook de aanbeveling worden betrokken van het toezichthoudend Comité van het VN-Vrouwenverdrag? Die aanbeveling is om bij uitblijven van overeenstemming over de naamskeuze een meer sekseneutrale oplossing te zoeken.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat verwacht ik wel. In ieder geval zal ik dit punt onder de aandacht doen brengen van de werkgroep. Ik kan natuurlijk niet de garantie geven dat de werkgroep, die mij daarover moet adviseren, aan alles aandacht zal besteden waarvan wij hopen dat dit zal gebeuren. Het is overigens geen reden om te verwachten dat men dit over het hoofd zal zien.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik heb ook opmerkingen gemaakt over de manier waarop de regering omgaat met de aanbeveling van het toezichthoudend Comité. Die houdt in dat zoals het nu geregeld is, in strijd is met artikel 16, aanhef, onder g, van het VN-Vrouwenverdrag. Wat de regering daarover heeft gezegd, komt hierop neer: het is onvoldoende onderbouwd dat het niet voldoende objectief gerechtvaardigd is. Mijn vraag was: kunt u op die manier zo'n aanbeveling naast u neerleggen? Hoe zit het, als iemand op basis van het individuele klachtrecht een beroep doet op deze bepaling? Bent u met mij van mening dat het een rechtstreeks werkende bepaling is en dat er daarom een beroep op mogelijk is? Er is dan toch wel degelijk sprake van strijdigheid met het verdrag. Wat is daarvan de oplossing?

Minister **Hirsch Ballin**: Het naleven van de verdragsverplichtingen hangt niet af van het al dan niet toekennen van rechtstreekse werking. Dat hebben wij ook in verband met het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten naar voren gebracht. Dat betreft verschillende verdragen. Dit kabinet neemt deze verdragen over de rechten van de mens en de specifieke rechten van de mens, zoals de rechten van het kind en vrouwenrechten, zeer serieus. Bij dit punt is het goed om te onderkennen, even daargelaten de precieze redactie van reacties uit het verleden, dat wij proberen om consequent te werken. Mijn collega Maxime Verhagen heeft namens het kabinet ook de inzet op de rechten van de mens in de breedte van dit kabinet weergegeven. Van de zijde van Justitie hebben wij daar ook actief aan bijgedragen. Mijn collega staatssecretaris Albayrak heeft in Genève in een intense discussie gevoerd bij het mensenrechtencomité van de Verenigde Naties ook gesproken over elk van de aanbevelingen die daarin

naar voren komen. Nogmaals, de aanbevelingen inzake de vrouwenrechten zullen wij ook serieus nemen en onder de aandacht brengen bij de verdere beoordeling van dit onderwerp.

Voorzitter. De heer Holdijk heeft gesproken over het belang dat in 1997 bij de toenmalige wetgeving werd toegekend aan het verkrijgen van gezamenlijk gezag op gezamenlijk verzoek. Hij merkt terecht op dat dit standpunt nu wordt losgelaten. Hij informeert naar de verandering in visie die kennelijk van invloed is geweest op de rechtspraak. Welnu, het verzoek tot gezamenlijk gezag dient ook door één ouder te kunnen worden gedaan om een aantal redenen. Dat heeft in het onderhavige wetsvoorstel uitdrukking gevonden. Om te beginnen noem ik natuurlijk artikel 6 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden. Ook daarvoor geldt wat ik zojuist zei, ook in antwoord op de vragen die zijn gesteld bij de behandeling van het andere wetsvoorstel dat hier vandaag aan de orde was. Dat is dat wij artikel 6 en artikel 8 van het EVRM serieus nemen bij onze wetgeving. Daarbij gaat het om het recht om een zaak in verband met de vaststelling van burgerlijke rechten en verplichtingen aan de rechter voor te leggen (grondrecht op toegang tot de rechter).

Er zijn weliswaar beperkingen denkbaar, maar er is voor een verzoek tot gezamenlijk gezag geen toereikende reden om te zeggen dat het per se alleen gezamenlijk gedaan mag worden. Dat hebben wij aanvaard en onder ogen gezien. Ook artikel 8 van het EVRM is daarbij van belang. Immers, als je die beperking zou aanbrengen, betekende dat ook een beperking van de mogelijkheden om het grondrecht op gezins- en familielevens uit te oefenen. Dat wijst in dezelfde richting. Op basis van de grondrechten is dit voor ons dus maatgevend geweest om een andere conclusie te trekken dan in 1997 door het toenmalige kabinet, in overeenstemming met de Staten-Generaal, was gedaan.

Voorzitter. Mevrouw Quik heeft mij gevraagd of er behoefte is aan een staatscommissie. Nu zie ik geen aanleiding voor een dergelijke stap. Ik hoop dit duidelijk te hebben toegelicht bij de bespreking van de twee wetsvoorstellen op mijn beleidsterrein die hier vandaag aan de orde zijn. Dat zal ik graag ook op 18 november doen, wanneer het volgende wetsvoorstel in dit kader aan de orde zal zijn. Wij houden wel degelijk de samenhang in het oog bij het gezags- en afstammingsrecht, alsook het familierecht. Ik denk dat het goed is dat daarover zo indringend wordt gesproken in de vragen, die niet alleen over de uitwerking gingen maar ook over de onderliggende beginselen, inclusief het kinderrechtenverdrag, het vrouwenrechtenverdrag en de verschillende relevante bepalingen van het EVRM. Dit is iets wat wij ons gezamenlijk, de Staten-Generaal en de regering, naar mijn overtuiging horen aan te trekken. Ik hoop dat ook de manier waarop over dit wetsvoorstel is gesproken aan de vereiste duidelijkheid bijdraagt.

Ik hoop hiermee de vragen van de Kamer te hebben beantwoord.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Dank aan de minister voor zijn antwoord. Hij heeft in eerste instantie gesproken over het klemcriterium van artikel 253c, lid 2, sub a, en daarbij gezegd dat de rechter de keuze heeft omdat het artikel 253c, lid 2, sub b, nevengeschikt is. De rechter kan rustig 253c, lid 2, sub b, toepassen, althans zo begrijp ik de minister. Ik begrijp dat de minister op mijn volgende vraag waarschijnlijk geen antwoord kan geven omdat het een amendement betreft van de Tweede Kamer. Mijn vraag is dan wel waarom artikel 253c, lid 2, sub a, überhaupt in de wet is gekomen, want in artikel 253c, lid 2, sub b, wordt gesproken over het belang van het kind. Dat is het enige waar het om draait en dan heb je sub a helemaal niet nodig. Misschien heeft de minister hier nog zicht op, maar dat is toch iets waar ik bleef steken. Het feit dat wij eigenlijk artikel 253c, lid 2, sub a, als een dode letter moeten beschouwen -- dit is ongeveer de tekst van de minister -- is een prima uitkomst.

Ik begrijp van de minister dat het inderdaad zo is dat er sinds de aanbidding van het wetsvoorstel aan de Tweede Kamer -- de ambtenaren van de Burgerlijke Stand waren daarvan op de hoogte gesteld -- eigenlijk geen interpretatieproblemen meer zijn. De afgelopen vijf jaar hebben zich de problemen met die desbetreffende artikelen niet meer voorgedaan. Dat is mooi.

De minister heeft duidelijk begrepen dat voor mijn fractie de kwestie van het kantongerecht in plaats van de rechtbank een moeilijk punt is. Volgens de wet die op 1 mei 2007 in werking is getreden komt de gezagsbeslissing van artikel 253c, lid 1, niet toe aan het kantongerecht, maar aan de rechtbank. Dat staat gewoon in de wet. Bovendien is het een zeer recente wet, want hij is pas op 1 mei 2007 in werking getreden. Kortom, die gezagsbeslissingen zijn dus geen kantonzaken, maar rechtbankzaken. Nu zegt de minister dat er inmiddels een wetwijziging ligt van artikel 253c, lid 1, bij de Tweede Kamer die geïncorporeerd is in een ander wetsvoorstel namelijk 31227. Totdat dat is aangenomen, zouden wij kunnen zeggen dat de kantonrechter de bevoegde rechter is. Eerlijk gezegd kan ik dat niet helemaal bevatten. Er is een wet die zegt dat gezagsbeslissingen toekomen aan de rechtbank en de minister zegt: neem nu maar rustig een wet aan waarin staat dat het kantongerecht die heeft, want ik ga dat wel veranderen. Intussen moeten jullie maar even lezen dat het de kantonrechter is die die bevoegdheid heeft. Daar komen wij wel uit.

Wij lossen dit dus op met de mogelijkheden die de minister heeft genoemd. De minister vraagt ons om gewoon met open ogen een wet aan te nemen die in strijd is met een recent aangenomen andere wet. Je kunt dit inderdaad bagatelliseren en zeggen dat het maar van procesrechtelijke aard is. Wat doet het er eigenlijk toe, wij passen er wel die mouw aan. Deze Kamer heeft echter de taak om wetten te beoordelen op rechtmatigheid, op uitvoerbaarheid en op handhaafbaarheid. Het gaat

hier over de rechtmatigheid van deze wet, van artikel 253c, lid 1, van dit wetsartikel. Voor ons is de vraag of dit lid in strijd is met andere wetten of niet. Eerlijk gezegd kan mijn fractie daarop geen andere blik werpen dan dat er iets staat wat er eigenlijk niet kan staan. Het is niet een vergissing waarvan wij achteraf kunnen zeggen dat wij het niet hebben gezien. Wij zullen hier dadelijk misschien met open ogen in de Kamer zeggen: doe het nou maar, het is niet goed, maar wij lossen het wel even op. Ik vraag de minister nadrukkelijk of hij bereid is om voor artikel 253c, lid 1, een technische novelle toe te passen. Dat kan namelijk heel snel. Het lid moet daarvoor uit wetsvoorstel 31227 worden gehaald, maar dan kan het probleem heel snel worden opgelost. Als ik toch al begrijp dat zich de afgelopen vijf jaar geen interpretatieproblemen hebben voorgedaan, wij al vijf jaar lang wachten tot deze wet aangenomen wordt, zeg ik, laten wij dan ook nog even zorgen dat die wet zorgvuldig in elkaar zit, dus laten wij zorgen voor die technische novelle. Het is bovendien geen onbekend fenomeen, want het is een zeer bekend verschijnsel in deze Kamer dat als er ergens iets niet klopt qua bewoording in een wetsvoorstel, dat snel kan worden opgelost met een technische novelle.

Mijn fractie vindt het zo belangrijk dat wij niet met open ogen wetten aannemen die in strijd zijn met andere wetsbepalingen, dat wij daarvoor een motie hebben voorbereid. Die motie houdt in dat wij inderdaad aan de minister vragen om het wetsvoorstel niet aan te nemen zo lang het begrip kantonrechter niet veranderd is in rechtbank.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Broekers-Knol, Duthler, Swenker, Biermans en Hofstra wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

de beraadslagingen gehoord,

constaterende dat in artikel 253 c van wetsvoorstel 29353 Wijziging van enige bepalingen van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het geregistreerd partnerschap, de geslachtsnaam en het verkrijgen van gezamenlijk gezag, als forum de kantonrechter staat vermeld waar in overeenstemming met de wet van 22 november 2006, in werking getreden op 1 mei 2007, in plaats daarvan als forum de rechtbank had moeten worden genoemd;

vaststellende dat de minister stelt voor het probleem materieel een oplossing te zien in de zin dat volgens artikel 48, lid 1, R.O. het bestuur van de rechtbank een lid van de familiekamer tijdelijk aan de sector kanton kan toevoegen;

van oordeel zijnde dat deze oplossing niet in overeenstemming is met de wet, gezien het bepaalde in artikel 47, lid 1, R.O., namelijk dat de kantonrechter oordeelt in kantonzaken, en de

genoemde zaken volgens de wet van 22 november 2006, in werking getreden 1 mei 2007, rechtbankzaken zijn;

spreekt als haar mening uit dat het wetsvoorstel niet kan worden aangenomen zolang in artikel 253c "kantonrechter" staat vermeld in plaats van "rechtbank" zoals vereist sinds de wet van 22 november 2006, in werking getreden op 1 mei 2007,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter E (29353). Gelet op het aantal ondertekenaars wordt de indiening van deze motie voldoende ondersteund.

**

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Een aantal jaren geleden heb ik een bijdrage mogen leveren aan het liber amicorum voor mevrouw Rood-de Boer. Ik heb toen twaalf jaar adviezen van het College van Advies voor de Justitiële Kinderbescherming, waarvan wij in die tijd samen lid waren, geanalyseerd op het gebruik van criterium "het belang van het kind". Nu is dit criterium natuurlijk een heel breed begrip. Daarom kan ik mij voorstellen dat men dit in een bijzondere situatie heeft willen specificeren. Vandaar dat het klemcriterium naar voren is gekomen. Dit is echter zo in de wet neergelegd dat het lijkt alsof het iets afzonderlijks zou zijn. De minister heeft duidelijk aangegeven dat dit niet de bedoeling is en daarvoor ben ik hem erkentelijk. Het klemcriterium is nevensgeschikt, maar eigenlijk was het niet zo nodig om dat klemcriterium in de wet op te nemen. Nu brengt dit wel een soort motiveringsplicht voor de rechter met zich mee. Die moet hij dus altijd meepakken. Dat heeft zijn voor- en nadelen, maar ik neem aan dat de Nederlandse rechter over zulk soort situaties goed nadenkt, de jurisprudentie kent en die uit de kast kan halen als hij die nodig heeft. Het staat er nu, de uitleg is helder. Het is niet iets wat interfereert met het belang van het kind, maar een onderdeel, een bepaalde specificatie daarvan, waarnaar de rechter zal kijken.

Mevrouw Broekers -- ere wie ere toekomt -- heeft signaleerd dat er hier een fout in de wettekst stond. Daar waren wij als leden van de commissie ook allemaal van overtuigd. Wij wilden allemaal dat die trouvaille op ons zou afstralen, dus daarom is dit een commissievraag geworden. Zij heeft natuurlijk een punt. Het is een fout. Die fout is toegegeven door de minister. "Kantonrechter" moet zijn "rechtbank". Er is een wijziging gemaakt. Die correctie ligt nu bij de Tweede Kamer, maar voordat die is aangenomen, moet er met een soort flexibele oplossing worden gewerkt. Dan is het wel typisch dat de correctie voor die flexibele oplossing is meegenomen in het wetsvoorstel over de flexibilisering en de regeling van de rechtspositie van rechterlijke ambtenaren. Het lijkt mij echter toch wel elegant wanneer de minister gebruik maakt van artikel III van dit wetsvoorstel. Hij kan

dan zeggen dat die correctie al in de laatste fase van behandeling verkeert, waarna het in de Eerste Kamer komt. De Eerste Kamer werkt altijd snel en zal dat ook in dit geval doen. Hij kan dan de inwerkingtreding van deze wet zo lang ophouden totdat die correctie ook kracht van wet heeft gekregen. Ik vraag de minister om dat te overwegen.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor de beantwoording. Onze fractie is ook zeer verheugd dat de minister duidelijk heeft gemaakt dat het belang van het kind altijd vooropstaat bij de afweging die de rechter moet maken op een enkelvoudig verzoek om gezamenlijk gezag. Als je de Handelingen van de Tweede Kamer leest, zie je dat het amendement ook zo bedoeld is, maar het roept veel vragen op. Sowieso is het de vraag waarom dit erin moest. Doordat dit nu expliciet is gesteld in de Eerste Kamer, verwacht ik dat de rechters ermee uit de voeten kunnen en dat anders de advocaten er ook een beroep op kunnen doen als het niet voldoende door de rechter wordt meegenomen.

Veel vragen uit mijn eerste termijn gingen over het naamrecht. Ik zie uit naar het advies dat volgend voorjaar zal komen over die verschillende vragen. Ik ga er dan ook van uit na wat de minister heeft gezegd dat daarbij ook de aanbeveling van het toezichthoudend comité van het VN

Vrouwenverdrag is betrokken. In elk geval ga ik ervan uit dat het kabinet na dat advies met een gedegen reactie komt op de aanbeveling van het toezichthoudend comité. Ik ben blij dat de minister zegt dat dit kabinet naleving van de mensenrechtenverdragen hoog in het vaandel heeft. Dat moet ook als je dit zo duidelijk in de wereld neerzet als een uitgangspunt, dan moet je zelf het goede voorbeeld geven. Ik veronderstel niets; ik heb gewoon gekeken naar de manier waarop het kabinet tot nu toe op die aanbeveling heeft gereageerd. Die reactie was mijns inziens heel mager. Eigenlijk zei het kabinet tot nu toe: ze zeggen wel dat het in strijd is met dit artikel, maar ze geven niet aan dat wij geen objectieve rechtvaardiging hebben. Die moet het kabinet natuurlijk zelf geven als het afwijkt van een verplichting in het verdrag, als het onderscheid maakt. Het argument dat werd gegeven, is een onderzoek onder de Nederlandse bevolking. Dat vind ik ook een heel mager -- of beter: geen -- argument om een bepaald artikel uit een verdrag niet na te leven.

Niettemin ben ik blij met dit wetsvoorstel zoals het nu voorligt en met de beantwoording. Ik wacht graag nog even de beantwoording van de minister af op de motie van mevrouw Broekers, ook om te zien hoeveel verschil het de facto zal uitmaken of het nu al in werking treedt, dat wil zeggen of er in de praktijk nog enige last kan worden ondervonden vanwege die foute vermelding in de wet. Dat hoor ik graag van de minister.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. Ik ben blij met de uitleg van de minister over a en b wat het klemcriterium betreft. Ik sluit mij helemaal aan bij mevrouw Broekers. Ik had het niet beter kunnen zeggen. a is eigenlijk absoluut overbodig als je b ook hebt. Dit is een merkwaardige manier van wetgeving, maar ik weet wel waar dat vandaan komt. Ik denk dat de Tweede Kamer de rechterlijke macht eens flink wil opvoeden en dat dit soort zinnen op deze manier in de wet komt. Het slaat nergens op, maar het kan ook geen kwaad, want de rechter kan hiermee uit de voeten, dus ik laat het daar maar bij.

Wat de kantonrechter betreft, verbaast het mij zo dat wij dit als commissievraag al enige tijd geleden hebben voorgelegd aan de minister. Ik ben nog niet zo bedreven in de politiek, maar is het niet juist dat de minister alle gelegenheid heeft gehad om dit in de tussentijd te repareren? Dit is niet iets waar bloed uit zal vloeien, daar ben ik van overtuigd, maar slordig vind ik het wel, dus ik wacht ook maar even af. Ik zou wel graag willen weten waarom de minister toen hij hierop geattendeerd werd toen geen actie heeft ondernomen. Ik wacht zijn antwoord even af voordat ik een oordeel geef over de motie van mevrouw Broekers.

*N

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Voorzitter. Ik mag geloof ik wel concluderen dat hier Kamerbreed dank wordt uitgesproken voor de verduidelijking van artikel 253c, lid 2, waarbij A en B nevensgeschikt zijn en de rechter dus de vrijheid toekomt om in ieder geval artikel 3 IVRK voorop te stellen. Daarmee is voldoende vastgelegd dat de rechter daarin dus een keuze toekomt.

Wat het punt betreft dat door mevrouw Broekers is aangesneden in haar motie, wil ik het voorstel onderschrijven dat de heer Franken heeft gedaan om deze wet wel aan te nemen maar niet in werking te laten treden -- dat is iets anders dan wat in de motie staat -- totdat het wetsvoorstel 31227 zal zijn aangenomen. Als de minister dat toezegt, denk ik dat de motie daarmee overbodig wordt.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik heb die vraag in de eerste termijn aan de minister gesteld en ik kreeg toen een negatief antwoord. Dat was voor mij de reden om de motie in te dienen. Als de minister zou zeggen dat deze niet eerder in werking zal treden dan nadat wetsvoorstel 31227 met de wetswijziging van artikel 253c, lid 1, ook door deze Kamer is aangenomen, dan vind ik dat prachtig. Maar de minister kan dit ook oplossen door een technische novelle, die in zes weken geregeld kan zijn.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Ten slotte ga ik nog even in op het feit dat het IVRK en het EVRM bij dit wetsvoorstel beide aan de orde zijn, net als het VN Vrouwenverdrag. Misschien is het

een gedachte om bij het onderzoek dat met betrekking tot het voorgaande wetsvoorstel over de adoptie door een commissie zal worden uitgevoerd, namelijk of het nieuwe wetsvoorstel dan wel EVRM-proof zal zijn -- ook nog eens even te bekijken hoe dit zit in relatie tot het IVRK en het VN Vrouwenverdrag. Misschien kan de opdracht voor de commissie met betrekking tot die adoptie iets breder worden geformuleerd, zodat wij ook deze posities onderling helder voor ogen krijgen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ik dank voor wat gezegd is over artikel 253c, tweede lid met de onderdelen onder a en b daarvan. Ik ben blij dat de toelichting die ik heb gegeven bij de verschillende onderdelen ervan, herkend werd als afdoende en dat daarmee buiten twijfel kwam te staan dat het belang van het kind over de hele linie voorop staat. Dat spoort ook met de toelichting bij het oorspronkelijke amendement dat was voorgesteld op stuk nr. 10, door de toenmalige Tweede Kamerleden Luchtenveld, Albayrak en Eerdmans, en de toelichting bij het gewijzigde amendement van de huidige Tweede Kamerleden Teeven en Timmer. Ik denk dat met deze toelichting en deze gezamenlijke constatering elke twijfel over de juiste uitleg van deze bepaling kan worden uitgesloten.

Dan de verhouding tot de specifieke en algemene mensenrechtenverdragen waarover mevrouw Strik het had. Mevrouw Strik bracht dat natuurlijk naar voren omdat zij het wenselijk vindt dat wij op deze manier reageren op dit soort aanbevelingen van de toezichthoudende gremia van de mensenrechten. Ik heb dat geprobeerd dat zo te doen. Wat mevrouw Strik zei, spoort met wat ik heb gezegd over de wenselijke reactie. Of in het verleden gereageerd is op een manier die geheel voldoet aan deze maatstaven kan misschien in het midden blijven. Wij richten ons op de manier waarop wij hiermee willen werken. Ik heb verwezen naar de standpuntbepaling namens het kabinet over het mensenrechtenbeleid en de manier waarop gereageerd wordt op dit soort aanbevelingen, waaraan Buitenlandse Zaken, Justitie en andere betrokken departementen samen hebben gewerkt. Wij zullen daar bij het namenrecht goed naar kijken.

Ook het punt van mevrouw Haubrich, over het lesbisch ouderschap en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het VN-Vrouwenverdrag zullen wij op deze manier bezien. Mevrouw Forder zal daarover nader rapporteren. Dit rapport zal bij de verdere meningsvorming worden betrokken. Uiteraard komt op dat rapport een reactie van het kabinet.

Dan de vraag over de verhouding tussen dit wetsvoorstel en de daarin abusievelijk vervatte bevoegdheid van de kantonrechter en de geldende wet op de rechterlijke organisatie. Van een strijdigheid van de ene bepaling met de andere is geen sprake, maar wel van een afwijking ervan.

Dat zou het gevolg zijn als deze bepaling ongewijzigd in werking treedt. Ik heb al aangegeven hoe met die situatie te leven valt. Ik begrijp dat in de Kamer bij de meeste leden het gevoel overheerst dat het beter is om zo'n interim-periode, waarin de kantonrechter bevoegd zou zijn, te vermijden. Later zou een moment ontstaan, na inwerkingtreding van wetsvoorstel 31227, waarbij de rechtbank de bevoegde rechter zou zijn. Het gevoelen dat in tweede termijn naar voren is gebracht, is dus dat wij zo'n interim-situatie beter kunnen vermijden. Ik heb dat gezien in relatie tot een andere wet, voortgekomen uit het wetsvoorstel 30584, de wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap. Daarin zit een wijziging van het namenrecht die voortbouwt op de wijziging die vervat is in het wetsvoorstel dat vanavond wordt behandeld. Die wet is tot stand gekomen, maar zal dus ook pas in werking kunnen treden nadat deze wet in werking is getreden.

Alles afwegende, lijkt het mij niet zo bezwaarlijk om de inwerkingtreding van die wet, van de wet die is voortgekomen uit 30584 en van het wetsvoorstel dat wij vanavond behandelen, op te houden tot het moment dat de Tweede Kamer en uw Kamer het wetsvoorstel 31227 hebben afgehandeld. Dat leek ook de snelste weg tot correctie. Dat vergde geen apart wetsvoorstel, met een gang via de Raad van State, Tweede Kamer en Eerste Kamer, maar kon worden meegenomen in een nota van wijziging. Ik hoop dat de Tweede Kamer dit wetsvoorstel spoedig zal afhandelen. De Tweede Kamer zal morgen over de procedure beslissen. Gelet op de inhoud van dat wetsvoorstel, flexibilisering, heb ik er vertrouwen in dat ook de totstandkoming van dit wetsvoorstel geen langdurig proces hoeft te zijn.

Dit in aanmerking genomen en alles afwegend, lijkt het mij het beste dat ik nu toezeg dat dit wetsvoorstel, indien wet geworden na aanneming in uw Kamer, gelijktijdig in werking zal treden met de wet die voortkomt uit 31227. Dat zal weer vooraf moeten gaan aan de inwerkingtreding van de wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, waarover ik zojuist sprak. Daar hoeft niet meer dan een dag tussen te liggen. Bij dezen doe ik dus de toezegging dat aan de inwerkingtredingsbepaling deze toepassing zal worden gegeven, dat deze wet pas in werking treedt op het moment dat ook de correctie via het wetsvoorstel 31227 in werking treedt. Daarmee is naar mijn inzicht de motie van mevrouw-Broekers-Knol overbodig, omdat daarmee de interim-situatie wordt uitgesloten.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik ben blij met de toezegging van de minister dat de wet die wij nu behandelen, pas in werking zal treden op het moment dat ook wetsvoorstel 31227 door deze Kamer is aangenomen. Dat is het wetsvoorstel waarin dan de door mij genoemde wetswijziging -- dat ene kleine woord "kantonrechter" in "rechtbank" -- zal hebben plaatsgevonden. In het licht van de toezegging van de minister trek ik bij dezen de motie in.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Broekers-Knol c.s. (29353, letter E) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

**

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik had mij voorgenomen om bij iedere behandeling van de wijziging van Boek 1 te zeggen dat er toch een staatscommissie moet komen. Dat zeg ik dan bij dezen. Ik hoop daar in het vervolg iets vroeger in de behandeling aan te denken.

De **voorzitter**: Ik dank de minister voor zijn reactie in tweede termijn.

**

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Sluiting 22.43 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende verslagen van de Commissie voor de Verzoekschriften te doen plaatsvinden op 7 oktober 2008:

Verslag over het verzoekschrift van E.H. te T. betreffende toepassing van hardheidsclausule met betrekking tot heffing van overdrachtsbelasting bij de overdracht van aandelen (LXXII, A);

Verslag over het verzoekschrift van A.S. te R. betreffende belasting herbeleggingsreserve na verlies regime fiscale beleggingsinstelling (LXXIII, A);

Verslag over het verzoekschrift van S.Z. te A. betreffende hardheidsclausule met betrekking tot heffing van overdrachtsbelasting (LXXIV, A);

Verslag over het verzoekschrift van L.M. te V. betreffende inbeslagneming van auto (LXXV, A); de plenaire behandeling van de volgende (wets)voorstellen te doen plaatsvinden op 7 oktober 2008 (hamerstukken):

Aanpassing van de wet van 11 december 1980, houdende uitvoering van het op 18 maart 1970 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag inzake de verkrijging van bewijs in het buitenland in burgerlijke en handelszaken (Stb. 653), de wet van 24 december 1958, houdende uitvoering van het op 1 maart 1954 te 's-Gravenhage ondertekende verdrag betreffende de burgerlijke rechtsvordering (Stb. 677) en de wet van 12 juni 1909 tot uitvoering van het op 17 juli 1905 te 's-Gravenhage gesloten verdrag betreffende de burgerlijke rechtsvordering (Stb. 141) aan de Uitvoeringswet EG-bewijsverordening (31286);

Bepalingen over de zorg voor de publieke gezondheid (Wet publieke gezondheid) (31316); de plenaire behandeling van de volgende (wets)voorstellen te doen plaatsvinden op: 7 oktober 2008:

Subsidiariteitstoets van het voorstel voor een Richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid (COM(2008) 426) (31544, EK D, TK nr. 4);

Brief van de voorzitter van de Tijdelijke Gemengde Commissie Subsidiariteitstoets van 3 oktober 2008 aan de Voorzitters van beide Kamers met het advies inzake het richtlijnvoorstel; 11 november 2008:

Wet ambulancezorg (29835);

Wijziging van de Telecommunicatiewet verband houdende met de instelling van een antenregister, de uitbreiding van het verbod op het verzenden van ongevraagde elektronische communicatie alsmede regeling van diverse andere onderwerpen (30661); 18 november 2008:

Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met het bevorderen van voortgezet ouderschap na scheiding en het afschaffen van de mogelijkheid tot het omzetten van een huwelijk in een geregistreerd partnerschap (Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding) (30145);

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden door de vaste commissies voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid op 28 oktober 2008:

Wijziging van de Wet op de bedrijfsorganisatie in verband met verdere modernisering van het stelsel van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (31419); Justitie op 11 november 2008:

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering inzake de regeling van onderzoek naar de mogelijkheid van overbrenging van een ernstige besmettelijke ziekte bij gelegenheid van een strafbaar feit (verplichte medewerking aan een bloedtest in strafzaken) (31241); 18 november 2008:

Wijziging van de titels 6, 7 en 8 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen) (28867).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet op de lijkbezorging (30696);

Goedkeuring van twee op 12 februari 2004 te Parijs tot stand gekomen Protocolen houdende wijziging onderscheidenlijk van het Verdrag van

Parijs van 29 juli 1960 inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie en van het Verdrag van Brussel van 31 januari 1963 tot aanvulling van het Verdrag van Parijs, beide verdragen zoals gewijzigd bij Aanvullend Protocol van 28 januari 1964 en bij Protocol van 16 november 1982 (31118);

Wijziging van de Wet aansprakelijkheid kernongevallen ter uitvoering van het Protocol van 12 februari 2004 houdende wijziging van het Verdrag van 29 juli 1960 inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie en ter uitvoering van het Protocol van 12 februari 2004 houdende wijziging van Verdrag van 31 januari 1963 tot aanvulling van het Verdrag van 29 juli 1960 inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie (31119);

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering inzake de regeling van onderzoek naar de mogelijkheid van overbrenging van een ernstige besmettelijke ziekte bij gelegenheid van een strafbaar feit (verplichte medewerking aan een bloedtest in strafzaken) (31241);

Wijziging van de Wet milieubeheer (enkele wijzigingen betreffende afvalstoffen) (31337);

Wijziging van de Wet financiering decentrale overheden en enkele andere wetten ten behoeve van een verbeterde werking van de financieringsfunctie van decentrale overheden (31360);

Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de aanwijzing van de nevenvestigingsplaatsen Wageningen, Gorinchem, Winschoten, Groenlo en Oude IJsselstreek als nevenzittingsplaats (31503);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht in verband met het kunnen vaststellen van tijdelijke voorschriften ter bevordering van ordelijke en transparante financiële marktprocessen en de stabiliteit van de financiële sector (31724).

Deze wetsvoorstellen worden in handen gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissies:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van de op 26 juni 2004 te Dromoland Castle, Co.Clare totstandgekomen Overeenkomst inzake de bevordering, de beschikbaarstelling en het gebruik van het Galileo- en het GPS-satellietnavigatiesysteem en verwante toepassingen (Trb. 2004, 257), alsmede een toelichtende nota bij de Overeenkomst (griffienr. 142251);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 15 april 2008 te Wageningen totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Technisch Centrum voor landbouwsamenwerking en plattelandontwikkeling (CTA) inzake de positie van de CTA-stagiairs in Nederland (Trb. 2008, 101 en 152), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffienr. 142250);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 21 februari 2008 te 's-Gravenhage totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der

Nederlanden en Japan inzake sociale zekerheid (Trb. 2008, 64 en 158), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffienr. 142298);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van de op 30 oktober 2003 te Peking totstandgekomen Samenwerkingsovereenkomst betreffende een civiel globaal satellietnavigatiesysteem (Civil Global Navigation Satellite System (GNSS)-Galileo tussen de Europese Gemeenschap en haar Lidstaten, en de Volksrepubliek China (Trb. 204, 155), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffienr. 142297);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 15 juni 2000 te Genève totstandgekomen verdrag inzake de herziening van het Verdrag betreffende de bescherming van het moederschap (herzien) (Trb. 2006, 16), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffienr. 142360);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (RAZEB) van 15 en 16 september 2008 (griffienr. 142116.01);

een, van de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van vier fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissie voorstellen inzake o.a. Mededeling inzake bevordering mobiliteit van jonge vrijwilligers in Europa (griffienr. 142333);

een, van de minister van Justitie, ten geleide van een kopie van zijn brief d.d. 26 september 2008 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal inzake bilateraal verdrag met Brazilië over de overdracht van gedetineerden en de tenuitvoerlegging van straffen opgelegd bij strafvonnissen (griffienr. 142346);

een, van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, inzake juridische keuzes regelgeving BES (griffienr. 142357);

een, van alsvoren, inzake uitstelbrief reactie slotverklaring Parlementair Overleg Koninkrijksrelaties (griffienr. 142348);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van het werkprogramma 2009 van de Raad voor Cultuur (griffienr. 142300);

een, van alsvoren, ten geleide van het jaarverslag 2007 van de Erfgoedinspectie, incl. zijn beleidsreactie op dit rapport (griffienr. 142299);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van het verslag van de informele Eurogroep en Ecofinraad van 12 en 13 september 2008 te Nice (griffienr. 142257);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de Eurogroep en Ecofinraad van 6 en 7 oktober 2008 (griffienr. 142289);

een, van de minister van Financiën, de staatssecretaris van Economische Zaken en de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ten geleide van het Werkprogramma Actal 2009 (griffienr. 142252);

een, van de minister van Defensie, inzake correctie tabel memorie van toelichting (griffiennr. 142330);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, inzake stand van zaken inspraak Nationaal

Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit en toezending NSL (griffiennr. 140121.06);

een, van alsvoren, ten geleide van het Werkprogramma 2009 e.v. Raad voor de Wadden (griffiennr. 142296);

een, van alsvoren, inzake wijziging van het Besluit handel in emissierechten in verband met verlenging NO_x-opt-out, aanscherping prestatienormen en enkele andere wijzigingen (Aanpassingsbesluit handel in emissierechten III) (griffiennr. 141423.01);

een, van de minister van Economische Zaken, ten geleide van het EBN Jaarverslag 2007 en EZ Jaarverslag opsporing en winning 2007 (griffiennr. 142301);

een, van alsvoren, inzake kabinetsreactie WRR rapport "Sturen op infrastructuur. Een investeringsopdracht" (griffiennr. 141784.01);

een, van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, inzake Wijziging Ingerepenbesluit in verband met het niet langer toestaan van knippen hoektanden bij varkens (griffiennr. 142286);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en sport, inzake voorhangprocedure nieuwe bepalingen risico-verevening en wijziging drempelinkomen Wzt (griffiennr. 142262);

een, van alsvoren, inzake oordeel functioneren zorg zbo's in 2007 (griffiennr. 142295);

een, van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake Aanwijzing NZa contracteerruimte 2009 (griffiennr. 142336);

een, van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en sport, inzake voorhang invoering zorgzwaartebekostiging (griffiennr. 142258).

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het rapport Topsport in Nederland (griffiennr. 142302);

een, van alsvoren, ten geleide van het rapport Goed bestuur in overleg. De praktijk van onderwijsinstellingen, woningcorporaties, zorgorganisaties en samenwerkingsverbanden (griffiennr. 142355).

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van Bezorgde Moeders, inzake wetsvoorstel 30145 (Wet bevordering voortgezet ouderschap) (griffiennr. 139003.12).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en de plv. leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van J. van Leest te Chaam, inzake bijverdiensten voor overheidspersoneel (griffiennr. 142244).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en de plv. leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van J.J.H. te Arnhem, inzake onderzoek naar misstanden in de psychiatrie (griffiennr. 142338).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en de plv. leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport/Jeugd en Gezin.

Deze geschriften worden voor kennisgeving aangenomen.